

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZETÉNEK
KUTATÁSI JELENTÉSEI

67.

KÖZPONTI STATISZTIKAI HIVATAL
NÉPESSÉGTUDOMÁNYI KUTATÓINTÉZET

Igazgató:

Spéder Zsolt

ISSN 0236-736-X
ISBN 963 7109 78 1

KSH NKI
Budapest
Angol u. 77.
1149

© Tárkányi Ákos

kshnki@mailop.ksh.hu

TÁRKÁNYI ÁKOS

**A CSALÁDDAL KAPCSOLATOS JOGSZABÁLYOK
MAGYARORSZÁGON 1980–98-IG**

BUDAPEST

2001/2

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	7
Rövidítések jegyzéke	10
1. Családi pótlék, várandóssági pótlék	11
2. Terhesség-gyermekágyi segély (TGYÁS)	20
3. Szülési segély, szülési szabadság, anyasági segély, anyasági támogatás	23
3/a Egyéb gyermeknevelési szabadság	25
4. Gyermekgondozási segély	26
4/a Gyermeknevelési támogatás (GYET)	32
5. Gyermekgondozási díj (GYED)	34
6. Óvoda, bölcsőde	39
7. Iskola, gyermek, szülő	42
8. Nevelési tanácsadó	46
9. Gyermekvédelem, ifjúságvédelem, gyámügy	47
9/a Rendszeres nevelési segély, rendszeres gyermekvédelmi támogatás ...	51
10. Családjog	53
11. Lakáspolitikai (kedvezményes hitel vagy lakbérhez, lakásfenntartási költségekhez adott támogatás)	56
12. Adókedvezmény családoknak	64
13. Rászoruló családokhoz irányított juttatás vagy kedvezmény	67
14. Özvegyi nyugdíj, szülői nyugdíj, házasársi pótlék, árvasági segély, hozzátartozói baleseti nyugellátás	72
15. Apa	76
16. Alkohol, drog, szenvedélybetegség	78
17. Fogyatékos gyermek a családban	86
18. Gyermek és ifjúság	89
19. Nő	91
20. Kormányzati stratégia, koordináció	92
21. Beteg gyermek a családban	95
22. Tartásdíj, (el)tartási kötelezettség	97
23. Kedvezmény házasoknak	99
24. Nevelőszülő, helyettes szülő	101
25. Munkaügy, egészségügy és család	102

26. Cigányság	103
27. Statisztikai adatok, társadalomtudományi kutatás	105
28. Mezőgazdasági termelőszövetkezetek és a család	108
29. A kormány családpolitikai irányvonala	109
30. Idősgondozás	114
30/a Ápolási díj	118
30/b Öröklés	119
31. Családgondozás, családsegítő központok, ifjúsági szociális munka, védőnő	121
31/a Mentálhigiéné	123
31/b Gyermekjóléti szolgálatok	124
32. Munkanélküliség	125
33. Egészségügy és család, gyermekek egészsége	130
33/a Tejútalvány	131
33/b Várandós anyák gondozása	132
33/c Védőnő	133
33/d Anyatejellátás	133
33/e Szülészeti	134
34. Művi vetélés	135
35. Művi megtermékenyítés	140
36. Művi meddővététel	141
37. Béranyaság	142
38. Egyéb bioetikai probléma a család témájával kapcsolatban (klónozás, embriókísérletek, génmanipulációk, a születendő gyermek nemének befolyásolása)	143
39. Várandóssági pótlék	144
40. Költségvetés (társadalombiztosítás és civil szféra támogatása is)	146
41. Egyéb családi juttatások (családi segély, gyermek után járó jövedelempótlék)	149
44. Család és ideológia	151
A JOGSZABÁLYOK KRONOLOGIKUS SORRENDEN	156
ABSTRACT	177

BEVEZETÉS

E munka készítésével az volt a céloom, hogy megkönnyítsem a családok problémáival foglalkozók dolgát. Először csak az 1990-es évek jogszabályainak összegyűjtése merült fel. Ehhez azért jöttek az 1980-as évekéi is, hogy jobban látszódjon, hol van hasonlóság, hol van változás a szocialista rendszer megszűnése utáni évtizedben a korábbi évekhez képest.

A jogszabályok témakörönként elkülönítve szerepelnek itt (pl. külön a családi pótlékkal, külön a GYES-sel, külön a családjoggal kapcsolatosak), az egyes témakörökön belül kronologikus sorrendben. Egyes témakörök elején dőlt betűvel szerepelnek olyan jogszabályok is, amelyek 1980 előtt keletkeztek, de 1998-ban még hatályban voltak. Minden egyes témakört egy-egy kódszám jelöl. Segítségükkel minden jogszabálynál fel van tüntetve, hogy az milyen, a családdal kapcsolatos témaköröket érint. *A kódszámok a témakörök fejezeteinek sorszámai.* Ez megkönnyíti a jogszabályok tartalom szerinti áttekintését, elemzését. Néha egy rövid megjegyzés is szerepel, egyes jogszabályoknál pedig egy vagy több olyan paragrafus megjelölése is, amely az adott jogszabályban különösen figyelemre méltó (ami nem jelenti azt, hogy csak az a paragrafus lehet fontos). Az adott téma szempontjából többnyire fontosabbak azok a jogszabályok, amelyek csak azzal a bizonyos témával foglalkoznak. A * vagy a vastag betűs kódszám különösen fontos jogszabályt jelez. A törvényeknél a jogszabály után szerepel a Magyar Közlönyben való megjelenés dátuma. A típus és évszám szerinti gyűjtemény után, a munka végén van egy másik, kisebb terjedelmű gyűjtemény is, amelyben kizárólag kronologikus sorrendben, évek szerinti bontásban szerepelnek a jogszabályok.

Az első, típus és évszám szerinti nagyobb gyűjteményben elsőként a legfontosabb családi juttatások szerepelnek a sorban: a családi pótlék és a különböző, a kisgyermek otthoni gondozását, nevelését megkönnyítő segélyek¹. Ezek után az oktatási rendszer, majd a gyámügy, gyermekvédelem és a családjog következik, majd a különböző, a lakáshoz jutást vagy az abban való megmaradást megkönnyítő kedvezmények, juttatások és a családi adókedvezmények jönnek. A 13-as kódszám alá a családokkal kapcsolatos, szociális segély jellegű juttatásokról rendelkező jogszabályokat gyűjtöttem össze. A 14-es kódszám olyan juttatásokat jelöl, amelyek valamilyen

---

¹ A családi pótlék és a gyermekgondozási segélyek rendszerének történetét megírtam az Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története című cikkemben (ld. Demográfia c. folyóirat 1998/2–3.). Ott írok ezen kiemelten fontos családi juttatások kialakításáról, változásairól, valamint társadalmi és demográfiai hatásairól. E cikk szövegét jelen munkámhoz is felhasználtam. Több más témakörnél is használtam korábban elkészült műveim szövegét. Ezek szerepelnek az adott témakörhöz megadott bibliográfiában.

közeli hozzátartozóhoz kapcsoló viszony alapján járnak. Az alkoholizmus és drog, mint a családokat veszélyeztető tényezők kerültek föl a listára; itt olyan jogszabályok is szerepelnek, amelyek csak közvetetten, e területek szabályozása által kapcsolódnak a családokhoz. A gyermek és ifjúság téma jogszabályai 1990-től részben a volt kommunista ifjúsági és gyermek tömegszervezetek vagyonának a sorsáról szólnak. A 28-as témát az indokolja, hogy a termelőszövetkezeti tagoknál más volt egyes családi juttatások jogosultsága vagy mértéke. Az idősek gondozása, az ápolási díj és az öröklés azért kerültek a listára, mert a népesség túl alacsony termékenysége a társadalom fokozódó elöregedéséhez vezet, így ezek a témák a jövőben központi fontosságúvá válnak. A cigányság pedig azért került a témák közé, mert a gyermekek között e csoport a teljes népességbeli arányán felül reprezentált, és a gyermekek szegénysége közöttük különösen súlyos.

A 34-es kódszámhoz került végül az abortusz témája, mellyel kapcsolatban sokáig bizonytalan voltam, hogy egyáltalán bekerüljön-e a gyűjteménybe, mert nem akartam olyan félreértést okozni, mintha a születendő gyermekek életének kioltását illetve ennek jogi lehetőségét a családpolitikához sorolhatónak tekinteném. Végül is szerepel ez a téma úgy, mint ahogy például az alkoholizmus is. Az ilyen tartalmú jogszabályoknál megkülönböztető jelként nem a 34-es kódszám szerepel, hanem a többi kódszám után egy ab. megjelölés. Hasonlóképpen bizonytalan voltam abban is, hogy a munkanélküliséggel (32), az oktatási rendszerrel (6, 7) vagy az egészségügygel (31/a, 33-33/d, 35-38) kapcsolatos jogszabályok érintik-e minden egyes esetben olyan szorosan és konkrétan a családok ügyét, hogy a szerepeltetésük szükséges. Ezt döntse el az olvasó. A családok élete végül is a társadalmi élet majd minden területéhez kapcsolódik valamilyen módon, nehéz meghúzni a határt, hogy ez még oda tartozik, de az már nem. Így az oktatási rendszerrel, a munkanélküliséggel vagy az egészségügygel kapcsolatos jogszabályok között lehet néhány olyan, amely kimaradhatott volna, másokat talán nem kellett volna kihagyni. Hasonló mondható el például a család és ideológia témáról, de kisebb mértékben valószínűleg a legtöbb témánál így van ez. Voltak olyan témák, amelyeket tudatosan kihagytam, mert túlságosan periférikusak, partikulárisak, viszonylag keveseket érintők voltak, pl. az egyes külföldi államokkal kötött családjogi jogsegélyegyezmények vagy egyes szakmák (pl. katona, ügyvéd) speciális szociális juttatásai. A várandóssági pótlék jogszabályai a családi pótlék témánál is szerepelnek, a védőnőkre vonatkozók pedig a 31-es szociális témánál is, mivel ezeket oda is szoros logikai kapcsolat köti. Az utolsó, család és ideológia témakör nem a 42-es kódszám alá került; kissé elkülönül a többitől jellege szerint is és így kódszám szerint is.

A demográfiai szempontból fontosabb témakörök végén szerepel a téma egy kissé részletesebb bemutatása, elemzése is. Ilyen témakörök főként a főbb családi juttatásoknak, azaz a családi pótléknak és a gyermekgondozási segélyeknek a rendszere (az 1-estől az 5-ös témáig), a lakáspolitikai (11-es), az adókedvezmények és a szociális segélyek, kedvezmények (12-es és 13-as), az alkoholizmus és szenvedélybetegségek valamint az abortusz témái (16-os és 34-es), továbbá a

kormány családpolitikájával kapcsolatos témakörök (20-as és 29-es), de jó néhány más téma (pl. 27., 32.) is érdemel némi kommentárt, magyarázatot. Egyes témák végén (1., 5., 9., 11., 16., 20., 26., 29., 30., 32., 34., 44.) olyan szakirodalmat adok meg (a teljesség igénye nélkül), amely az adott témának és az esetleg hozzá kapcsolódó más területeknek a jobb áttekintését segítheti. (Egyes művek több témakörnél is szerepelnek.) A megadott irodalomban több jogszabálygyűjtemény szerepel a családjog és a gyermekvédelem területéről, és a családoknak járó fontosabb szociális juttatások témájában. Megítélésem szerint a két gyakorlati célokra leginkább használható átfogó (vagyis nem csak családjogi vagy gyermekvédelmi témájú) mű Dr. Teszár László *Szülők és gyermekek jogi tanácsadója* című könyve, valamint a Szociális és Családügyi Minisztérium által kiadott *Családpolitikai kieszótár* című füzet.

A gyűjteményem három forrásból származik: az első az egyes évek jogszabályait tartalmazó nyomtatott jogszabálygyűjtemények (*Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye*) 1980–98-ig. A második egy olyan CD-jogtár volt, amely az 1998-ban hatályos jogszabályokat tartalmazta, a harmadik pedig a JURIX nevű CD jogszabálygyűjtemény, amely az 1993. március 31-én hatályos vagy azóta keletkezett jogszabályokat tartalmazza. A három közül az első forrásnak – a gyűjtést gyakorlatilag lehetővé tevő – címszójegyzékei igen hiányosnak bizonyultak, és e hiányosságokat valószínűleg a másik két gyűjtemény sem tudta tökéletesen pótolni. Részben azért nem, mert bár jobbak, úgy tűnt, ezek sem tökéletesek. Másrészt egyikben sem szerepelhetek az 1980. január 1. után keletkezett, de 1993. március 31-én már nem hatályos jogszabályok. Mindez azt jelenti, hogy a gyűjteményem valószínűleg nem tökéletes, kimaradhatott néhány jogszabály, főleg az 1980-as évekből. Tehát ha valaki valamelyik témakört kutatni, elemezni akarja, annak dolgát igen nagy mértékben megkönnyíti a gyűjteményem, de nem teszi feleslegessé, hogy maga is utána nézzen, nincs-e még néhány olyan jogszabály az adott témában, ami – főleg a forrásaim hiányosságai miatt – kimaradhatott ebből a gyűjteményből. Az egyes témaköröknél a bekerülés határának meghúzása is hasonló problémát jelent. Továbbá egyes egyértelműen családi témáknál is ingadoztam aközött, hogy csak a legfontosabb jogszabályokat vegyem be, vagy valamennyit, amely bármiképpen érinti az adott témát. Meg kell végül jegyezmem, hogy a családi juttatások és általában a szociálpolitika szempontjából különösen fontos a többször módosított 1975. évi II. törvény, mely nem került be a gyűjteménybe, hiszen 1980 előtt keletkezett. De külön fel kell rá hívni a figyelmet, mert a téma szempontjából megkerülhetetlen.

Úgy vélem, hogy a családokkal kapcsolatban ilyen széles körű gyűjtemény, mint ez, még nem készült Magyarországon. E gyűjtemény jobban áttekinthetővé teszi azt a széles skálát, amelyet a családok életét érintő jogszabályok jelentenek, és lehetővé teszi ezek elemzését.

Rövidítések jegyzéke

e. r.	együttes rendelet
hat.	határozat
r.	rendelet
tv.	törvény
tvr.	törvényerejű rendelet
AB	Alkotmánybíróság
ÁBMH	Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal
BM	belügyminiszter
EüM	egészségügyi miniszter
ÉVM	építésügyi és városfejlesztési miniszter
FM	földművelésügyi miniszter
FVM	földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter
HM	honvédelmi miniszter
IKM	ipari és kereskedelmi miniszter
IKIM	ipari, kereskedelmi és idegenforgalmi miniszter
IM	igazságügy-miniszter
KeM	kereskedelmi miniszter
ME	miniszterelnök
MÉM	mezőgazdasági és élelmezésügyi miniszter
MKM	művelődési és közoktatási miniszter
MM	művelődésügyi miniszter
MTTH	Minisztertanács Tanácsi Hivatala
MT	Minisztertanács
MüM	munkaügyi miniszter
NM	népjóléti miniszter
OGY	Országgyűlés
OM	oktatási miniszter

1. Családi pótlék, várandóssági pótlék

Az 1939-ben bevezetett gyermeknevelési pótlék jogosultságát 1945-ben kiterjesztették a minimum 10 főt foglalkoztató üzemek alkalmazottaira. A 11780/1946. M.E. sz. rendelet pedig a kötelező társadalombiztosítás hatálya alá tartozó összes dolgozóra kiterjesztette és a korhatárt föl- emelte a gyermek 16 éves koráig. Megszüntette az állami és nem állami alkalmazottak közötti különbségtételt (a korhatár szempontjából a munkások és tisztviselők közötti szinten, az “egyéb állami közalkalmazottak” szintjén történt az egységesítés). Az egyetlen, egységes rendszerben járó családi pótlék jogosultsági feltétele azonos lett a betegségi biztosításával. A változtatások következménye a jogosultak számának jelentős növekedése lett: az 1940-es évek első felében nem egészen 200 ezer gyermek után járhatott, míg 1947-ben már 423 ezer gyermek kapott családi pótlékot.

A családi pótlékre való jogosultság a következő évtizedekben fokozatosan terjedt ki a népesség egészére – 1979-ben például már 2 millió gyermek után járt –, míg végül 1990-ben minden megfelelő korú gyermek jogosult lett rá az országban. A családi pótlékre való jogosultság változásainak 1946–1990-ig tartó történetében a következő fontosabb állomásokat sorolhatjuk föl (*Jarvis, 1994*):

1946: Csak az állami szektorban foglalkoztatottak jogosultak a juttatásra, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek dolgozói ki vannak zárva a jogosultak köréből. Nincs korlátozás a gyermekek száma szerint.

1953: A jogosultságot kiterjesztik a három- vagy többgyermekes mezőgazdasági termelőszövetkezeti dolgozók családjára is, de esetükben a pótlék alacsonyabb összegű, mint amennyi az állami szektorban foglalkoztatott dolgozók gyermekei után jár. Az állami szektorban foglalkoztatottak esetében a jogosultság a két vagy több gyermekkel rendelkező családokra korlátozódik. (Tehát az egygyermekesek ettől kezdve nem kapnak.)

1959: A jogosultságot kiterjesztik a gyermeküket vagy gyermekeiket egyedül nevelő anyákra.

1966: A jogosultságot kiterjesztik a kétgyermekes mezőgazdasági termelőszövetkezeti dolgozók családjaira.

- 1972: A jogosultságot kiterjesztik azokra az egy igényjogosult gyermekkel rendelkező családokra, amelyekben korábban két vagy több igényjogosult gyermek volt.
- 1975: A mezőgazdasági termelőszövetkezeti dolgozók családjának járó juttatások mértékét felemelik az állami szektorban foglalkoztatottak által élvezett juttatások szintjére.
- 1983: A jogosultságot kiterjesztik az egygyermekes családokra is, a gyermek hatéves koráig.
- 1990: Univerzális, munkaviszonytól független jogosultság, a jogosultságot kiterjesztik az egygyermekes családokra a gyermek hatéves korán túl is (tehát 1990-től kezdve járt minden gyermek után, munkaviszonyra valamint a gyermekek korára és számára való tekintet nélkül)².

A családi pótlék különböző sorszámú gyermekek után járó összegei, ha nem is évente, de gyakran változtak, a két gyermekre jutó átlag az átlagbér százalékában az 1960-as évek közepéig lényegében stagnált, attól kezdve erőteljesen emelkedett. Nemzetközi összehasonlításban már 1980-ban is kiemelkedően magas volt, akkor az átlagkeresetnek 24,9%-át tette ki, míg a többi szocialista országban 15–20, Nyugat-Európában 5–10% volt a jellemző. 1990-re pedig, a '80-as évek végén történt jelentős emelés eredményeként, a két gyermek után járó családi pótlék értéke Magyarországon meghaladta az átlagkereset 40%-át. A családi pótléknak az egy gyermekre jutó átlagos összege az átlagkeresethez képest folyamatosan növekedett az 1950-es évektől 1990-ig. Míg a korszak elején az átlagbér 5%-át sem érte el, addig 1990-re megközelítette a 20%-át. Az átlagbérhez viszonyított értékét 1988–89-ben kiemelkedően nagymértékben emelték³, az ártámogatások megszüntetésének negatív szociális hatásait kompenzálendő (ennek az emelésnek a hatása fokozottan érvényesült a két gyermek után járó családi pótlék értékénél, mely az 1980-as állapothoz hasonlóan az évtized közepén is csak 25% körül volt az átlagbérhez képest, majd az emelés hatására 40% fölé került az értéke).

A családi pótlék jelentőségét érzékelteti, hogy 1993-ban egy olyan átlagos, tipikus háztartásban, ahol 3 vagy több 18 év alatti gyermek élt, az egy főre jutó jövedelem 23,7%-a származott a családi pótlékból és 50,0%-a keresetből (míg mindössze 2,0%-a valamilyen szociális segélyből) (Förster, 1993). Ha az OECD statisztikáiban használt módszert vesszük alapul – ahol az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem számításánál a férj 1,0 egységet, a feleség 0,7 egységet, a gyermekek egyenként 0,5 egységet jelentenek –, akkor egy olyan családban, ahol két gyermek van, és a két szülő együttes nettó jövedelme a nettó átlagbér kétszeresének felel meg, ott a két

---

² Lásd az 1990. évi XXV. törvényt.

³ Több lépésben történt az emelés. Például a 12/1987. (IV. 13.) MT sz. rendelet szerint még 470 forint családi pótlék jár az első gyermek után, az 52/1988. (VII. 1.) MT r. szerint már 1020 forint, a 116/1988. (XII. 31.) MT r. szerint 1320 forint, az 56/1989. (VI. 15.) MT r. szerint 1470 forint, a 146/1989. (XII. 27.) MT r. szerint pedig már 1770 forint. Az infláció miatt a reálérték növekedése jóval kisebb, mint a nominálértéké, de még így is igen jelentős.

gyermekre jutó költség a család összköltségeinek 37%-át jelenti. Ha ezt a 37%-ot vesszük alapul, akkor azt mondhatjuk, hogy Magyarországon a két gyermek után járó családi pótlék 1952–65-ig egy kétgyermekes család gyermeknevelési költségeinek átlagosan 15–20%-át fedezte, 1966–79-ig 20–30%-át, 1980–87-ig 25–35%-át, 1988–93-ig 40–60%-át (1989-ben kb. 60%-át), 1995-ben már csak 32%-át, majd 1997-re 24,6%-ra esett az arány (*Jarvis, 1994; Tárkányi, 1998*).

1994-ben a családi adókedvezményt az MSZP programjával összhangban megszüntették, de a családi pótlék reálértékét a tervektől eltérően nem növelték, sőt, az igen meredeken csökkent, különösen 1995–96-ban, a Bokros-csomag éveiben. A családi pótlékot jövedelemteszteltté tették (a jogosultság plafonját magasan meghúzva, úgyhogy országosan csak a korábbi jogosultaknak mintegy 10%-a nem kapta a továbbiakban)⁴. Az intézkedéssel kapcsolatban több kritikus észrevétel említhető. Ezek szerint a magánszférában nehezen ellenőrizhető jövedelemelvitkolás miatt (amire a rendelkezés további ösztönzést jelent) a gazdagok egy részét nem szűri ki. Admisztrációs költségei csökkentik az intézkedésből származó tényleges megtakarítást. A családi pótlékhoz való hozzájutás bonyolult jövedelembevallási procedúrához kötése miatt a legalacsonyabb iskolai végzettségű legszegényebbek egy részéhez esetleg nem jut el a családi pótlék (pedig nekik lenne rá a legnagyobb szükségük). Végül a családi pótléknak univerzális juttatásból segéllyé változtatása kikezrdheti ezen juttatás társadalmi és politikai legitimitását.

Valójában a jövedelemtesztelnél jóval nagyobb gond a családi pótlékkal az, hogy a gazdasági válság közepette meredeken csökkent a reálértéke, jóval nagyobb mértékben, mint a reálbér. 1996-ra az 1–2 gyermekeseknél a családi pótlék reálértéke az 1990. évi 40%-ára zuhant vissza, a három- és többgyermekeseké a 45%-ára (*A generációk közti...*, 1996). A kormányok a családi pótlékot nem emelték olyan mértékben, hogy ne essen a reálértéke, részben nyilván takarékoságból, de egyes föltételezések szerint azért is, mert a hazai közgazdászok és politikusok egy része és a Világbank szakértői sokallták a magyar családi juttatásoknak az ország nemzeti jövedelméhez mért arányát. A családi juttatásokra fordított összeg Magyarországon 1991-ben az államháztartási kiadások 7,6%-át, a GDP 4,2%-át tette ki (ez utóbbi arány ekkor világrekord volt) (*Andorka, 1995*), míg 1997-re már csak az államháztartási kiadások 5,24%-át, a GDP-nek 1,74%-át tették ki a családi juttatások (*Sipos, 1998*) – ami igen meredek és nagyarányú csökkenést jelent. Az 1998-as költségvetésben kissé megint nőtt a családi juttatásokra jutó kiadások részaránya – 5,59%-ra –, az 1998-as választások eredményeként alakult új kormány pedig ígéretet tett a családi pótlék jövedelemtesztjének eltörlésére, ugyanakkor arra is, hogy a családi pótlék folyósítása az

---

⁴ A főbb említendő rendelkezések a Bokros-csomaggal kapcsolatban az 1995. évi XLVIII. és CXXV. törvények, a 2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat., és az 1996. évi XXII. törvény. Említésre méltó a Bokros-csomag „előszelét” jelentő 1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. is, és a 43/1995. (VI. 30.) AB hat., mely a tervezett változtatások elhatalosítására kényszerítette a kormányzatot.

iskolaköteles kor elérésétől kezdve az iskolalátogatáshoz lesz kötve (ezeket az ígéreteket be is tartották)⁵.

Az új kormány vezető erejét adó Fidesz-MPP választási programjában a családi pótlék értékének az indexálása is szerepel (bár ez még nem garantálja, hogy a családi pótlék valóban indexálva lesz ebben a kormányzati ciklusban). Említésre méltó, hogy egy 1988-as kormányhatározatban⁶ célul tűzték ki mind a családi pótlék jogosultságának univerzálissá tételét, mind pedig az indexálási mechanizmusának a kialakítását, de ezek közül végül csak az előbbire került sor, 1990-ben. Az indexálás kialakítása már elmaradt, talán a megfelelő anyagi források hiánya, talán az addigi politikai struktúra összeomlása miatt. Mindenesetre emiatt csak félig sikerült a családi pótlékot a szociálisan sérülékeny helyzetben lévő gyermekes családok és általában a szegények számára egy jól működő szociális védelmi rendszerré tenni a '80-as évek végén már előre sejthető gazdasági és társadalmi válság idejére.

Három olyan esetre látszik érdemesnek felhívni a figyelmet az elmúlt évtizedek magyar történelméből, amikor a családi pótlék emelésének a hatására nöhetett a termékenység. 1966–67-ben, 1974–75-ben és 1990–91-ben figyelhető meg ilyesmi. Hozzá kell tenni, hogy az első eset közvetlenül a GYES bevezetése előtt történt, a családi pótlék emelésének hatása tehát részben összeadódott a GYES bevezetésének hatásával. 1974-ben a családi pótlék emelése egy népessépolitikai csomag részeként történt, amely emellett több más fontos intézkedést is magába foglalt, itt tehát csak ezek összhatását figyelhetjük meg, tisztán magát a családi pótléknak az emelését nem. A '90-es évek elejének kis termékenységnövekedése viszont véleményem szerint valószínűleg főként a családi pótlék 1988–89-ben több lépésben történt igen jelentős emelésének köszönhető.

A családi pótlékkal kapcsolatosan még említésre méltó, hogy a gyermeküket egyedül nevelő szülőknek, valamint a tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos gyermeket nevelőknek magasabb összegek járnak. Gyűjteményemben a 17-es és 21-es témánál általában nem szerepelnek még egyszer a családi pótlékre vonatkozó jogszabályok. A várandóssági pótlékre vonatkozó jogszabályok azért szerepelnek itt is (nemcsak a 39-es témánál), mivel ez a juttatás egyfajta szülés előtt adott családi pótléknak is tekinthető.

A családi pótlékkal kapcsolatban a '90-es években a legfontosabb, alapvető jogszabály az 1990. évi XXV. törvény.

E témakörrel kapcsolatos fontos információk találhatóak még a 11-es, 12-es, 26-os és 32-es témáknál szereplő szövegekben is.

---

⁵ Lásd az 1998. évi LXXXIV. törvényt.

⁶ Ez a Minisztertanács 1082/1988. (X. 1.) MT határozata volt az ifjúságpolitikai feladattervről. Több területen igen fontos javaslatokat tartalmaz. A családi pótlék vonatkozásában a családi pótlék alanyi jogosultságúvá tétele és indexálásának kialakítása említendő mint fontos szándék. A kettő közül csak az első valósult meg.

IRODALOM

- A családi pótlék rendszer fejlődése. 1979. Budapest: SZOT Társadalombiztosítási Főigazgatósága.
- A generációk közti és a társadalmi szolidaritásról. Civil szervezetek állásfoglalása. in: Háló, 1996/3–4.
- A jövő választása. Családpolitika. A családi biztonság programja. (1998) Budapest: FIDESZ-MPP Országos Elnöksége.
- Andorka Rudolf – Kondratas Anna – Tóth István György*: A jóléti rendszer jellemzői és reformjának lehetőségei. in: Közgazdasági Szemle, 1995/1.
- Bradshaw, Jonathan et al.* 1993. Support for Children. A comparison of arrangements in fifteen countries. London: HMSO.
- Családi költségvetés, 1989., 1991., Budapest, KSH.
- Családi költségvetés, 1994., I–II., Budapest, KSH.
- Családi költségvetés, 1996., Budapest, KSH.
- Családpolitikai kisszótár. 2000. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium.
- Ditch, John et al.* (European Observatory on National Family Policies) 1995. A Synthesis of National Family Policies 1994. York: University of York, Social Policy Research Unit.
- Fluck András* (1939) A munkások gyermeknevelési pótléka. A családi munkabér magyar intézménye. in: *Mártonffy Károly* (szerk.) (1939) A mai magyar szociálpolitika. Budapest: *Dr. vitéz Keresztes-Fischer Ferenc*.
- Förster, Michael F.* – *Tóth István György*: A háztartások jövedelmi szerkezete és a szociális újraelosztás. in: *Sik Endre – Tóth István György* (szerk.) (1993) Egy év után ... Jelentés a Magyar Háztartás Panel II. hullámának eredményeiről. (Magyar Háztartás Panel Műhelytanulmányok 3. sz.) Budapest: BKE – TÁRKI.
- Gauthier, Anne Héline* (1996) The State and the Family. A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries. Oxford: Clarendon Press.
- Háztartásstatisztika, 1980. Budapest, KSH.
- Jarvis, Sarah, J.* – *Micklewright, John*: A családi pótlék célzottsága és célzása Magyarországon. in: *Esély* 1994/2.
- Kamarás Ferenc*: Népesedéspolitika és termékenység. in: *Káposztás Ferenc – Monigl István* (szerk.) (1987) Népesedéspolitika: tudományos kutatás és társadalmi cselekvés (KSH NKI Kutatási Jelentései 31.). Budapest: KSH NKI.
- Kamarás Ferenc*: Új gyermekvállalási stratégiák. in: *Demográfia* 1994/3–4.
- Kamarás Ferenc* (1996) Termékenységi adattár 1970–1994. 16. o., 1. ábra. Budapest: KSH.
- Nyugdíj-, egészségbiztosítási és családtámogatási szabályok 2000. Budapest: UNIÓ Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft.
- Sipos, Sándor – Tóth, István György*: Poverty Alleviation: Social Assistance and Family Benefits. In: *Bokros, Lajos – Dethier, J.-J.* (eds.) (1998) Public Finance Reform during the Transition. The Experience of Hungary. Washington D. C.: The World Bank.
- Dr. Teszár László* (1998) Szülők és gyermekek jogi tanácsadója. Budapest: Medicina Könyvkiadó Rt.
- Tárkányi Ákos* (1998) Az Európai Unió országainak családpolitikája. (Európai Tükör sorozat 43.) Budapest: Integrációs Stratégiai Munkacsoport.
- Tárkányi Ákos*: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. in: *Demográfia* 1998/2–3.
- Wennemo, Irene* (1994) Sharing the Costs of Children. Studies on the Development of Family Support in the OECD Countries. Stockholm: Stockholm University – Swedish Institute for Social Research.
- Zombori Gyula – Ferge Zsuzsa* (1994) A szociálpolitika alapfogalmai. Budapest: *Hilscher Rezső* Szociálpolitikai Egyesület.

JOGSZABÁLYOK

1/1980. (I. 30.) SZOT sz. szabályzat 1, 15, 21

24/1980. (VI. 27.) MT sz. r. 1

7/1980. (VII. 23.) EüM sz. r. 1

1981. évi 17. sz. tvr. (IX. 9.) 1, 3, 14, 32

39/1982. (IX. 1.) MT sz. r. 1, 24

1982. évi 21. sz. tvr. (IX. 9.) 1

1982. évi 29. sz. tvr. (XII. 4.) 1, 3

5/1982. (XII. 13.) SZOT sz. szabályzat 1, 3, 4, 14, 41

3/1983. (III. 1.) EüM sz. r. 1

24/1983. (VII. 12.) MT sz. r. 1

47/1983. (XI. 20.) MT sz. r. 1, 2, 3

8/1984. (I. 23.) MT sz. r. 1, 14, 41

19/1984. (XI. 16.) ÁBMH sz. rendelkezés 1

3/1985. (I. 17.) MT sz. r. 2, 4, 5 (*), 1, 14

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

8/1986. (XII. 17.) ME sz. r. 1

12/1987. (IV. 13.) MT sz. r. 1, 14

1987. évi VI. tv. (15. §) (IX. 29.) 1, 4, 9, 9/a, 11, 14, 41

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

85/1987. (XII. 28.) MT sz. r. 29(*), 1(*), 6, 7, 11

52/1988. (VII. 1.) MT sz. r. 1 (*), 14

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1 (*), 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28

117/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 14, 28, 41

13/1989. (IV. 26.) SZEM r. 1, 9, 13, 17, 21, 41
56/1989. (VI. 15.) MT r. 1 (*), 4, 13, 14, 41
110/1989. (XI. 3.) MT r. 1, 4, 14, 41
1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41
146/1989. (XII. 27.) MT r. (1.§ (4)) 1 (*), 14, 41
1989. évi XLVII. tv. (XII. 27.) 1, 2, 3, 4, 5, 14
157/1989. (XII. 30.) MT r. 1

19/1990. (I. 31.) MT r. 1, 4, 11, 13, 14, 22
43/1990. (III. 12.) MT r. 1, 4, 14
1990. évi XXV. tv. (III. 13.) (*) 1, 4
51/1990. (III. 21.) MT r. 1
17/1990. (V. 8.) SZEM r. (*) 1
19/1990. (V. 14.) SZEM r. 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13
19/1990. (VIII. 3.) Korm. r. 1, 4, 5, 14, 40, 41
1990. évi LXI. tv. (VIII. 3.) 1
1990. évi XCII. tv. (XII. 18.) 1

1991. évi I. tv. (I. 23.) 1
14/1991. (I. 23.) Korm. r. 1
18/1991. (I. 28.) Korm. r. 1, 4, 5, 13, 14, 41
100/1991. (VII. 25.) Korm. r. 1, 14
134/1991. (X. 22.) Korm. r. 1, 14
164/1991. (XII. 21.) Korm. r. 1, 13, 14
170/1991. (XII. 27.) Korm. r. 1, 22, 30, 44
1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

1992. évi III. tv. (I. 28.) 1
41/1992. (III. 6.) Korm. r. 1
1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39,
44, ab.
48/1992. (III. 13.) Korm. r. (pl. 18., 71. §) 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44
57/1992. (III. 25.) Korm. r. 1, 14, 32
107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.
1992. évi LVI. tv. (IX. 10.) 1
1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41
1992. évi LXXIX. tv. (*) (XII. 23.) (pl. 17. § (2)) 1, 7, 16, 33/b, 39, 44, ab.
171/1992. (XII. 23.) Korm. r. 1, 39, 44

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44
1993. évi V. tv. (II. 12.) 1
41/1993. (II. 27.) Korm. r. 1, 4, 14
91/1993. (VI. 9.) Korm. r. 1, 4, 11, 32, 39, 41
154/1993. (X. 28.) Korm. r. 1, 14

1994. évi VI tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32
23/1994. (II. 23.) Korm. r. 1, 4, 14
25/1994. (II. 25.) Korm. r. 1
1994. évi LIII. tv. (IV. 6.) (67–74. §, 180. §) 1, 5, 10, 14, 22, 24, 39
110/1994. (VIII. 6.) Korm. r. 1, 14
1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) **1, 4, 5, 6, 12, 17, 29**

18/1995. (III. 1.) Korm. r. 1, 14
1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)
1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
68/1995. (VI. 17.) Korm. r. 1, 4, 17, 22, 44
43/1995. (VI. 30.) AB hat. (*) 1, 2, 4, 4/a, 5, 44
88/1995. (VII. 14.) Korm. r. 1, 14
52/1995. (IX. 15.) AB hat. 1, 13
60/1995. (X. 6.) AB hat. 1, 2, 3, 4, 22, 39, 44
2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39
1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41
172/1995. (XII. 27.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 13
1995. évi CXXII. tv. (XII. 28.) Bokros-csomag **1**

1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)
49/1996. (IV. 10.) Korm. r. 1, 4, 39, 44
52/1996. (IV. 10.) Korm. r. 1, 30
81/1996. (VI. 7.) Korm. r. 1, 14
174/1996. (XI. 29.) Korm. r. 1, 14

36/1997. (II. 26.) Korm. r. 1, 4, 4/a
1997. évi VI. tv. (III. 12.) 1, 16
14/1997. (VII. 8.) HM r. 1
149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b
187/1997. (X. 31.) Korm. r. 1, 14
279/1997. (XII. 23.) Korm. r. 1, 4, 5, 24, 44

15/1998. (I. 30.) Korm. r. 1, 4
1998. évi XXVI. tv. (IV. 1.) 1, 6, 7, 17 (*), 31/a
1998. évi XXXVI. tv. (VI. 30.) 1
126/1998. (VII. 1.) Korm. r. 1, 14
43/1998. (VII. 10.) OGY hat. 1, 4, **12**, 29, 44
1998. évi LXV. tv. (12. §, 1. Mell.) (XI. 14.) 1, 9/a, 12 (*), 13, 17, 32, 41
1998. évi LXXXIV. tv. (XII. 24.) (*) 1, 3, 4, 4/a, 7, 9, 44
222/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 14
223/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 9, 30/a, 44

2. Terhességi-gyermekági segély (TGYÁS)

A terhességi-gyermekági segély, illetve ennek egy szerényebb elődje már a II. világháború előtt is létezett. Az 1884: XXIV. tc., az úgynevezett Ipartörvény a szülés után 4 hét szülési szabadságot engedélyezett a munkavállaló nőknek (Gyáni, 1994). A XX. században a II. világháború előtti időszak legfontosabb társadalombiztosítással kapcsolatos intézkedése témánk szempontjából az 1927. évi XXI. tc. (Ferge, 1986). Ennek a 30. paragrafus II. része szól a terhességi segélyről, a gyermekági segélyről és a szoptatási segélyről. A terhességi segély a szülés előtti hat hétben, a gyermekági segély a szülés utáni hat hétben jár a törvény szerint, az anya mindkettő alatt korábbi átlagkeresete 100%-ának megfelelő összeget kap. Az jogosult erre a két segélyre, akinek a szülés előtti két évben legalább 10 hónapon át volt betegségi biztosítása.

Az 1990-es években a terhességi-gyermekági segély (TGYÁS) a szülési szabadság fél-éves időtartama alatt jár. 1996-ig a TGYÁS összege az anya fizetésének 100%-a, ha a szülés előtti két évben minimum 270 napon át és 65%-a, ha minimum 180 napon át volt biztosított. 1996-ban az úgynevezett Bokros-csomag keretében ezt a juttatást is megkurtították⁷. Azóta a TGYÁS összege az anya fizetésének 70%-a, ha a szülés előtti két évben minimum 270 napon át és 60%-a, ha minimum 180 napon át volt biztosított.

JOGSZABÁLYOK

47/1983. (XI. 20.) MT sz. r. 1, 2, 3

1985. évi 1. tvr. (I. 17.) 2, 3, 5, 17

3/1985. (I. 17.) MT sz. r. 2, 4, 5 (*), 1, 14

5/1987. (XII. 24.) ME sz. r. 3, 2, 5

68/1988. (IX. 13.) MT sz. r. 2, 5

116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28

---

⁷ Lásd az 1995. évi XLVIII. és az 1996. évi XXII. törvényeket.

1989. évi XLVII. tv. (XII. 27.) 1, 2, 3, 4, 5, 14

147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32

89/1990. (V. 1.) MT r. 2, 5, 9, 10, 24

1991. évi II. tv. (I. 28.) (10. § (1)) 2, 5, 28

17/1991. (I. 28.) Korm. r. (9. § (2)) 2, 3, 5, 28

42/1992. (III. 6.) Korm. r. 2, 4, 5, 13, 32

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.

48/1992. (III. 13.) Korm. r. 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44

1993. évi VIII. tv. (II. 27.) (9. §, 18. §, 39. § (1)) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a

39/1993. (II. 27.) Korm. r. (11–14. §) 2, 5

183/1993. (XII. 31.) Korm. r. (1., 5. §) 2, 5

1994. évi VI. tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32

184/1994. (XII. 29.) Korm. r. 2, 4, 5, 32, 44

1994. évi CV. tv. (XII. 31.) 2, 3, 4, 4/a, 5, 30/a, 32

1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32

32/1995. (III. 31.) Korm. r. (pl. 10. §) 2, 44

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

43/1995. (VI. 30.) AB hat. 1, 2, 4, 4/a, 5, 44

60/1995. (X. 6.) AB hat. 1, 2, 3, 4, 22, 39, 44

2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39

174/1995. (XII. 27.) Korm. r. 2, 3/a, 14, 25

1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)

1996. évi XL. tv. (V. 22.) (5., 8. §) 2

1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c 1996. évi CVII. tv. (XI. 29.) (14–16. §) 2, 4, 4/a, 5, 21, 32

1996. évi CX. tv. (XI. 30.) (5., 7. §) 2

203/1996. (XII. 23.) Korm. r. (5. §) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 30/a, 32

1997. évi XVIII. tv. (III. 28.) 2, 4/a, 5, 32

1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.

1997. évi LXXXIV. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30, 30/a

195/1997. (XI. 5.) Korm. r. 2, 4, 13, 14, 30, 30/a, 32

1998. évi LXVIII. tv. (1., 10., 12. §) (XI. 14.) 2, 4, 4/a, 17, 33, 33/b

3. Szülési segély, szülési szabadság, anyasági segély, anyasági támogatás

A gyermek születésekor járó anyasági segélyt felhasználták a kismamák orvosi vizsgálaton való megjelenésének ösztönzésére. Például az 56/1987. (XI. 6.) MT sz. rendelet szerint annak az anyának, aki várandóssága alatt legalább négyszer volt orvosi vizsgálaton, 6000 Ft anyasági segély jár, aki ennél kevesebbszer volt, annak csak 1000 Ft. Valószínű, hogy a csecsemőhalandóság csökkenése a családpolitikai intézkedésekben az egészségügyi szempontokhoz való ragaszkodásnak is köszönhető.

Az 1992. évi LXXIX. tv., az úgynevezett magzatvédelmi törvény az anyasági segély helyett bevezette a várandóssági pótlékot⁸. A várandóssági pótlék havonta fizetett juttatás volt, mely annak a hónapnak az első napjától járt, amelyben a 13. terhességi hét elkezdődik. A várandóssági pótlékon keresztül hat vagy hét hónapon át kifizetett összeg több mint kétszerese volt a korábbi anyasági segély összegének. A várandóssági pótlékot 1995–96-ban a Bokros-csomag keretében megszüntette a szocialista-liberális kormány és helyette a korábbi anyasági segélyhez hasonló egyösszegű anyasági támogatást vezetett be, mely a szüléskor jár. Az anyasági támogatás összege kisebb, mint a várandóssági pótlékkal összesen kifizetett összeg volt. Ez a váltás nem tekinthető egyszerű takarékosági intézkedésnek. A várandóssági pótlék korábban részben a kismamák támogatását jelentette, részben pedig azt fejezte ki, hogy a magzatot legalább bizonyos fokig emberi lénynek tekinti az állam, akinek a fejlődéséért felelősséget érez. A várandóssági pótlék megszüntetése és a szüléskor egy összegben adható anyasági támogatás létrehozása másféle, a gyermekvárás és a korai stádiumban levő emberi életet kevésbé fontosnak tartó szemléletet fejez ki. Az anyasági támogatást az öregségi nyugdíj minimálösszegéhez kötötték (a GYES-hez és GYET-hez hasonlóan). Egy ilyen értékmegőrző indexálást már az 1082/1988. MT hat. tervbe vett.

JOGSZABÁLYOK

1981. évi 17. sz. tvr. (XI. 9.) 1, 3, 14, 32

---

⁸ A várandóssági pótlékkal kapcsolatos megjegyzéseimet lásd a GYET-nél (4/a) és a várandóssági pótléknál (39) is.

3/1982. (V. 28.) SZOT sz. szabályzat 1, 4, 3, 14, 21

1982. évi 29. sz. tvr. (XII. 4.) 1, 3

24/1982. (XII. 10.) MÉM sz. r. (8–9. §) 28, 25, 3, 4

5/1982. (XII. 13.) SZOT sz. szabályzat 1, 3, 4, 14, 41

47/1983. (XI. 20.) MT sz. r. 1, 2, 3

1985. évi 1. tvr. (I. 17.) 2, 3, 5, 17

1/1985. (I. 17.) ÁBMH sz. rendelkezés 3, 21

4/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 15, 21

5/1985. (I. 17.) MT sz. r. 28, 3, 5

6/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 4, 17, 21

1/1985. (I. 17.) MÉM sz. r. 3, 4, 5, 17, 28, 33

56/1987. (XI. 6.) MT sz. r. 3, 5

5/1987. (XII. 24.) ME sz. r. 3, 2, 5

95/1987. (XII. 30.) PM r. 3, 4, 5

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28

1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41

1989. évi XLVII. tv. (XII. 27.) 1, 2, 3, 4, 5, 14

147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32

42/1990. (III. 12.) MT r. 3, 4

17/1991. (I. 28.) Korm. r. (9. § (2)) 2, 3, 5, 28

140/1991. (XII. 29.) Korm. r. 3, 4

1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21, 25, 30, 44

1994. évi CV. tv. (XII. 31.) 2, 3, 4, 4/a, 5, 30/a, 32

1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)
1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a,
5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
1995. évi LV. tv. (24., 28. §) (VI. 23.) 3, 25, 30, 44
60/1995. (X. 6.) AB hat. 1, 2, 3, 4, 22, 39, 44
2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39

1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)

1998. évi LXXXIV. tv. (XII. 24.) (*) 1, 3, 4, 4/a, 7, 9, 44

3/a Egyéb gyermeknevelési szabadság

A 3/a kódszámmal jelölt témakörbe a tartósan beteg gyermek otthoni ápolása céljából a szülőknek biztosított szabadságról és a gyermekápolási táppénzről rendelkező jogszabályok kerültek.

JOGSZABÁLYOK

87/1987. (XII. 30.) MT r. 3/a, 4, 5, 15, 17, 21

1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21,
25, 30, 44

174/1995. (XII. 27.) Korm. r. 2, 3/a, 14, 25

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35,
44, ab.
1997. évi CXX. tv. (40–41. §) (XI. 29.) 3/a, 21, 32

4. Gyermekgondozási segély (GYES)

A GYES bevezetése a 3/1967. (I. 29.) Korm. sz. rendelettel (a Munkaügyi Miniszter rendeletei között) történt. A gyermekgondozási segély bevezetésekor a gyermek 2,5 éves koráig járt, összege 600 Ft (Tsz-tagoknak 500 Ft). Az jogosult rá, akinek a szülést megelőző 12 hónapban folyamatos munkaviszonya volt, vagy akinek a szülést megelőző 1,5 évben összesen legalább 12 hónap munkaviszonya. Igénybevételének ideje munkaviszonyban töltött időnek számít, és magát a segélyt a táppénz folyósítására illetékes szerv folyósítja. A társadalombiztosítás keretében külön erre a célra biztosított pénzügyi fedezet terhére kell elszámolni a költségeit. Az 5/1969. (I. 28.) Korm. sz. rendelet szerint a GYES a gyermek 3 éves koráig jár.

Amint a termékenységi arányszám Magyarországon a legalacsonyabbak között volt az 1960-as évek első felében, úgy az erre a problémára méltó választ adni kívánó GYES volt bevezetésekor a világ leghosszabb időtartamú, legkedvezőbb gyermekgondozási segélye (olyannyira, hogy hozzá még jelenleg is csak az Európai Unió államainak legfejlettebb, hasonló mai juttatásai hasonlíthatók – Franciaországé, Finnországé⁹). A GYES bevezetése viszonylag nagyarányú és meredek, de rövidnek bizonyuló és átmeneti termékenység-emelkedéssel járt. Elsősorban a legalacsonyabb iskolai végzettségű és keresetű nők termékenysége emelkedett a GYES bevezetésének hatására. Ez érthető: mivel a GYES egy, tulajdonképpen a női átlagkeresethez képest relatíve alacsony, merev, fix összeg, csak a legalacsonyabb keresetű nőknek a gyermekgondozási szabadság igénybevétele miatti keresetcsökkenését kompenzálja elfogadható mértékben. A közepes vagy magasabb keresetű nők nagy része számára a keresetcsökkenés még a GYES kompenzáló hatását figyelembe véve is túl nagy¹⁰.

A 11/1973. (XII. 23.) MüM. sz. rendelet ezen a helyzeten igyekezett javítani a GYES összegének felemelésével. E rendelkezés szerint a GYES összege az első gyermek után 800 Ft, a 2. gyermek után 900 Ft, a 3. és minden további gyermek után 1000 Ft. Ugyanezek az összegek Tsz-tagoknak 700 Ft, 800 Ft és 900 Ft.

Ezzel párhuzamosan egy másik rendelkezéssel felemelték a családi pótlék összegét is. A 12/1973. (XII. 23.) MüM. sz. rendelet pedig 14 éven aluli gyermekek esetében az 1. gyermek

---

⁹ 1961-ben a szomszédos Ausztriában létrehoztak egy, a későbbi magyar GYES-hez hasonló, viszonylag alacsony, fix összegű gyermekgondozási segélyt, amely ekkor még csak a gyermek egyéves koráig járt. Elképzelhető, hogy ez a segély jelentette a mintát a magyar GYES megtervezésekor.

¹⁰ A magasabb iskolai végzettségű nők ritkábban is vették igénybe a GYES-t, mint az alacsony iskolai végzettségűek, és akik igénybe vették közülük, azok átlagosan rövidebb ideig, mint az alacsonyabb iskolai végzettségű nők, tehát hamarabb visszamentek dolgozni.

után 2, a 2. után 5, a 3. és minden további után 9 fizetett szabadnapot adott az anyáknak és a gyermekeiket egyedül nevelő apáknak. A 7/1971. (II. 8.) Korm. sz., a 4/1971. (II. 8.) PM-ÉVM sz. és a 7/1973. (I. 26.) PM-ÉVM sz. rendeletek pedig a lakáshoz jutást segítő kedvezményt nyújtottak a gyermeket nevelő fiatal pároknak (a törlesztéssel kapcsolatos kedvezmény a gyermekszámmal párhuzamosan növekedett).

Ezek az 1973–74-re időzített intézkedések egy család- és népesedéspolitikai csomagot alkottak. Csak találgatni lehet, hogy a csomag összetevői közül egyenként melyik hogyan hatott, de az tény, hogy e csomag újabb, még az 1967-esnél is jelentősebb termékenységi hullámot okozott. Ez a termékenység-emelkedés is csak egy átmeneti hullámnak bizonyult, az emelkedést hamarosan újabb csökkenés követte.

A gyermekvállalás átmenetileg népszerűvé vált¹¹, ennek a figyelembe vételével készült a 19/1974. (VII. 31.) MüM. sz. rendelet, mely szerint a GYES folyamatosan járhat akkor is, ha közben megszűnik az anya munkaviszonya, de a GYES alatt újabb gyermeket szül (“...a gyermekgondozási segélyre való jogosultság szempontjából úgy kell tekinteni, mintha ez alatt munkaviszonyban állt volna”). Ehhez hasonló a társadalombiztosításról szóló 1975. évi II. tv., mely szerint az anya akkor is jogosult az anyasági segélyre, ha a GYES időszakában szül. A gyermekvállalást a GYES felhasználhatóságának rugalmasabbá tételével is igyekeztek támogatni. A GYES bevezetéséről szóló 3/1967. (II. 26.) MüM. sz. rendelet szerint a GYES-t indokolt esetben (például a férj átmeneti munkaképtelensége) megszakíthatja az anya. Ha nem indokolt esetben szakítja meg, akkor a megszakítás után visszatérhet a fizetetlen gyermekgondozási szabadságra (tehát a GYES-t nem folyósítják neki tovább). A 6/1976. (III. 18.) MüM. sz. rendelet kibővítette az indokolt esetek körét, ezzel rugalmasabbá téve a GYES felhasználhatóságát. A 10/1982. (IV. 16.) MT sz. rendelet szerint, ha a gyermek egyéves elmúlt, akkor az anyja helyett az apja is mehet GYES-re. A gyermek 1,5 éves korától szülője a GYES folyósítása alatt is munkát vállalhat, de csak legfeljebb napi 4 órában. A 6/1985. (I. 17.) MT sz. rendelet ezt úgy módosítja, hogy a GYES ideje alatti munkavállalás éves átlagban az éves törvényes munkaidőnek legfeljebb a fele lehet. Ez tehát rugalmasabbá tette a GYES ideje alatti munkavállalás lehetőségét. Ezen utóbbi rendelet szerint a főiskolások és egyetemisták is jogosultak a GYES-re. A 22/1989. (VII. 31.) SZEM rendelet felemelte a GYES összegét az 1. gyermek esetében 800 Ft-ra, a 2. gyermeknél 900 Ft-ra, a 3. és minden további gyermek esetében 1000 Ft-ra (tartósan beteg vagy súlyosan fogyatékos gyermekek esetében ezen összegek kétszerese jár).

---

¹¹ Magyarországon a teljes termékenységi arányszám az 1950-es évek második felében zuhant a népesség egyszerű újratermeléséhez szükséges szint alá, és azóta végig ott maradt, kivéve az 1974–77-ig tartó négyéves időszakot, amikor elérte vagy meghaladta ezt a szintet.

A törvényhozók tehát igyekeztek a GYES-t minél kedvezőbbé alakítani és ezen keresztül azt elérni, hogy a gyermekvállalás egy minél inkább könnyű és vonzó lehetőséggé váljon¹². Ez azonban csak részben sikerült. Viszonylag ismert megállapítás, hogy az 1974–75-ös termékenységi csúcs jelentős részben annak köszönhető, hogy a szülők az amúgy is tervezett születeket előbbre hozták (persze kérdés, hogy ezek az “előbbre hozott gyerekek” tényleg megszülettek volna-e később, ha nincsenek a gyermekvállalás feltételeit kedvezően befolyásoló családpolitikai intézkedések). Így a termékenységnövekedés jelentős részben csak látszólagos volt, bár volt némi tartós, végleges pozitív hatás is. Mindenesetre azt lehetett tapasztalni, hogy a magyar termékenység az 1975-ös csúcs után hosszú éveken át elég meredeken és folyamatosan csökkent, míg végül az 1980-as évek elejére alacsonyabb lett, mint az 1960-as évek elején volt (igaz, hogy ez ekkor már világviszonylatban mégsem volt annyira feltűnő, mert közben a termékenység Nyugat-Európában is nagyot zuhant).

Az 1994-es választáson hatalomra került új (szocialista-liberális) kormány 1995-ben az ún. Bokros-csomag keretében megszüntette a GYED-et és jövedelemteszteltté tette a GYES-t¹³ (a jövedelemteszt plafonját magasan húzták meg, úgy, hogy a korábbi jogosultaknak csak mintegy 10%-a vesztette el a jogosultságát). Ugyanakkor a GYED megszüntetésének részleges kompenzálására növelték a GYES értékét és – a jövedelemtesztől eltekintve – alanyi jogosultságúvá tették a GYES-t, vagyis megszüntették jogosultságának előzetes munkaviszonyhoz kötését. A GYES, a GYET és az anyasági támogatás mértékét az öregségi nyugdíj minimálösszegéhez indexálták. (Ez megszüntette a GYES reálértékének évtizedeken át tapasztalható erőteljes ingadozását és a GYES jellemző reálérték-vesztését.)

A GYES-re vonatkozó irodalmat lásd a GYED-nél (5. téma).

---

¹² Az 1970-es évek közepétől fokozatosan munkaerőhiány kezdett fenyegetni. A GYES rugalmasabbá és a GYES melletti munkavállalás lehetővé tételére ennek a kivédését is szolgálta. A GYES melletti munkavállalás irányába hatott az is, hogy a GYES reálértéke ekkoriban csökkent.

¹³ Lásd a jogszabályok között a „Bokros-csomag” megjelölésűeket. Az 1998-as választáson hatalomra került új (liberális-kereszténydemokrata) kormány ígéretet tett a jövedelemteszt eltörlésére és a GYED visszaállítására. Előbbivel kapcsolatban lásd a 43/1998. OGY határozatot és az 1998. évi LXXXIV. törvényt.

JOGSZABÁLYOK

4/1982. (IV. 16.) EüM sz. r. 4

10/1982. (IV. 16.) MT sz. r. 4

2/1982. (IV. 26.) SZOT sz. szabályzat 4

3/1982. (V. 28.) SZOT sz. szabályzat 1, 4, 3, 14, 21

1042/1982. (XI. 16.) MT sz. hat. 4

24/1982. (XII. 10.) MÉM sz. r. (8–9. §) 28, 25, 3, 4

5/1982. (XII. 13.) SZOT sz. szabályzat 1, 3, 4, 14, 41

1/1985. (I. 17.) EüM r. 4, 5

3/1985. (I. 17.) MT sz. r. 2, 4, 5 (*), 1, 14

6/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 4, 17, 21

1/1985. (I. 17.) MÉM sz. r. 3, 4, 5, 17, 28, 33

11/1985. (XII. 22.) EüM r. 4, 6

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

1/1986. (II. 27.) EüM sz. r. 4, 5, 28

63/1986. (XII. 17.) MT r. 4

1987. évi VI. tv. (15. §) (IX. 29.) 1, 4, 9, 9/a, 11, 14, 41

1/1987. (XII. 27.) SZEM sz. r. 4

84/1987. (XII. 27.) MT sz. r. 4

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

95/1987. (XII. 30.) PM r. 3, 4, 5

87/1987. (XII. 30.) MT r. 3/a, 4, 5, 15, 17, 21

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28

1988. évi XX. tv. (XII. 31.) 1, 9, 44

56/1989. (VI. 15.) MT r. 1, 4, 13, 14, 41

22/1989. (VII. 31.) SZEM r. 4, 5

88/1989. (VII. 31.) MT r. 4

110/1989. (XI. 3.) MT r. 1, 4, 14, 41

1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41

1989. évi XLVII. tv. (XII. 27.) 1, 2, 3, 4, 5, 14

147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32

19/1990. (I. 31.) MT r. 1, 4, 11, 13, 14, 22
42/1990. (III. 12.) MT r. 3, 4
43/1990. (III. 12.) MT r. 1, 4, 14
1990. évi XXV. tv. (III. 13.) (*) 1, 4
19/1990. (VIII. 3.) Korm. r. 1, 4, 5, 14, 40, 41

18/1991. (I. 28.) Korm. r. 1, 4, 5, 13, 14, 41
1/1991. (I. 28.) OGY hat. 4, 5, 14, 28
1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41
140/1991. (XII. 29.) Korm. r. 3, 4

42/1992. (III. 6.) Korm. r. 2, 4, 5, 13, 32
1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39,
44, ab.
48/1992. (III. 13.) Korm. r. 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44

1993. évi VIII. tv. (II. 27.) (9. §, 18. §, 39. § (1)) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a
7/1993. (II. 27.) OGY hat. 4, 14
41/1993. (II. 27.) Korm. r. 1, 4, 14
91/1993. (VI. 9.) Korm. r. 1, 4, 11, 32, 39, 41

1994. évi VI tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32
5/1994. (II. 23.) OGY hat. 4, 14
23/1994. (II. 23.) Korm. r. 1, 4, 14
111/1994. (VIII. 6.) Korm. r. 4, 14
134/1994. (X. 22.) Korm. r. 4, 14
1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) **1, 4, 5, 6, 12, 17, 29**
1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41
184/1994. (XII. 29.) Korm. r. 2, 4, 5, 32, 44
1994. évi CV. tv. (XII. 31.) 2, 3, 4, 4/a, 5, 30/a, 32

1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)
1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32
1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a,
5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
68/1995. (VI. 17.) Korm. r. 1, 4, 17, 22, 44
43/1995. (VI. 30.) AB hat. 1, 2, 4, 4/a, 5, 44
60/1995. (X. 6.) AB hat. 1, 2, 3, 4, 22, 39, 44
2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39
1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41
172/1995. (XII. 27.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 13

49/1996. (IV. 10.) Korm. r. 1, 4, 39, 44
1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)
1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c 1996.
évi CVII. tv. (XI. 29.) (14–16. §) 2, 4, 4/a, 5, 21, 32
203/1996. (XII. 23.) Korm. r. (5. §) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 30/a, 32

36/1997. (II. 26.) Korm. r. 1, 4, 4/a
1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32
1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35,
44, ab.
1997. évi LXXXIV. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30, 30/a
195/1997. (XI. 5.) Korm. r. 2, 4, 13, 14, 30, 30/a, 32
1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44
279/1997. (XII. 23.) Korm. r. 1, 4, 5, 24, 44

15/1998. (I. 30.) Korm. r. 1, 4
43/1998. (VII. 10.) OGY hat. 1, 4, 12, 29, 44
1998. évi LXVIII. tv. (1., 10., 12. §) (XI. 14.) 2, 4, 4/a, 17, 33, 33/b
1998. évi LXXXIV. tv. (XII. 24.) (*) 1, 3, 4, 4/a, 7, 9, 44
223/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 9, 30/a, 44

4/a Gyermeknevelési támogatás (GYET)

Az 1990-es választáson hatalomra került első demokratikus (konzervatív-kereszténydemokrata) kormány két új anyasági támogatást vezetett be, a várandóssági pótlékot¹⁴ és a gyermeknevelési támogatást (GYET). Előbbi célja a kismamák jobb táplálkozásának elősegítésével hozzájárulni magzatuk egészséges fejlődéséhez, és emellett talán az abortuszok megelőzését is célozta (az 1992. évi LXXIX. tv., a magzatvédelmi törvény vezette be). Utóbbi a nagycsaládosok támogatásának erősítését jelentette (az 1993. évi III. tv., az ún. szociális törvény vezette be) és talán bizonyos fókig az anyaságnak, a gyermekgondozásnak és -nevelésnek társadalmilag hasznos és az állam által megfizetett munkává tétele egy kezdeti állomásának is tekinthető. A vizsgált időszakban a GYET azoknak jár, akiknek legalább három gyermekük van és a legkisebb életkora 3 és 8 év közötti. Összege megfelel a mindenkori nyugdíjminimumnak. Jogosultsága előzetes munkaviszonyhoz is kötött, és a juttatás jövedelemtesztelt is: a családban az egy főre eső jövedelem nem haladhatja meg az öregségi nyugdíjminimum háromszorosát. A GYES, a GYET és az anyasági támogatás mértékét 1996-ban indexálták az öregségi nyugdíj minimálösszegéhez.

JOGSZABÁLYOK

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44

30/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 30/a, 32

32/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 11, 15, 17, 32

1993. évi VIII. tv. (II. 27.) (9. §, 18. §, 39. § (1)) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a

---

¹⁴ A várandóssági pótlék elődje a gyermek születésekor egy összegben fizetett anyasági segély volt. A várandóssági pótlék havonta fizetett juttatás, mely annak a hónapnak az első napjától jár, amelyben a 13. terhességi hét elkezdődik. A várandóssági pótlékon keresztül hat vagy hét hónapon át kifizetett összeg több, mint kétszerese a korábbi anyasági segély összegének. A várandóssági pótlékot 1995–96-ban a Bokros-csomag keretében megszüntette a szocialista-liberális kormány és helyette a korábbi anyasági segélyhez hasonló egyösszegű anyasági támogatást vezetett be, mely a szüléskor jár. Az anyasági támogatás összege kisebb, mint a várandóssági pótlékkal összesen kifizetett összeg volt.

1994. évi VI tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32
 11/1994. (I. 30.) Korm. r. 4/a, 32
 12/1994. (I. 30.) Korm. r. 4/a, 17, 32
 1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44
 1994. évi CV. tv. (XII. 31.) 2, 3, 4, 4/a, 5, 30/a, 32

 1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)
 1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32
 1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a,
 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
 72/1995. (VI. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 13, 17, 24, 44
 43/1995. (VI. 30.) AB hat. 1, 2, 4, 4/a, 5, 44
 2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39
 1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41
 172/1995. (XII. 27.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 13

 1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)
 50/1996. (IV. 10.) Korm. r. 4/a
 1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c 1996.
 évi CVII. tv. (XI. 29.) (14–16. §) 2, 4, 4/a, 5, 21, 32
 201/1996. (XII. 23.) Korm. r. 4/a, 13, 33
 203/1996. (XII. 23.) Korm. r. (5. §) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 30/a, 32
 1996. évi CXXVIII. tv. (XII. 26.) (2., 4., 7., 8. §) 4/a, 11, 13, 30/a, 31, 32
 226/1996. (XII. 26.) Korm. r. 4/a, 13

 1997. évi XVIII. tv. (III. 28.) 2, 4/a, 5, 32
 1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32
 1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35,
 44, ab.
 1997. évi LXXXIV. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30, 30/a
 1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44
 280/1997. (XII. 23.) Korm. r. 4/a, 13

 1998. évi LXVIII. tv. (1., 10., 12. §) (XI. 14.) 2, 4, 4/a, 17, 33, 33/b
 1998. évi LXXXIV. tv. (XII. 24.) (*) 1, 3, 4, 4/a, 7, 9, 44
 223/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 9, 30/a, 44

5. Gyermekgondozási díj (GYED)

Mivel a GYES az alacsony iskolai végzettségűek és keresetűek kivételével a társadalom többi rétegére kevésbé hatott, előtérbe került az a logikus gondolat, hogy a termékenység növeléséhez a közepes és magasabb iskolai végzettségűek és keresetűek gyermekvállalási feltételeit is javítani kell. Ennek a felismerésnek az eredménye lett a 3/1985. (I. 17.) MT sz. rendelet a gyermekgondozási díj bevezetéséről. A rendelet szerint a GYED a gyermek 1 éves koráig jár. Az az anya jogosult rá, akinek a gyermek születését megelőző egy évben legalább 270 nap biztosítási ideje van. Tehát a jogosultsága azonos a terhességi és gyermekágyi segélyével. Összege és annak kiszámítási módja pedig azonos a táppénzével, amiről a 17/1975. (VI. 14.) MT sz. rendelet úgy rendelkezik, hogy “ha a biztosítás megszakítás nélkül két év óta fennáll, a táppénz a napi átlagkereset hetvenöt, egyébként hatvanöt százaléka”.

Ez a 65–75% már magas szinten keresetarányos juttatást jelent minden társadalmi réteg számára, tehát a közepes és magasabb keresetű nők számára is megfelelően kompenzálja a gyermekgondozás miatt kieső keresetüket. Meg kell jegyezni, hogy a közepes vagy magas kereset csak korosztályuk átlagához képest az, de nem a társadalom átlagához képest. A fiatalok keresete ugyanis átlagosan alacsonyabb szokott lenni, mint a középkorúaké, vagy mint a társadalom átlagáé. Úgyhogy emiatt a GYED fontossága abban is áll, hogy ha a vertikális redisztribúció szempontjából nézzük, a GYES-nél erősebben javította a társadalom szegényebbik felébe tartozó rétegek helyzetét¹⁵ (ugyanis többen vették igénybe a fiatalok közül, mint a GYES-t), így korántsem tekinthető pusztán egy, a jómódúaknak adott fölösleges szociális juttatásnak, valamiféle “népese-déspolitikai luxusnak”¹⁶. A GYED-et bevezető rendelkezés felülről limitálta azt. A GYED egyben alulról is limitált, napi összege nem lehet kevesebb az öregségi nyugdíj minimális összegének egyharmadánál (tehát a havi összege az öregségi nyugdíjminimumnál). Arról is rendelkezés született, hogy ha valakinek a GYES kedvezőbb, akkor a GYED helyett azt vehesse igénybe.

Az 5/1986. (II. 27.) MT sz. rendelet kiterjesztette a GYED-et a gyermek 1,5 éves koráig, majd az 56/1987. (XI. 6.) MT sz. rendelet a gyermek 2 éves koráig. A GYES-t tehát igyekeztek

---

¹⁵ Egyébként a GYED-ben részesülő háztartások 31%-a volt a legalacsonyabb jövedelmi kvintilisben 1993-ban (Tóth, 1994), és nyilván még magasabb lenne ez a szám, ha nem háztartásokról, hanem egyénekről lenne szó. Tehát bár jövedelemfenntartó és nem segély jellegű, a GYED valójában elég erősen a szegényekre célzott juttatás.

¹⁶ Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy véleményem szerint adott esetben a termékenység növelése éppúgy legitim és helyénvaló családpolitikai cél lehet, mint a szegénység csökkentése.

fokozatosan felváltani a – nők számára kedvezőbb, az állam számára költségesebb – GYED-del¹⁷. (A GYED bőkezűbb juttatás volt, mint bármely hasonló a fejlett európai országokban.) Elképzelhető, hogy ezt a törekvést az 1980-as évek végén egyre nehezebbé váló gazdasági helyzet akasztotta meg.

A GYED egyébként család- és népesedéspolitikai szempontból sikeresebb volt, mint a GYES 1967-es bevezetése vagy az 1973-as csomag, mert azoknál kevésbé növelte ugyan a termékenységet, de a pozitív változás ezúttal tartósnak bizonyult. 1985-ben Magyarországon a házas nők között a GYED bevezetésekor megtört az addigi csökkenő tendencia, a termékenységi arányszám megnőtt, ami, ha a családi állapotot nem tekintjük, főleg a harmadik és negyedik gyermekek születési gyakoriságának alakulásánál látszik világosan. A magyar teljes termékenységi arányszám megnőtt 1985-ben, és az 1980–81 körüli szinten stabilizálódott 1992-ig (a nagyfokú munkanélküliséggel és reálbércsökkenéssel járó súlyos gazdasági válság kibontakozásáig). A '90-es években a befejezett termékenység is növekedésnek indult, ami valószínűleg főként a GYED-nek köszönhető.

A GYED egy kiforrottabb, érettebb, átgondoltabb demográfiai háttérű család- és népesedéspolitikának, egyben a “hanyatló szocializmusnak” is a terméke, egy olyan korszakénak, amely már igényesebben, kifinomultabban tudott tervezni, mint a “klasszikus szocializmus kora” és amelyben ugyanakkor még volt központi politikai akarat nagy, átfogó és költséges társadalompolitikai célok megvalósításába belevágni, “kerül, amibe kerül”. Túl sokba került? A GYED megszüntetések¹⁸ – mely lépés 1995-ben, illetve 1996-ban¹⁹, a “Bokros-csomag” keretében, annak legfontosabb és legnegatívabb családpolitikai tartalmú rendelkezése volt – a teljes éves állami költségvetés 1%-át tette ki. Hogy ez soknak vagy kevésnek minősül, az bizonyos fokig politikai hozzáállás kérdése is. Az mindenesetre tény, hogy a GYED még a GYES-nél is fejlettebb és a munkavállalás mellett gyermeket is vállalni kívánó nők számára kedvezőbb gyermekgondozási segély volt, magas szinten keresetarányos és – 1987-től – viszonylag hosszú időtartamú, amivel ebben a kategóriában maga mögött hagyta az Európában egyébként legfejlettebb hasonló norvég és svéd juttatásokat is.

A magyar anyasági és gyermekgondozási segélyek történetét figyelve megállapítható, hogy ezek fejlesztését népesedéspolitikai szempontok és a női munkavállalás és a gyermekvállalás harmonizálásának az igénye egyaránt motiválták, a kétféle szempont egybefonódott. Véleményem szerint a törvényhozók szemlélete reális volt, e két szempont a gyakorlatban tényleg összefügg. Többszöri sikertelen kísérlet után végül a GYED-del sikerült egy olyan gyermekgondozási

---

¹⁷ A GYES GYED-dal való felváltásáról szóló határozat a hetedik ötéves terv – 1985. évi VII. tv. – része.

¹⁸ Lásd az 1995. évi XLVIII. és az 1996. évi XXII. törvényeket.

¹⁹ Az Alkotmánybíróság 43/1995. (VI. 30.) AB hat. és 51/1995. (VII. 21.) AB hat. döntései értelmében a tervezett, a családpolitikai rendszert megnyeső intézkedéseket egy évvel el kellett halasztani, hogy azok ne ériék váratlanul a családokat.

segélyt kialakítani, amely jól szolgálta a munkavállalás mellett gyermeket is vállalni kívánó nők (és emellett persze férjeik és gyermekeik) érdekeit.

Az 1998-as választáson hatalomra került új (liberális-kereszténydemokrata) kormány ígéretet tett a GYED visszaállítására. Ezt be is tartották, de a GYED visszaállításával kapcsolatos jogszabályok már 1998 után keletkeztek, ezért nem jelennek meg itt.

IRODALOM

- A generációk közti és a társadalmi szolidaritásról. Civil szervezetek állásfoglalása. in: Háló, 1996/3–4.
- Andorka Rudolf – Kondratas, Anna – Tóth István György*: A jóléti rendszer jellemzői és reformjának lehetőségei. in: *Közgazdasági Szemle*, 1995/1.
- Barta, Barnabás – Klinger, András – Miltényi, Károly – Vukovich, György* (1984) *Fertility, female employment and policy measures in Hungary*. Genf: International Labour Office.
- Bradshaw, Jonathan et al.* (1993) *Support for Children. A comparison of arrangements in fifteen countries*. London: HMSO.
- Bukodi Zsolt – Molnár Gizella – Dr. Villányi Tiborné* (2000) *Társadalombiztosítási kézikönyv munkáltatók és társadalombiztosítási ügyintézők részére*. Budapest: UNIÓ Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft.
- Családpolitikai kisszótár. (2000) Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium.
- Ditch, John et al.* (European Observatory on National Family Policies) (1995) *A Synthesis of National Family Policies 1994*. York: University of York, Social Policy Research Unit.
- Employment Outlook*. p. 177–178 (1995) OECD.
- Gauthier, Anne Héline* (1996) *The State and the Family. A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries*. Oxford: Clarendon Press.
- Gyáni Gábor* (1994) *A szociálpolitika múltja Magyarországon*. Budapest: História – MTA Történettudományi Intézete.
- Kamarás Ferenc*: Népesedéspolitika és termékenység. in: *Káposztás Ferenc – Monigl István* (szerk.) (1987) *Népesedéspolitika: tudományos kutatás és társadalmi cselekvés (KSH NKI Kutatási Jelentései 31.)* Budapest: KSH NKI.
- Kamarás Ferenc*: Új gyermekvállalási stratégiák. in: *Demográfia* 1994/3–4.
- Kamarás Ferenc* (1996) *Termékenységi adattár 1970–1994*. 16. o., 1. ábra. Budapest: KSH.
- Nyugdíj-, egészségbiztosítási és családtámogatási szabályok 2000*. Budapest: UNIÓ Lap- és Könyvkiadó Kereskedelmi Kft.
- Sándorné Dr. Horváth Erika* (1986) *A gyestől a gyedig*. Budapest: MNOT – Kossuth.
- Dr. Teszár László* (1998) *Szülők és gyermekek jogi tanácsadója*. Budapest: Medicina Könyvkiadó Rt.
- Tárkányi Ákos* (1998) *Az Európai Unió országainak családpolitikája*. (Európai Tükör sorozat 43.) Budapest: Integrációs Stratégiai Munkacsoport.
- Tárkányi Ákos*: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. in: *Demográfia* 1998/2–3.
- Tóth István György*: A jóléti programok szerepe a szegénység enyhítésében. in: *Andorka Rudolf – Kolosi Tamás – Vukovich György* (szerk.) (1994) *Társadalmi Riport 1994*. Budapest: TÁRKI.
- Váralljai Csocsán Jenő*: *Gyermekszámnövekedési valószínűsések 1989 előtt és után*. in: *Demográfia* 2000/2–3.
- Wennemo, Irene* (1994) *Sharing the Costs of Children. Studies on the Development of Family Support in the OECD Countries*. Stockholm: Stockholm University – Swedish Institute for Social Research.
- Zombori Gyula – Ferge Zsuzsa* (1994) *A szociálpolitika alapfogalmai*. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület.

JOGSZABÁLYOK

1985. évi 1. tvr. (I. 17.) 2, 3, 5, 17

1/1985. (I. 17.) EüM r. 4, 5

3/1985. (I. 17.) MT sz. r. 2, 4, 5 (*), 1, 14

5/1985. (I. 17.) MT sz. r. 28, 3, 5

1/1985. (I. 17.) MÉM sz. r. 3, 4, 5, 17, 28, 33

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

2/1986. (II. 27.) ME r. 5, 15

1/1986. (II. 27.) EüM sz. r. 4, 5, 28

5/1986. (II. 27.) MT sz. r. 5

56/1987. (XI. 6.) MT sz. r. 3, 5

5/1987. (XII. 24.) ME sz. r. 3, 2, 5

95/1987. (XII. 30.) PM r. 3, 4, 5

87/1987. (XII. 30.) MT r. 3/a, 4, 5, 15, 17, 21

68/1988. (IX. 13.) MT sz. r. 2, 5

116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28

22/1989. (VII. 31.) SZEM r. 4, 5

1989. évi XLVII. tv. (XII. 27.) 1, 2, 3, 4, 5 (*), 14 (*)

147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32

7/1990. (I. 29.) MT r. 5, 32

89/1990. (V. 1.) MT r. 2, 5, 9, 10, 24

19/1990. (VIII. 3.) Korm. r. 1, 4, 5, 14, 40, 41

1991. évi II. tv. (I. 28.) (10. § (1)) 2, 5, 28

17/1991. (I. 28.) Korm. r. (9. § (2)) 2, 3, 5, 28

18/1991. (I. 28.) Korm. r. 1, 4, 5, 13, 14, 41

1/1991. (I. 28.) OGY hat. 4, 5, 14, 28

1991. évi IV. tv. (II. 23.) (pl. 19/a §) 5, 32

42/1992. (III. 6.) Korm. r. 2, 4, 5, 13, 32
1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.
48/1992. (III. 13.) Korm. r. 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44
1993. évi VIII. tv. (II. 27.) (9. §, 18. §, 39. § (1)) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a
39/1993. (II. 27.) Korm. r. (11–14. §) 2, 5
183/1993. (XII. 31.) Korm. r. (1., 5. §) 2, 5

1994. évi VI. tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32
1994. évi LIII. tv. (IV. 6.) (67–74. 180. §) 1, 5, 10, 14, 22, 24, 39
1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) **1, 4, 5, 6, 12, 17, 29**
184/1994. (XII. 29.) Korm. r. 2, 4, 5, 32, 44
1994. évi CV. tv. (XII. 31.) 2, 3, 4, 4/a, 5, 30/a, 32

1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)
1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32
1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
69/1995. (VI. 17.) Korm. r. (1., 5. §) 5 (*), 33, 33/b, 33/d, 35, ab.
43/1995. (VI. 30.) AB hat. (*) 1, 2, 4, 4/a, 5, 44
51/1995. (VII. 21.) AB hat. (*) 5
2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39

1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)
1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c
1996. évi CVII. tv. (XI. 29.) (14–16. §) 2, 4, 4/a, 5, 21, 32
203/1996. (XII. 23.) Korm. r. (5. §) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 30/a, 32

1997. évi XVIII. tv. (III. 28.) 2, 4/a, 5, 32
1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32
1997. évi LXXXIV. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30, 30/a
168/1997. (X. 6.) Korm. r. (60–63. §) 5, 14, 28, 44
279/1997. (XII. 23.) Korm. r. 1, 4, 5, 24, 44

6. Óvoda, bölcsőde

A bölcsőde és az óvoda – a GYES-hez és GYED-hez hasonlóan – olyan intézmények, amelyek megkönnyítik a női munkavállalás és a gyermekvállalás összeegyeztetését. Magyarországon már az '50-es, '60-as években gyorsan nőni kezdett a női munkavállalás szintje, amit kissé megkésve követett az óvodarendszer erőteljes fejlesztése. 1970-ben még csak a 3–5 éves korú gyermekek 53%-ának volt férőhely a magyar óvodákban, 1979-ben már a 85%-ának.

JOGSZABÁLYOK

38/1980. (XI. 22.) PM sz. r. (15. § (7) b), 19. § (3), 21. §, 22. § (4)) 6, 7, 10, 18, 24

14/1983. (XII. 28.) EüM sz. r. 6

1/1984. (I. 23.) PM-MM-EüM e. r. 6, 7, 21

44/1984. (XI. 16.) PM sz. r. 6, 7

4/1985. (I. 19.) PM sz. r. 6, 7, 30

1985. évi I. tv. (V. 2.) (*) 6, 7

41/1985. (X. 5.) MT sz. r. 6, 7

11/1985. (XII. 22.) EüM r. 4, 6

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

6/1986. (VI. 26.) MM r. 6, 7, 8

11/1986. (VII. 27.) MM r. 6, 7

12/1986. (VIII. 1.) MM sz. r. 6

14/1986. (VIII. 10.) MM r. 6, 7

34/1986. (VIII. 26.) MT r. 6, 7, 9, 17

17/1987. (V. 4.) PM r. 6, 7, 9, 17
18/1987. (V. 4.) PM-MM-EüM e. r. 6, 7
1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41
85/1987. (XII. 28.) MT sz. r. 1(*), 6, 7, 11, 29(*)
101/1987. (XII. 31.) PM r. 6, 7, 9, 17, 30

15/1988. (VIII. 1.) MM sz. r. 6, 7, 8, 17, 31, 33

1/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 17
2/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 17, 30, 33/e

3/1990. (I. 29.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 30, 33/e
1990. évi XXIV. tv. (III. 13.) 6, 7, 9, 30, 40, 44
6/1990. (IV. 5.) KeM r. (7. §, 8. §) 6, 7, 9, 16, 44
19/1990. (V. 14.) SZEM r. 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13
1990. évi XCIII. tv. (7–10., 12–16., 33. §) (XII. 24.) 6, 7, 9, 10, 30/b, 44

24/1991. (II. 9.) Korm. r. 6, 7, 17
9/1991. (IV. 26.) IKM r. 6, 7, 9, 16, 44
1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31,
44
113/1991. (IX. 4.) Korm. r. 6, 7
15/1991. (X. 3.) MKM r. 6, 7, 8

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41
113/1992. (VII. 14.) Korm. r. 6, 9

1993. évi LXXIX. tv. (VIII. 3.) 6, 7, 8, 17, 44
1993. évi CX. tv. (XII. 27.) (140. §) 6, 7, 10
178/1993. (XII. 27.) Korm. r. (118. §) 6, 7, 10

4/1994. (I. 14.) IKM r. 6, 7, 9, 16
2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
10/1994. (I. 30.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44
10/1994. (V. 13.) MKM r. 6, 7
11/1994. (VI. 8.) MKM r. (5–6. §) 6, 7, 9, 16, 17
14/1994. (VI. 24.) MKM r. (22–23. §, Melléklet) 6, 7, 8, **17**
16/1994. (VII. 8.) MKM r. (Mell.) 6
158/1994. (XI. 17.) MKM r. (Mell.) 6, 7
1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) **1, 4, 5**, 6, 12, 17, **29**

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.

27/1995. (III. 24.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30

38/1995. (X. 7.) NM r. (Mell.) 6, 33

71/1995. (XII. 12.) AB hat. 6, 7, 13

1996. évi LXII. tv. (VII. 23.) (*) 6, 7, 9, 17, 31/a, 44

137/1996. (VIII. 28.) Korm. r. (Mell.) 6

1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41

13/1997. (II. 18.) MKM r. 6

15/1997. (II. 28.) AB hat. 6

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

23/1997. (VI. 4.) MKM r. 6, 7, 17

1997. évi XLV. tv. (VI. 5.) 6, 7, 17, 30, 31, 31/a, 33

133/1997. (VII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9

149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b

28/1997. (IX. 16.) MKM r. 6, 7

277/1997. (XII. 22.) Korm. r. 6, 7

281/1997. (XII. 23.) Korm. r. 6, 7, 9

287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44

1998. évi XXVI. tv. (IV. 1.) 1, 6, 7, 17 (*), 31/a

4/1998. (II. 3.) MKM r. (Mell.) 6, 7, 21

1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e

6/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 16, 31, 31/a, 33

7/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 17

8/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 17

15/1998. (IV. 30.) NM r. (35–45. 84. §) 6, 9, 31, 31/b, 33/c, 44, ab.

7. Iskola, gyermek, szülő

Az iskola – akárcsak a bölcsőde és óvoda – mint a családot kiegészítő és segítő intézmény került a jogszabálygyűjteményembe. Ezekben az intézményekben töltik el a gyermekek idejük nagy részét (a bölcsődében, a napközi otthonos óvodában és iskolában néha talán még több időt is töltenek, mint a szüleikkel), így, úgy gondolom, semmiképpen nem hagyhatóak ki a családi élethez kapcsolható jogszabályok köréből. Az iskolának az alapvető, elemi kulturális tartalmakat átadó és a nevelő, szocializáló funkciója volt számomra a szempont az idekerülő jogszabályok kiválasztásakor, nem a főként oktatási jellegű területek, mint például a szakképzés vagy a felsőoktatás.

JOGSZABÁLYOK

11/1980. (VI. 25.) MüM-OM e. r. 7

1044/1980. (XI. 18.) MT-SZOT-KISZ KB e. hat. 7, 18

38/1980. (XI. 22.) PM sz. r. (15. § (7) b), 19. § (3), 21. §, 22. § (4)) 6, 7, 10, 18, 24

9/1983. (VI. 22.) MM sz. r. 7

1/1984. (I. 23.) PM-MM-EüM e. r. 6, 7, 21

44/1984. (XI. 16.) PM sz. r. 6, 7

4/1985. (I. 19.) PM sz. r. 6, 7, 30

1985. évi I. tv. (V. 2.) (*) 6, 7

41/1985. (X. 5.) MT sz. r. 6, 7

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

16/1986. (V. 16.) MT sz. r. 7, 44
6/1986. (VI. 26.) MM r. 6, 7, 8
11/1986. (VII. 27.) MM r. 6, 7
13/1986. (VIII. 1.) MM r. 7
14/1986. (VIII. 10.) MM r. 6, 7
15/1986. (VIII. 20.) MM r. 7
34/1986. (VIII. 26.) MT r. 6, 7, 9, 17

17/1987. (V. 4.) PM r. 6, 7, 9, 17
18/1987. (V. 4.) PM-MM-EüM e. r. 6, 7
22/1987. (XI. 21.) MM r. 7
1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44
85/1987. (XII. 28.) MT sz. r. 1(*), 6, 7, 11, 29 (*)
101/1987. (XII. 31.) PM r. 6, 7, 9, 17, 30

15/1988. (VIII. 1.) MM sz. r. 6, 7, 8, 17, 31, 33
72/1988. (X. 1.) MT r. 7, 18
1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

1/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 17
2/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 17, 30, 33/e

3/1990. (I. 29.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 30, 33/e
1990. évi IV. tv. (II. 12.) (17. §) 7, 9, 44
36/1990. (II. 28.) MT r. 7
1990. évi XXIV. tv. (III. 13.) 6, 7, 9, 30, 40, 44
6/1990. (IV. 5.) KeM r. (7. §, 8. §) 6, 7, 9, 16, 44
19/1990. (V. 14.) SZEM r. 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13
1990. évi XCIII. tv. (7–10., 12–16., 33. §) (XII. 24.) 6, 7, 9, 10, 30/b, 44

24/1991. (II. 9.) Korm. r. 6, 7, 17
1991. évi XI. tv. (IV. 9.) 7, 16, 31, 33/b, 33/c
9/1991. (IV. 26.) IKM r. (7–9. §) 6, 7, 9, 16, 44
12/1991. (V. 18.) NM. r. 7, 18
1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31,
44
113/1991. (IX. 4.) Korm. r. 6, 7
15/1991. (X. 3.) MKM r. 6, 7, 8
169/1991. (XII. 26.) Korm. r. 7

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41
1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.
1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21, 25, 30, 44
107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.
1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41
1992. évi LXXIX. tv. (*) (XII. 23.) (pl. 17. § (2)) 1, 7, 16, 33/b, 39, 44, ab.
1992. évi LXXXIX. tv. (XII. 31.) (6. §, 2–3. Mell.) (*) 7, 30, 32

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44
1993. évi LI. tv. (VI. 9.) 7
1993. évi LXXIX. tv. (VIII. 3.) 6, 7, 8, 17, 44
1993. évi CX. tv. (XII. 27.) (140. §) 6, 7, 10
178/1993. (XII. 27.) Korm. r. (118. §) 6, 7, 10

4/1994. (I. 14.) IKM r. 6, 7, 9, 16
2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
10/1994. (I. 30.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
31/1994. (III. 12.) Korm. r. 7, 44 (NAT)
1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44
10/1994. (V. 13.) MKM r. 6, 7
11/1994. (VI. 8.) MKM r. (5–6. §) 6, 7, 9, 16, 17
14/ 1994. (VI. 24.) MKM r. (22–23. §, Melléklet) 6, 7, 8, 17
158/1994. (XI. 17.) Korm. r. 6, 7
33/1994. (XII. 24.) KHVM r. (6. §, 3. Mell.) 7
1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.
27/1995. (III. 24.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
103/1995. (VIII. 25.) Korm. r. 7, 33
130/1995. (X. 26.) Korm r. (NAT) (*) 7, 16, 44
71/1995. (XII. 12.) AB hat. 6, 7, 13

1996. évi I. tv. (13–14. §) (I. 15.) (*) 7, 16, 44 reklám
1031/1996. (IV. 10.) Korm. hat. 7, 16, 18, 44
1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)
1996. évi LXII. tv. (VII. 23.) (*) 6, 7, 9, 17, 31/a, 44
1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) 9, 31/b, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.
23/1997. (VI. 4.) MKM r. 6, 7, 17
1997. évi XLV. tv. (VI. 5.) 6, 7, 17, 30, 31, 31/a, 33
1997. évi LI. tv. (8. §) (VI. 20.) 7, 25
111/1997. (VI. 27.) Korm. r. 7
1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35,
44, ab.
133/1997. (VII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9
149/1997. (VIII. 29.) Korm. r. 7, 18
26/1997. (IX. 3.) NM r. 7, 33
149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b
28/1997. (IX. 16.) MKM r. 6, 7
160/1997. (IX. 26.) Korm. r. 7, 31/a, 33
164/1997. (IX. 30.) Korm. r. (Mell.) 7, 17
1997. évi CXXXVIII. tv. (XII. 10.) 7
1997. évi CXXXI. tv. (Mell.) (XII. 10.) 7
277/1997. (XII. 22.) Korm. r. 6, 7
1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184.,
185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44,
ab.
281/1997. (XII. 23.) Korm. r. 6, 7, 9
287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44

4/1998. (II. 3.) MKM r. (Mell.) 6, 7, 21
5/1998. (II. 18.) MKM r. (15–17 §) 7
1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e
6/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 16, 31, 31/a, 33
7/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 17
8/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 17
9/1998. (III. 25.) MKM r. 7, 16, 31/a
10/1998. (III. 25.) MKM r. 7, 17
1998. évi XXVI. tv. (IV. 1.) 1, 6, 7, 17 (*), 31/a
17/1998. (V. 13.) AB hat. 7, 9, 16, 44
1998. évi LXXXIV. tv. (XII. 24.) (*) 1, 3, 4, 4/a, 7, 9, 44

8. Nevelési tanácsadó

A nevelési tanácsadók rendszerének kiépítése a '60-as években kezdődött. Bár az intézmény működése az iskolarendszerhez kapcsolódik, bizonyos fokig a szociális munka intézményének is tekinthető, és működésének van mentálhigiénés jellege is (így a 31-es és 31/a témák mellett is szerepelhetne, bár végül ide került).

JOGSZABÁLYOK

6/1986. (VI. 26.) MM sz. r. 6, 7, 8

20/1987. (XI. 8.) MM sz. r. 8

15/1988. (VIII. 1.) MM sz. r. 6, 7, 8, 17, 31, 33

19/1990. (V. 14.) SZEM r. 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13

1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44

15/1991. (X. 3.) MKM r. 6, 7, 8

1993. évi LXXIX. tv. (VIII. 3.) 6, 7, 8, 17, 44

14/ 1994. (VI. 24.) MKM r. (22–23. §, Melléklet) 6, 7, 8, 17

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b

9. Gyermekvédelem, ifjúságvédelem, gyámügy

A gyermekvédelem óriásintézményeit, kisebb, családias jellegű egységekké szervezték át a '90-es években. A téma szempontjából kiemelkedően fontos az 1997. évi XXXI. törvény.

A bibliográfia a családjog (10.), az apaság (15.), a tartásdíj (22.) és a nevelőszülő, helyettes szülő (24.) témákhoz kapcsolódó irodalmat is tartalmazza.

IRODALOM

A családjog kézikönyve I–II. 1997. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Dr. Bencze Lászlóné (1998) Gyermekelhelyezés, gyermektartás. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Dr. Bencze Lászlóné – Csánitzné dr. Csiky Ilona – Dr. Csiky Ottó (1999) A házasság megkötése, felbontása. A házastársi tartás. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Bradshaw, J. et al. (1996) Policy and the Employment of Lone Parents in 20 Countries. York: University of York, Social Policy Research Unit.

Cherlin, A. J. et al.: Effects of Parental Divorce on Mental Health throughout the Life Course. in: American Sociological Review 1998/2.

Családpolitikai kisszótár. 2000. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium.

Dr. Csiky Ottó – Dr. M Bujdosó Györgyi – Dr. H Váczy Zsuzsa (1997) Apasági perek, apaságvizsgálat.

Csernák Józsefné (1997) Házasság és válás Magyarországon. in: *Dr. Kovacsics József* (szerk.) (1997) Magyarország történeti demográfiája (896–1995.). Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.

Ditch, John et al. (European Observatory on National Family Policies) (1995) A Synthesis of National Family Policies 1994. York: University of York, Social Policy Research Unit.

Doron, Abraham: Alternative futures for social security. in: *Adler, M. et al.* (1991) The Sociology of Social Security. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Gringlas, M. – Weinraub, M.: The More Things Change...Single Parenting Revisited. in: Journal of Family Issues, Jan, 1995.

Hablicsek László és tsai: A távlati szociálpolitikai koncepció demográfiai megalapozása: népességi változások, a családok és háztartások helyzete, vélemények népesedési kérdésekről. Zárótanulmány. Készült a Népjóléti Minisztérium számára. Aktív Társadalom Alapítvány. Budapest, 1997.

Kiernan, K.: Cohabitation in Western Europe. in: Population Trends, Summer, 1999.

Dr. Kőrös András (1998) Polgári Jog 1953–1997. Családjog. Budapest: HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Makai Katalin – T. Nagy Erzsébet (1991) Kézikönyv a tartásdíjról. Budapest: KJK.

Dr. Mányai Judit – Mózer Péter – Révész Magda (1999) Kézikönyv a gyermekvédelmi törvény és a hozzákapcsolódó rendeletek használatához. Budapest: MAN Kontakt Bt.

Dr. Szőke Sándor (szerk.) (1996) Gyermekvédelem – jogi alapismeretek. Jogszabálygyűjtemény. Budapest: Bárczy Gusztáv GYPTF.

Tárkányi Ákos: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. in: Demográfia 1998/2–3.

Tárkányi Ákos: Családi élet: az értelmezés medrei. in: Népszabadság, 1999. XI. 12., 10. o.

Tárkányi Ákos: A popperi elv. in: Népszabadság Online, Fórum+, 2000. III. 4. www.nepszabadsag.hu
Dr. Teszár László (1998) Szülők és gyermekek jogi tanácsadója. Budapest: Medicina Könyvkiadó Rt.
Dr. Tózsér Péter (1998) Gyámügyi jogszabálymutató és iratmintatár. Budapest: KJK.
Dr. Vilusz Antónia (szerk.) (1995) A gyermekvédelemben alkalmazható nemzetközi vonatkozású jogszabályok, egyéb normák és irányadó dokumentumok. Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület.

JOGSZABÁLYOK

1952. évi IV. tv.

1959. évi IV tv. (10–13., 16., 77. §)

1960. évi 11. tvr. (7–13. §)

1978. évi IV. tv.

1979. évi 11. tvr.

6/1980. (VI. 24.) OM r. 9

2/1982. (I. 27.) MM sz. r. 9, 10

1982. évi 10. sz. tvr. (V. 30.) 19, 9, 10, 18, 44

1/1983. (II. 23.) MM sz. r. 9

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

6/1986. (VI. 26.) IM r. (2. §) 9, 10

1041/1986. (VII. 1.) MT hat. 9, 18, 27, 33

34/1986. (VIII. 26.) MT r. 6, 7, 9, 17

1986. évi IV. tv. (XI. 16.) 10, 9, 15, 22, 44

51/1986. (XI. 26.) MT sz. r. 9, 9/a, 10, 13

17/1987. (V. 4.) PM r. 6, 7, 9, 17

12/1987. (VI. 29.) MM sz. r. 9, 10, 13

1987. évi III. tv. (VII. 26.) (39. § (3), 42. §) 9, 10, 15, 22, 44

1987. évi VI. tv. (15. §) (IX. 29.) 1, 4, 9, 9/a, 11, 14, 41

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44

101/1987. (XII. 31.) PM r. 6, 7, 9, 17, 30

11/1987. Legfőbb Ügyészi utasítás 9

17/1988. (III. 29.) MT r. 9, 27, 29, 31, 32
1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)
116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28
1988. évi XX. tv. (XII. 31.) 1, 9, 44

2/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 17, 30, 33/e
13/1989. (IV. 26.) SZEM r. 1, 9, 13, 17, 21, 41
21/1989 (VII. 25.) SZEM r. 9
1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41

3/1990. (I. 29.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 30, 33/e
1990. évi IV. tv. (II. 12.) (17. §) 7, 9, 44
1990. évi XV. tv. (III. 6.) 9, 10, 44
1990. évi XXIV. tv. (III. 13.) 6, 7, 9, 30, 40, 44
6/1990. (IV. 5.) KeM r. (7. §, 8. §) 6, 7, 9, 16, 44
89/1990. (V. 1.) MT r. 2, 5, 9, 10, 24
19/1990. (V. 14.) SZEM r. 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13
49/1990. (IX. 15.) Korm. r. 9, 11, 18, 32, 44
1990. évi XCIII. tv. (7–10., 12–16., 33. §) (XII. 24.) 6, 7, 9, 10, 30/b, 44

1/1991. (I. 31.) NM r. 9
9/1991. (IV. 26.) IKM r. (7–9. §) 6, 7, 9, 16, 44
1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44
46/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 44
47/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 20, 44
1991. évi LXIV. tv. (XI. 22.) 9, 10, 18, 44 (*)
1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41
1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.
1992. évi XVI. tv. (IV. 10.) 9, 10
11/1992. (VI. 5.) NM r. 9, 44
17/1992. (VII. 10.) NM r. 9
113/1992. (VII. 14.) Korm. r. 6, 9
138/1992. (X. 8.) Korm. r. (18. §) 9
1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41
33/1992. (XII. 23.) NM r. 9, 33/b, 33/c

29/1993. (II. 17.) Korm. r. 9
32/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 11, 15, 17, 32, 44
1993. évi XVII. tv. (III. 26.) (39., 42–44., 46–49., 59., 63., 69–70., 86. §) 9, 10, 16, 27, 32, 44

4/1994. (I. 14.) IKM r. 6, 7, 9, 16
2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
10/1994. (I. 30.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44
11/1994. (VI. 8.) MKM r. (5–6. §) 6, 7, 9, 16, 17
154/1994. (XI. 17.) Korm. r. 9, 32
1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41

1/1995. (I. 18.) NM r. 9, 30, 31
27/1995. (III. 24.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
1995. évi XXXI. tv. (V. 5.) (*) 9, 10 (közös szülői felügyelet)
1995. évi XLI. tv. (V. 26.) (8–9. §) 9, 10
1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a,
5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
72/1995. (VI. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 13, 17, 24, 44
8001/1995. IM tájékoztató 9, 10
8/1995. Legfőbb Ügyész utasítása 9

1996. évi LXII. tv. (VII. 23.) (*) 6, 7, 9, 17, 31/a, 44

1997. évi XXXI. tv. (IV. 22.) (*) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c,
44, ab.
1997. évi LXXIII. tv. (19–22., 25–26., 75., 103. §) (VII. 23.) 9, 10, 22, 44
133/1997. (VII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9
149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b
150/1997. (IX. 10.) Korm. r. 9, 24
30/1997. (X. 11.) NM r. (37–40. §) 9
1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44
235/1997. (XII. 17.) Korm. r. 9
45/1997. (XII. 17.) NM r. 9
281/1997. (XII. 23.) Korm. r. 6, 7, 9
282/1997. (XII. 23.) Korm. r. 9
287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44

17/1998. (I. 30.) Korm. r. 9
1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e
7/1998. (III. 11.) NM r. 9
15/1998. (IV. 30.) NM r. (35–45. 84. §) 6, 9, 31, 31/b, 33/c, 44, ab.
96/1998. (V. 13.) Korm. r. (1–10. §) 9, 11, 13
17/1998. (V. 13.) AB hat. 7, 9, 16, 44
171/1998. (X. 15.) Korm. r. 9, 13, 17, 19, 29, 32, 44
235/1997. (XII. 17.) Korm. r. 9, 31/b
1998. évi LXXXIV. tv. (XII. 24.) (*) 1, 4, 4/a, 7, 9, 44
223/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 3, 4, 4/a, 9, 30/a, 44

9/a Rendszeres nevelési segély, rendszeres gyermekvédelmi támogatás

A gyermekek szegénységét csökkentő intézkedés volt egy fontos új juttatásnak, a rendszeres gyermekvédelmi támogatásnak a bevezetése 1997-ben. Erről bővebben és az ezzel kapcsolatos irodalmat lásd a 13-as témánál.

JOGSZABÁLYOK

51/1986. (XI. 26.) MT sz. r. 9, 9/a (*), 10, 13

1987. évi VI. tv. (15. §) (IX. 29.) 1, 4, 9, 9/a, 11, 14, 41

1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41

56/1991. (IV. 13.) Korm. r. 9/a, 33/a

8/1991. (IV. 30.) NM-FM-IKM r. 9/a, 33/a

1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44

1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

187/1991. (XII. 31.) Korm. r. 9/a, 33/a

1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41

1993. évi III. tv. (*) (1992. XII. 30.) 1, 4/a, 7, 9/a, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44
31/1993. (II. 17.) Korm. r. 9/a, 17, 30/a, 32

1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a,
5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41

51/1997. (III. 19.) Korm. r. 9/a, 11, 13, 32

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) (*) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44,
ab.

1997. évi LXXVII. tv. (VII. 24.) 9/a, 31, 40

149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b

28/1997. (X. 3.) NM-BM-PM e. r. 9/a, 13

1104/1997. (X. 3.) Korm. hat. 9/a

1132/1997. (XII. 20.) Korm. hat. 9/a

65/1997. (XII. 21.) NM-BM-PM e. r. 9/a, 13

1998. évi LXXV. tv. (12. §, 1. Mell.) (XI. 14.) 1, 9/a, 12 (*), 13, 17, 32, 41

10. Családjog

A családjog a házasság és a család intézményét védő, valamint a gondnokság és a gyámság kérdéseire vonatkozó jogszabályok összességét jelenti. A válások magas gyakorisága, a házasságoknál jóval bomlékonyabb élettársi kapcsolatok terjedése, a házasságon kívüli születések növekvő száma, a csonka családok és a rossz szülői bánásmód vagy a szegénység miatt veszélyeztetett gyermekek magas aránya olyan társadalmi (és nagyrészt egyszersmind demográfiai) problémák, amelyek a családjog területéhez köthetők. (A gyermekvédelem problematikájához is ezek jelentik a társadalmi háttér.) A családjoghoz sorolhatóak a mesterséges megtermékenyítésnek és a béranyaságnak a problémái is.

A gyermekvédelem témájánál (9.) található bibliográfia tartalmazza a családjoggal kapcsolatos irodalmat is.

JOGSZABÁLYOK

105/1952. (XII. 28.) MT r.

1952. évi III. tv.

1952. évi IV. tv.

1952. évi 23. tvr.

11/1955. (II. 20.) MT r.

2/1955. (IV. 23.) BM r.

1957. évi 19. tvr.

6/1958. (VII. 4.) IM r. (72., 87–88. §)

1959. évi IV tv. (10–13., 16., 77. §)

1960. évi 11. tvr. (16. 73. §)

1974. évi I. tv.

7/1974. (VI. 27.) IM r. (13–15. §)

1976. évi 7. tvr.

1979. évi 13. tvr. (36–42, 45. §)

38/1980. (XI. 22.) PM sz. r. (15. § (7) b), 19. § (3), 21. §, 22. § (4)) 6, 7, 10, 18, 24

12/1981. (IX. 29.) EüM r. 10, 35, 44, ab.

2/1982. (I. 27.) MM sz. r. 9, 10

1982. évi 10. sz. tvr. (V. 30.) 19, 9, 10, 18, 44

1982. évi 17. sz. tvr. (17. § (1)) (VIII. 14.) 10, 44

2/1982. (VIII. 14.) MT TH rendelkezés (56. § (1)) 10, 15

A Legfelsőbb Bíróság 17. sz. irányelve 10

6/1986. (VI. 26.) IM r. (2. §) 9, 10

1986. évi 14. sz. tvr. (IX. 11.) 10

1986. évi IV. tv. (XI. 16.) 10, 9, 15, 22, 44

51/1986. (XI. 26.) MT sz. r. 9, 9/a, 10, 13

Az Elnöki Tanács 20/1986. sz. határozata (XII. 31.) 10, 44

4/1987. (VI. 14.) IM sz. r. 10, 22, 44

12/1987. (VI. 29.) MM sz. r. 9, 10, 13

1987. évi III. tv. (VII. 26.) (39. § (3), 42. §) 9, 10, 15, 22, 44

1987. évi IV. tv. (38. §) (VII. 26.) 10

7/1988. (VIII. 1.) IM sz. r. 10

7/1989. (III. 22.) SZEM r. 10, 35, 44, ab.

4/1990. (III. 4.) AB hat. 10, **44** (*)

1990. évi XV. tv. (III. 6.) 9, 10, 44

89/1990. (V. 1.) MT r. 2, 5, 9, 10, 24

19/1990. (V. 14.) SZEM r. 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13

1990. évi XCIII. tv. (7–10., 12–16., 33. §) (XII. 24.) 6, 7, 9, 10, 30/b, 44

1991. évi XXVI. tv. (VII. 11.) (12., 15. §) 10, 22

46/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 44

47/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 20, 44

57/1991. (XI. 9.) AB hat. 10, 15

1991. évi LXIV. tv. (XI. 22.) 9, 10, 18, **44** (*)

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41

16/1992. (III. 30.) AB hat. 10

22/1992. (IV. 10.) AB hat. 10, 44

1992. évi XVI. tv. (IV. 10.) 9, 10

1993. évi XVII. tv. (III. 26.) (39., 42–44., 46–49., 59., 63., 69–70., 86. §) 9, 10, 16, 27, 32, 44
23/1993. (IV. 15.) AB hat. 10, 44

1993. évi CX. tv. (XII. 27.) (140. §) 6, 7, 10
178/1993. (XII. 27.) Korm. r. (118. §) 6, 7, 10

1994. évi LIII tv. (IV. 6.) (67–74. §, 180. §) 1, 5, 10, 14, 22, 24, 39

14/1995. (III. 13.) AB hat. 10, **44**

1995. évi XXXI. tv. (V. 5.) (*) 9, 10 (közös szülői felügyelet)

1995. évi XLI. tv. (V. 26.) (8–9. §) 9, 10

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a,
5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

12/1995. (VI. 22.) IM r. (*) 10

17/1995. (VIII. 25.) IM r. 10, 15

75/1995. (XII. 21.) AB hat. 10, 15

8001/1995. IM tájékoztató 9, 10

1996. évi CXXII. tv. (3. §) (XII. 21.) 10, 15

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) (*) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44,
ab.

1997. évi LXXIII. tv. (19–22., 25–26., 75., 103. §) (VII. 23.) 9, 10, 22, 44

43/1997. (VIII. 1.) BM r. 10

149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b

150/1997. (IX. 10.) Korm. r. 9, 10, 24

29/1997. (XII. 12.) IM r. 10, 22

49/1997. (XII. 17.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.

281/1997. (XII. 23.) Korm. r. 9, 10

287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44

A Polgári Kollégium (PK) 298. állásfoglalása (1997.) 10, 11

A PK 299. állásfoglalása (1997.) 10, 11

22/1998. (VI. 9.) AB hat. 10

30/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.

32/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 38, 44, ab.

37/1998. (IX. 23.) AB hat. 10, 11

11. Lakáspolitikai (kedvezményes hitel vagy lakbérhez, lakásfenntartási költségekhez adott támogatás)

A '70-es, '80-as években a szocialista rendszerben jellemző volt a tömeges panellakás építés. A hangsúly idővel átkerült a magánérs lakásépítés támogatására. Már az 1970-es években jelen volt – és a '70-es évek közepén az akkori nagy család- és népesedéspolitikai csomag részét képezte – a sokgyermekesek lakáshoz jutásának támogatása. Például a 7/1971. (II. 8.) Korm. sz., a 4/1971. (II. 8.) PM-ÉVM sz. és a 7/1973. (I. 26.) PM-ÉVM sz. rendeletek szociálpolitikai kedvezményt nyújtottak a gyermeket nevelő fiatal pároknak (a törlesztéssel kapcsolatos kedvezmény a gyermekszámmal párhuzamosan növekedett). Az állam a már a '80-as években elkezdődő és a '90-es években kiteljesedő gazdasági válság közepette az államilag támogatott lakásépítés rendszerének teljes leépítésére kényszerült. A pénzügyi makroadatokból kitűnik, hogy ez a leépítés főként 1990–92-ig²⁰ történt²¹. A lakáspolitikai ügyekben született jogszabályokat sorra véve látható, hogy már 1988–89-ben kezd megváltozni az a jellemző, hogy az e tárgyban keletkezett meg lehetőségen nagy számú jogszabály zöme évi egy vagy két blokkban születik meg. Utoljára 1990. elején lehet ilyesmit tapasztalni. A '80-as évek végét és a '90-es éveket tekintve a legfontosabb „alap” jogszabály a 106/1988. (XII. 26.) MT sz. rendelet, amelyet több más későbbi rendelet módosított.

---

²⁰ Az 5/1990. (IV. 9.) AB határozatból látható, hogy bizonyos fokú leépítés már a Németh-kormány szándéka is volt, tehát e tekintetben nem a politikai rendszerváltozás, hanem a romló gazdasági helyzet miatt jelent lényeges különbséget a '90-es évtized.

²¹ Lelkes Orsolya tanulmánya alapján a '80-as évek második felétől a '90-es évek második feléig tartó válságos korszak főbb állami intézkedéseit a következőkben foglalhatjuk össze. Az egészségügyi, az oktatási és a nyugdíjkiadások, valamint a családi támogatások és a táppénz GDP-hez viszonyított aránya 1991-ben ért a csúcsra, a lakástámogatásé 1990-ben. Ezt követően 1994-ig stagnált vagy mérsékelten csökkent a jóléti kiadások különböző fajtáinak GDP-hez viszonyított aránya, majd az 1995–96-os szakaszban vagy egyértelmű csökkenés alakult ki az addigi stagnáló hullámból helyett (az oktatás és az egészségügy esetében) vagy az addigi csökkenés üteme felgyorsult (a nyugdíj, a családi támogatások és a táppénz esetében). Van néhány olyan jóléti kiadás, amelyeknél másféleképpen alakultak a dolgok. Az ártámogatások GDP-hez mért aránya 1988–92-ig 3,1-ről 0,7%-ra csökkent, de ezután nem csökkent tovább. A lakástámogatásnál 1990–92-ig 3,6-ről 1,2-re csökkent ez az arány, és ezután már csak lassan csökkent tovább. (Tehát a jóléti kiadások csökkentése első hullámát az ártámogatások és a lakástámogatások leépítése jelentette 1992-ig, majd 1995–96-ban jött a második hullám.) A szociális támogatásokra és a munkanélküliségre fordított kiadások 1990–93-ig meredeken nőttek, majd 1995–96-ban előbbieket mérsékelten, utóbbiak meredeken visszaestek. Figyelemre méltó, hogy míg 1988–96-ig a nyugdíjkiadások GDP-hez viszonyított aránya a különböző változások eredőjeként végül is nem változott (mindkét évben 9,1%), tehát „csak” annyival esett vissza, mint a GDP, addig a családi támogatásokra jutó kiadások aránya ugyanezen időszakban kétharmadára csökkent (3,4-ről 2,2%-ra), vagyis jóval meredekebben esett vissza, mint a GDP (Lelkes, 1997).

Az állami támogatás leépítésének korszakát érdekesen illusztrálják az ebben az időszakban született alkotmánybírósági határozatok, melyek közül különösen a 32/1991. (VI. 6.) AB határozat a fontos. (Lényege, hogy az erőteljes lakossági tiltakozásnak nem engedett az alkotmánybíróság, és nem akadályozta meg a kormányt a korábbi lakáspolitikai rendszernek a társadalmat megterhelő és sok családot nehéz helyzetbe hozó – és nem utolsó sorban jogi szempontból is problematikus – gyors leépítésében.) Hasonlóan fontos a későbbi időszakból a 66/1995. (XI. 24.) AB határozat, mely bizonyos értelemben az előbb említett határozat folytatásának tekinthető. E határozat szövege részletesen ismerteti és elemzi pénzügyi és jogi szempontból mind a rendszerváltozás előtti lakáshoz jutási kedvezmények rendszerét, mind a '90-es években történt változásokat. (E határozatban az alkotmánybíróság már nem állt a kormányzat – illetve ezen belül a Pénzügyminisztérium – oldalára abban a korábbihoz hasonló törekvésében, hogy tovább szűkítse a lakáshoz jutás támogatásának rendszerét. Az alkotmánybíróság hangsúlyozta, hogy 1991-ben csak a rendszerváltás – rendkívüli politikai és gazdasági változást jelentő – körülményeire való tekintettel engedett és fogadta el az akkori kormányzati álláspontot.)

A '90-es években a lakáshoz jutás támogatási rendszerének összeomlásán túl súlyos problémává vált még a meglévő lakások fenntartása is. Az önkormányzatok, hogy csökkentsék ezzel kapcsolatos terheiket, a tulajdonukban levő bérlakások nagy részét eladták a bennük lakóknak. Ez súlyosan kétségessé teszi, hogy ki és miből fogja felújítani a szocialista rendszerben épült panel-lakások nagy részét, hiszen a lakóknak erre általában nemigen van pénze.

A lakásfenntartási nehézségek már komoly tömegeket érintenek. Az OTP és közüzemi adósságok miatt tízezreket fenyeget a kilakoltatás. A kormányok igyekeztek némi segítséget nyújtani a bajba került embereknek olyan szervezeteken keresztül, mint az 1991-ben létrehozott Héra Alapítvány és az 1997-ben létrejött Energia Alapítvány. (Utóbbival kapcsolatban lásd, pl. az 1032/1997 (III. 19.) kormányhatározatot és az 1015/1998. (II. 11.) kormányhatározatot.) Mindezek azonban nem jelentenek elegendő segítséget. A helyzetet illusztrálják az alkotmánybíróság 1997. II. 28-án megjelent 8. 9. és 16. határozatai is, melyek megsemmisítik néhány város önkormányzatának 1993-as és 1995-ös rendeleteit a lakbérhátraléknak, a hő- és melegvíz-szolgáltatási díj hátralékának, valamint az ivóvíz és a csatornahasználat díjhátralékának adó módjára való behajtásáról. A háztartásstatisztikai adatok áttekintéséből az látható, hogy az élvezeti cikkekre és ruházatkódásra fordított kiadások aránya már 1994-ben csökkent a magyar háztartásokban, vélhetőleg azért, mert az élelem ezeknél fontosabb, és arra kellett a pénz. 1996-ban viszont az élelmiszerekre fordított kiadások aránya is csökkenni kezdett. Ez összefüggésben állhat a szolgáltatások, lakásfenntartás, egészségügyi kiadások aránya növekedésével, ami lényegében az elektromos áramot, a víz- és gázszolgáltatást jelenti és a gyógyszereket. A lakásfenntartási költségek kifizetése még a megfelelő étkezésnél is keményebb kényszert jelenthet. Egyre több embert fenyeget a kilakoltatás, mert vagy a lakásfenntartási költségeket nem képesek kifizetni (és óriási díjhátralé-

kuk halmozódik fel), vagy a korábban a lakásépítésre felvett OTP kölcsön kamatait vagy törlesztőrészeit. A Központi Statisztikai Hivatal 1994-es háztartás-statisztikai felmérésének adatait tartalmazó kiadvány (Családi, 1994.) megállapítása szerint már 1994-ben a legalacsonyabb jövedelmi tizedbe tartozó gyermekes háztartások kiadásai 33%-kal haladták meg évi egy főre jutó nettó jövedelmüket.

IRODALOM

Családi költségvetés, 1989., 1991., Budapest, KSH.

Családi költségvetés, 1994., I–II., Budapest, KSH.

Családi költségvetés, 1996., Budapest, KSH.

Lelkes Orsolya: Az állam szociális kiadásai Magyarországon 1988–1996 között. (Háttér tanulmányok a középtávú szociálpolitikai koncepcióhoz 3.) Budapest: TÁRKI.

JOGSZABÁLYOK

11/1974. (XII. 17.) IM r.

24/1980. (XII. 10.) ÉVM. sz. r. 11

43/1980. (XII. 10.) PM sz. r. 11, 23

44/1980. (XII. 10.) PM sz. r. (2. §) 11, 23

45/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM sz. e. r. 11

46/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM sz. e. r. 11

48/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM sz. e. r. 11

49/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM-MüM sz. e. r. 11

50/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM-MüM sz. e. r. 11

50/1980. (XII. 10.) MT sz. r. 11

51/1980. (XII. 10.) MT sz. r. 11

52/1980. (XII. 10.) MT sz. r. 11, 23

58/1980. (XII. 27.) MT sz. r. 11

19/1982. (X. 7.) ÉVM r. 11
43/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
44/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
45/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
46/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11, 13
47/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
48/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
53/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
47/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
49/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
52/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 13
53/1982. (X. 7.) PM sz. r. 11
54/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 12
56/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
67/1982. (XI. 26.) PM sz. r. 11
96/1982. (XII. 10.) PM sz. r. 11

9/1983. (VI. 29.) EüM sz. r. 11, 13
60/1983. (XII. 29.) PM. sz. r. 11
68/1983. (XII. 30.) PM sz. r. 11, 23
70/1983. (XII. 30.) PM-ÉVM sz. e. r. 11

5/1984. (I. 23.) PM sz. r. 11
9/1984. (I. 23.) MT sz. r. 11
46/1984. (XI. 28.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
47/1984. (XI. 28.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
48/1984. (XI. 28.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
51/1984. (XI. 28.) PM sz. r. 11, 23
52/1984. (XI. 28.) PM sz. r. 11
52/1984. (XI. 28.) MT sz. r. 11
53/1984. (XI. 28.) MT sz. r. 11
54/1984. (XI. 28.) MT sz. r. 11
55/1984. (XI. 28.) MT sz. r. 11

44/1985. (XII. 27.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23
45/1985. (XII. 27.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
48/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11, 23
49/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11
50/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11
51/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11
58/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 11
59/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 11
61/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 11, 23
1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

1/1987. (I. 15.) PM-ÉVM e. r. 11
2/1987. (I. 15.) PM-ÉVM e. r. 11
3/1987. (I. 15.) PM-ÉVM e. r. 11
4/1987. (I. 15.) PM-ÉVM e. r. 11
1987. évi VI. tv. (15. §) (IX. 29.) 1, 4, 9, 9/a, 11, 14, 41
1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41
85/1987. (XII. 28.) MT sz. r. 1(*), 6, 7, 11, 29(*)
89/1987. (XII. 29.) PM r. 11
90/1987. (XII. 29.) PM r. 11
91/1987. (XII. 29.) PM-ÉVM e. r. 11
93/1987. (XII. 29.) PM-ÉVM e. r. 11
105/1987. (XII. 31.) PM-KeM e. r. 11, 23

32/1988. (VII. 15.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23
33/1988. (VII. 15.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)
106/1988. (XII. 26.) MT sz. r. 11 (*)
77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23

35/1989. (IV. 30.) MT r. 11
1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41
39/1989. (XII. 27.) OGY hat. 11
1989. évi XLIX. tv. (XII. 27.) 11, 12

11/1990. (I. 31.) MT r. 11
13/1990. (I. 31.) MT r. 11
16/1990. (I. 31.) MT r. 11, 23
18/1990. (I. 31.) MT r. 11
19/1990. (I. 31.) MT r. 1, 4, 11, 13, 14, 22
5/1990. (II. 1.) BM r. 11
40/1990. (III. 6.) MT r. 11, 14
41/1990. (III. 6.) MT r. 14., 11
5/1990. (IV. 9.) AB hat. 11
49/1990. (IX. 15.) Korm. r. 9, 11, 18, 32, 44
69/1990. (X. 17.) Korm. r. 11, 13
31/1990. (XII. 18.) AB hat. 11
109/1990. (XII. 20.) Korm. r. 11

5/1991. (II. 16.) AB hat. 11
32/1991. (VI. 6.) AB hat. 11
1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44
97/1991. (VII. 23.) Korm. r. 11, 13
1991. évi XXXIII. tv. (VIII. 2.) 11
1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.
25/1992. (IV. 30.) AB hat. 11
76/1992. (IV. 30.) Korm. r. 11
11/1992. (IV. 30.) PM-BM e. r. 11
1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44
32/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 11, 15, 17, 32, 44
91/1993. (VI. 9.) Korm. r. 1, 4, 11, 32, 39, 41
1993. évi LXXVIII. tv. (VII. 30.) (21–22., 30. (3), 31. (2), 34., 66., 74. §) 11, 22
136/1993. (X. 7.) Korm r. 11, 23
64/1993. (XII. 22.) AB hat. 11
1993. évi CXIII. tv. (XII. 29.) 11
180/1993. (XII. 29.) Korm. r. 11
36/1993. (XII. 29.) PM-BM r. 11, 23

3/1994. (II. 3.) BM r. 11
1994. évi XVII. tv. (III. 25.) 11
1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44
32/1994. (VI. 2.) AB hat. 11
141/1994. (XI. 2.) Korm. r. 11
57/1994. (XI. 17.) AB hat. 11
59/1994. (XII. 20.) AB hat. 11, 44
1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41

1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)
2093/1995. (IV. 4.) Korm. hat. 11
45/1995. (IV. 24.) Korm. r. 11, 23
9/1995. (IV. 28.) PM-BM e. r. 11
63/1995. (VI. 8.) Korm. r. 11
22/1995. (VI. 23.) NM r. 11
1081/1995. (VIII. 31.) Korm. hat. 11
31/1995. (IX. 12.) NM r. 11
126/1995. (X. 18.) Korm. r. 11
63/1995. (X. 27.) AB hat. 11, 23
66/1995. (XI. 24.) AB hat. 11
1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41

12/1996. (IV. 13.) NM-PM-BM-IKM e. r. 11, 13
20/1996. (V. 10.) AB hat. 11
1074/1996. (VII. 10.) Korm. hat. 11, 13, 23, 26
96/1996. (VII. 10.) Korm. r. 11
41/1996. (X. 4.) AB hat. 11, 22
47/1996 (X. 22.) AB hat. 11
1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41
39/1996. (XI. 19.) NM-BM-PM-IKM e. r. 11, 13
1996. évi CXIII. tv. (XII. 12.) 11
186/1996. (XII. 12.) Korm. r. 11
59/1996. (XII. 22.) AB hat. 11
215/1996. (XII. 23.) Korm. r. 11
1996. évi CXXVIII. tv. (XII. 26.) (2., 4., 7., 8. §) 4/a, 11, 13, 30/a, 31, 32

8/1997. (II. 28.) AB hat. 11
9/1997. (II. 28.) AB hat. 11
11/1997. (II. 28.) AB hat. 11
16/1997. (II. 28.) AB hat. 11
47/1997. (III. 12.) Korm. r. 11
1032/1997. (III. 19.) Korm. hat. 11, 13
51/1997. (III. 19.) Korm. r. 9/a, 11, 13, 32
1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.
1997. évi LVII. tv. (VI. 30.) 11
134/1997. (VII. 29.) Korm. r. 11, 23
24/1997. (VII. 29.) PM r. 11
149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b
A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma (PK) 298. állásfoglalása (1997.) 10, 11
A PK 299. állásfoglalása (1997.) 10, 11

3/1998. (I. 12.) Korm. r. 11, 23
1/1998. (II. 4.) AB hat. 11
1015/1998. (II. 11.) Korm. hat. 11, 13
1023/1998. (III. 4.) Korm. hat. 11, 13
9/1998. (III. 27.) AB hat. 11
96/1998. (V. 13.) Korm. r. (1–10. §) 9, 11, 13
143/1998. (VIII. 25.) Korm. r. 11, 13
37/1998. (IX. 23.) AB hat. 10, 11
1143/1998. (XI. 3.) Korm. hat. 11, 13
202/1998. (XII. 19.) Korm. r. 11, 23

12. Adókedvezmény családoknak

Magyarországon 1988-ban új, progresszív személyi jövedelemadó-rendszer született, és e rendszer részeként létrehoztak egy adóalap-csökkentő családi adókedvezményt is. Évente és gyermekenként 12 000 Ft adóalap-kedvezmény járt azoknak az adófizetőknek, akiknek legalább három 14 év (nappali tagozaton tanulók esetében 25 év) alatti gyermekük volt. 1988–91-ig a kedvezmény összege nem változott, a jogosultak köre viszont bővült. Eredményeként a kedvezményt egyedülállóként két gyermek után is igénybe lehetett venni, a tanulók után 30 éves korukig járt, hat éves kor alatt pedig az első és második gyermekek után is (Tóth, 1993). 1991-ben a kedvezmény összege havi 1300 Ft-ra nőtt. Ebben az évben jogosultsága azonos lett a családi pótlékéval.

1992-ben az adóalap-csökkentő kedvezményt megszüntették, és helyette egy adócsökkentő kedvezményt vezettek be. Összege az első két gyermek után gyermekenként havi 300, a harmadik és magasabb sorszámúak után gyermekenként 400 Ft. Jogosultsága megegyezik a családi pótlékéval, vagyis univerzális. Összehasonlításként a családi pótlék havi összege 1992-ben egygyermekes családnak gyermekenként 2370 forint volt, kétgyermekes családnak gyermekenként 2820 Ft, három és többgyermekes egyedülállónak gyermekenként 3250 Ft (az egyedülálló szülők által nevelt gyermekek után néhány száz forinttal több járt, és minden egyes tartósan beteg vagy fogyatékos gyermek után havi 4350 Ft). 1992-ben egy kétgyermekes házaspárnak járó családi pótlék a fizikai dolgozók havi nettó átlagbérének 43,9%-át tette ki, míg a nekik járó családi adókedvezmény a 4,7%-át. Egy háromgyermekes házaspárnál a családi pótlék a fizikaiaknak járó nettó átlagbér 75,8%-át jelentette, a családi adókedvezmény pedig a 9,3%-át. Ha a szellemi dolgozóknak járó nettó átlagbérrel vetjük össze, annak 27,8%-át tette ki a két gyermek után járó családi pótlék, míg a családi adókedvezmény a 3,0%-át. A háromgyermekes házaspároknak járó családi pótlék 48,1%-át tette ki a nettó átlagbérenek, míg a nekik járó családi adókedvezmény az 5,9%-át. Az egygyermekes magányos szülőnek járó családi pótlék 19,8%-át tette ki a (nem szellemi vagy fizikai, hanem általános) női átlagkeresetnek 1992-ben, míg a családi adókedvezmény a 2,1%-át. Ugyanezek a számok két gyermek esetén 45,7% és 4,2%.

1994 végén a kormány – mintegy az 1995–96-os, a jóléti rendszert erősen megnyeső takarékosági intézkedések, az úgynevezett Bokros-csomag első lépéseként – döntött a gyermekek után járó adókedvezmény 1995-ös megszüntetéséről. A családi adókedvezményt az MSZP programjával összhangban megszüntették, de a családi pótlék reálértékét nem növelték, sőt, az igen meredeken csökkent, különösen 1995–96-ban, a Bokros-csomag éveiben. 1998-ban az új kormány a kedvezmény visszaállítása mellett döntött, így az 2000-től újra igénybe vehető. (Míg a

családi pótlék reálértéke 1995-től 2000-ig sokat csökkent, a most visszaállított családi adókedvezmény új reálértéke többszöröse az 1994-es reálértékének, így a családi pótlékhoz hasonlóan fontos juttatássá vált.)

Említésre méltó még, hogy 1989-ben egy törvény a három vagy annál több gyermeket nevelőket mentesítette a lakás megszerzésének segítésére nyújtott állami kölcsön törlesztőrészelei után járó adó megfizetése alól. (Ez pontosan a három vagy több kiskorú gyermeket nevelő vagy a saját keresettel nem rendelkező és nappali tagozaton tanuló gyermeket nevelőkre vonatkozott.)

Az adócsökkentő családi adókedvezményen kívül Magyarországon nincs más kedvezmény a családok vagy házaspárok számára az adórendszerben. Individuális adózás van, mindenki a saját jövedelme után adózik.

IRODALOM

Bradshaw, Jonathan et al. (1993) *Support for Children. A comparison of arrangements in fifteen countries.* London: HMSO.

Családpolitikai kasszótár. 2000. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium.

Ditch, John et al. (European Observatory on National Family Policies) (1995) *A Synthesis of National Family Policies 1994.* York: University of York, Social Policy Research Unit.

Tárkányi Ákos (1998) *Az Európai Unió országainak családpolitikája.* (Európai Tükör sorozat 43.) Budapest: Integrációs Stratégiai Munkacsoport.

Tóth István György: Gyermek és eltartottak figyelembevétele a jövedelemadózáásban. in: *Semjén András* (szerk.): *Az adózás, adórendszerek és adóreformok (elvek, elméletek, tapasztalatok).* Szociálpolitikai Értesítő, 1993/1–2. Különszám

Wennemo, Irene (1994) *Sharing the Costs of Children. Studies on the Development of Family Support in the OECD Countries.* Stockholm: Stockholm University – Swedish Institute for Social Research.

Zombori Gyula – Ferge Zsuzsa (1994) *A szociálpolitika alapfogalmai.* Budapest: *Hilscher Rezső* Szociálpolitikai Egyesület.

JOGSZABÁLYOK

54/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 12

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

1988. évi VIII. tv. (XII. 17.) 12

1989. évi XLIX. tv. (XII. 27.) 11, 12

1990. évi CII. tv. (XII. 30.) 12

1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41

1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44

1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) **1, 4, 5, 6, 12, 17, 29**

43/1998. (VII. 10.) OGY hat. 1, 4, **12**, 29, 44

1998. évi LXV. tv. (12. §, 1. Mell.) (XI. 14.) 1, 9/a, 12 (*), 13, 17, 32, 41

13. Rászoruló családokhoz irányított szociális juttatás vagy kedvezmény

A 13-as témakörbe a rászoruló családokhoz irányított szociális juttatással vagy kedvezménnyel kapcsolatos jogszabályokat gyűjtöttem össze. Ilyen rendelkezés szól például a gyámhatóság kiskorú számára nyújtott segélyének összegéről (19/1990. (V. 14.) SZEM r.) vagy a segélyezés kritériumáról annál a munkanélkülínél, akinek már nem jár munkanélküli járadék és „jövedelmi viszonyai alapján a jogosult és háztartásában élő közeli hozzátartozóinak egy főre jutó jövedelme nem haladja meg a mindenkori özvegyi nyugdíj minimumát” (42/1992. (III. 6.) Korm. r.). Hasonlóak a lakás fenntartását segítő olyan intézkedések is, amilyenekről a 11-es témánál már volt szó.

Magyarországban a szociális segélyezést az 1993. évi III. törvény, az úgynevezett szociális törvény szabályozta átfogóan. A szociális segélyek alapvető fajtáit a törvény tartalmazza, de azt már az önkormányzat rendelete állapította meg, hogy melyik segély mikor milyen összegben adható. Általában igen nagy a szerepe volt a diszkrecionalitásnak, az egyedi elbírálásnak, a körülmények vizsgálatának. A kereken háromezer magyar önkormányzat így körülbelül háromezerféle módon segélyezett a '90-es években. Csak egyetlen segélyfajta, a gyermeknevelési támogatás esetében volt helye bírói jogorvoslatnak (*Ferge, 1996*).

Ha az átlagjövedelem felét tekintjük szegénységi küszöbnek, akkor 1995–96-ban egy átlagos magyar háztartás esetében a szociális segélyektől való megfosztottság csak 18,0%-ról 18,4%-ra növelte volna a szegénységi rátát. Ha a szegénységi küszöb a mediánjövedelem fele, akkor ugyanezek a számok 12,7 és 13,3% (*Medgyesi és társai, 1998*). Mindennek az az oka, hogy a segélyek szintje igen alacsony, az önkormányzatok pedig hajlamosak arra, hogy a segélyezett körét vagy a segélyezésre költött összeget minél inkább csökkentsék. Tehát a segélyek súlya általánosan csekély, így nem tudják betölteni azt a szerepet, hogy a társadalomban általában komolyabban csökkentsék a szegénységet, és az általuk a rászorulóknak nyújtott segítség messze nem elegendő. Mindezt mutatja, hogy egy szociológiai fölmérés eredményei szerint 1993-ban a segélyezés ellenére a segélyezett háztartások 10%-a az átlagos egy főre jutó jövedelem 40%-a alatt maradt, 24%-uk az 50%-a alatt, 45%-uk a 60%-a alatt. A segélyezett háztartások 66%-ában fordult elő hiányos táplálkozás, 20%-nál éhezés. 64%-nál volt nehézség a rezsizsámla kifizetésével kapcsolatban és 44%-nál fordult elő a segélyezés ellenére közüzemi díjhátralék. 35%-nál fordult elő, hogy nem volt pénz gyógyszer kiváltására (*Ferge, 1996*).

A segélyek elégtelen szintje kapcsolatba hozható a szabályozással, amely a jogosultság feltételét a nyugdíjminimumhoz köti, ugyanis a nyugdíjminimumnak nincs kapcsolata a fo-

gyasztási kiadásokkal. Így például a rendszeres nevelési segély feltétele volt, hogy a segélyezett családban az egy főre jutó jövedelem nem haladhatja meg az I. rokkantsági csoportba tartozók rokkantnyugdíjának hivatalos minimumát. A segélyezett helyzetét tovább nehezítette a '90-es évek közepétől egy új gyakorlat, mely szerint egyre több önkormányzat egyszerre csak egyetlen segély nyújtását engedélyezte egy családnak. Ez a gyakorlatban főleg a leggyakoribb segélyfajtának, az átmeneti segélynek a megtagadását jelentette, ha a család kapott már valamilyen szociális támogatást. Az átmeneti segélyt az önkormányzatok nagy része a '90-es évek elején még évente hatszor kiutalta – akár kapott az adott család egyéb rendszeres szociális segélyt, akár nem –, és ez sok családnak komoly segítséget jelenthetett például a kéthavonta érkező közműszámla kifizetésében, vagy valamelyik gyermek számára új cipő vásárlásánál. Az új elvnek például olyan következménye lehetett, hogy egyes háztartásokban kikapcsolják a vizet vagy az áramot közműtartozás miatt, ha a gyerekek kedvezményes vagy ingyen ebédet kapnak az iskolában (*Ferge, 1996*).

A kifejezetten gyermekek után járó egyik alapvető szociális juttatás, mely 1997-ig létezett, a rendszeres nevelési segély volt. Célja a szegény sorsú gyermekek nevelésének anyagi segítése. Az önkormányzatok állapíthatták meg, hogy hány gyermek után mekkora összegű legyen, és hogy milyen feltételek esetén folyósítható. Egyes önkormányzatok rendeleteiben burkoltan felbukkan, hogy rossz családi és lakáskörülmények között élő gyermekek számára (akiknek amúgy is állami gondozásban lenne a helye, mert megfelelő fejlődésük bizonyára nem biztosított a családjukban) illetve ezek szülei számára nem folyósítják (*Monostori, 1997*). A rendszeres nevelési segélyt 1997-ben felváltotta a rendszeres gyermekvédelmi támogatás, melynek összegét már nem az önkormányzatok határozzák meg, hanem az egységesen a nyugdíjminimum 20%-a. Ugyanígy a jogosultság is egységessé vált: az egy főre jutó havi nettó jövedelem ne haladja meg a nyugdíjminimumot (*Monostori, 1998; Bíró, 1998*). Az 1997-es új gyermekvédelmi törvény ugyanakkor megtiltotta, hogy a gyámhatóság pusztán a rossz anyagi körülmények miatt egy gyereket elvegyen a családjától, ami addig jellemző gyakorlat volt.

1993-ban a szociális törvény hozta létre a gyermeknevelési támogatást (GYET), mely a nagycsaládosok támogatásának erősítését jelentette és talán bizonyos fokig az anyaságnak, a gyermekgondozásnak és -nevelésnek társadalmilag hasznos és az állam által megfizetett munkává tétele egy kezdeti állomásának is tekinthető. A GYET a vizsgált időszakban azoknak járt, akiknek legalább három gyermekük volt, és a legkisebb életkora 3 és 8 év közötti. Összege megfelelt a mindenkori nyugdíjminimumnak. Jogosultsága előzetes munkaviszonyhoz is kötött, és a juttatás jövedelemtesztelt is volt: a családban az egy főre eső jövedelem nem haladhatja meg az öregségi nyugdíjminimum háromszorosát. A községekben volt a leggyakoribb az igénybevétele, ami talán összefüggésben állhat azzal, hogy itt elég rossz a női munkavállalás esélye (*Monostori, 1998*).

IRODALOM

- Bíró Boldizsár* (szerk.) (1998) Szociálpolitika, egészségügy. (A Magyar Szocialista Párt választási programtervezete, vitaanyag.)
- Családi költségvetés, 1989., 1991., Budapest, KSH.
- Családi költségvetés, 1994., I–II., Budapest, KSH.
- Családi költségvetés, 1996., Budapest, KSH.
- Családpolitikai kisszótár. 2000. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium.
- Ditch, John et al.* (European Observatory on National Family Policies) (1995) A Synthesis of National Family Policies 1994. York: University of York, Social Policy Research Unit.
- Ferge Zsuzsa* (1986) Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből. Budapest: Magvető.
- Ferge Zsuzsa – Lévai Katalin* (szerk.): A jóléti állam. Budapest: ELTE Szociológiai Intézet Szociálpolitika Tanszéke – T-TWINS Kiadói és Tipográfiai Kft.
- Ferge Zsuzsa*: A magyar segélyezési rendszer reformja. in: Esély, 1996/1.
- Förster, Michael F. – Tóth István György*: A háztartások jövedelmi szerkezete és a szociális újraelosztás. In: *Sik Endre – Tóth István György* (szerk.) (1993) Egy év után ... Jelentés a Magyar Háztartás Panel II. hullámának eredményeiről. (Magyar Háztartás Panel Műhelytanulmányok 3. sz.) Budapest: BKE – TÁRKI.
- Háztartásstatisztika, 1980., Budapest, KSH.
- Medgyesi Márton* és tsai: A háztartások jövedelmi szerkezete, egyenlőtlenségek, szegénység és jóléti támogatások. in: *Szivós Péter – Tóth István György* (szerk.) (1998) Társadalmi tény-kép, 1998. (TÁRKI Monitor Jelentések) Budapest: TÁRKI.
- Monostori Judit* (1997) A szociális ellátásokra való jogosultság kérdése az önkormányzatok helyi rendeleteiben, 1993–1997. (Háttér tanulmányok a középtávú szociálpolitikai koncepcióhoz 10.) Budapest: TÁRKI.
- Monostori Judit*: Segélyezési típusok a háztartásoknak nyújtott ellátások alapján. in: Az önkormányzati segélyezés és a segélyezett háztartások életkörülményei. (Társadalomstatistikai Füzetek 22.) 1998. Budapest: KSH.
- Sipos, Sándor – Tóth, István György*: Poverty Alleviation: Social Assistance and Family Benefits. In: *Bokros, Lajos – Dethier, J-J.* (eds.) (1998) Public Finance Reform during the Transition. The Experience of Hungary. Washington D. C.: The World Bank.
- Tárkányi Ákos*: Szociális segélyek. Kézirat.
- Zombori Gyula – Ferge Zsuzsa* (1994) A szociálpolitika alapfogalmai. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület.

JOGSZABÁLYOK

46/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11, 13

52/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 13

9/1983. (VI. 29.) EüM sz. r. 11, 13

3/1984. (I. 23.) MM sz. r. 13, 17

51/1986. (XI. 26.) MT sz. r. 9, 9/a, 10, 13

12/1987. (VI. 29.) MM sz. r. 9, 10, 13

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

13/1989. (IV. 26.) SZEM r. 1, 9, 13, 17, 21, 41

56/1989. (VI. 15.) MT r. 1, 4, 13, 14, 41

146/1989. (XII. 27.) MT r. 1, 13, 14

147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 13, 14, 28, 32

19/1990. (I. 31.) MT r. 1, 4, 11, 13, 14, 22

19/1990. (V. 14.) SZEM r. 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13

69/1990. (X. 17.) Korm. r. 11, 13

18/1991. (I. 28.) Korm. r. 1, 4, 5, 13, 14, 41

1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44

97/1991. (VII. 23.) Korm. r. 11, 13

164/1991. (XII. 21.) Korm. r. 1, 13, 14

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41

42/1992. (III. 6.) Korm. r. 2, 4, 5, 13, 32

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44

1994. évi VI. tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32

185/1994. (XII. 29.) Korm. r. 13, 14, 15

1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32
1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a,
5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
72/1995. (VI. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 13, 17, 24, 44
52/1995. (IX. 15.) AB hat. 1, 13
41/1995. (XI. 9.) NM r. 13, 32
71/1995. (XII. 12.) AB hat. 6, 7, 13
1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41
164/1995. (XII. 27.) Korm. r. 13, 17
172/1995. (XII. 27.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 13

4/1996. (II. 16.) NM-PM-PM-IKM e. r. 13
12/1996. (IV. 13.) NM-PM-BM-IKM e. r. 11, 13
1074/1996. (VII. 10.) Korm. hat. 11, 13, 23, 26
1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41
39/1996. (XI. 19.) NM-PM-BM-IKM e. r. 11, 13
201/1996. (XII. 23.) Korm. r. 4/a, 13, 33
226/1996. (XII. 26.) Korm. r. 4/a, 13
1996. évi CXXXVIII. tv. (XII. 26.) (2., 4., 7., 8. §) 4/a, 11, 13, 30/a, 31, 32

1032/1997. (III. 19.) Korm. hat. 11, 13
51/1997. (III. 19.) Korm. r. 9/a, 11, 13, 32
1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35,
44, ab.
149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b
28/1997. (X. 3.) NM-BM-PM e. r. 9/a, 13
186/1997. (X. 31.) Korm. r. 4/a, 13
195/1997. (XI. 5.) Korm. r. 2, 4, 13, 14, 30, 30/a, 32
65/1997. (XII. 21.) NM-BM-PM e. r. 9/a, 13
280/1997. (XII. 23.) Korm. r. 4/a, 13

1015/1998. (II. 11.) Korm. hat. 11, 13
1023/1998. (III. 4.) Korm. hat. 11, 13
96/1998. (V. 13.) Korm. r. (1–10. §) 9, 11, 13
32/1998 (VI. 25.) AB hat. 13
143/1998. (VIII. 25.) Korm. r. 11, 13
171/1998. (X. 15.) Korm. r. 9, 13, 17, 19, 29, 32, 44
1143/1998. (XI. 3.) Korm. hat. 11, 13
1998. évi LXV. tv. (12. §, 1. Mell.) (XI. 14.) 1, 9/a, 12 (*), 13, 17, 32, 41

14. Özvegyi nyugdíj, szülői nyugdíj, házastársi pótlék, árvasági segély, hozzátartozói baleseti nyugellátás

Látható, hogy a családi pótlék gyakran említődik a 14-es témához tartozó jogszabályokban. Ezekben az esetekben legtöbbször nem a családi pótlékot érintő rendelkezésről van szó, hanem csak arról, hogy annak összegét hogyan veszik figyelembe az ebbe a körbe tartozó juttatások összegének számításánál.

JOGSZABÁLYOK

1949. évi XX. tv. (70/E §)

17/1980. (V. 23.) MT sz. r. 14

1981. évi 17. sz. tvr. (XI. 9.) 1, 3, 14, 32

4/1981. (XII. 12.) HM-EüM-PM sz. e. r. 14, 41

9/1982. (IV. 15.) MT sz. r. 14

3/1982. (V. 28.) SZOT sz. szabályzat 1, 4, 3, 14, 21

32/1982. (VIII. 14.) MT sz. r. 14, 41

5/1982. (XII. 13.) SZOT sz. szabályzat 1, 3, 4, 14, 41

1030/1983 (VII. 28.) sz. MT hat. 14

8/1984. (I. 23.) MT sz. r. 1, 14, 41

3/1985. (I. 17.) MT sz. r. 2, 4, 5 (*), 1, 14

57/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 14, 41

64/1986. (XII. 28.) MT r. 14

12/1987. (IV. 13.) MT sz. r. 1, 14
22/1987. (VII. 20.) MT sz. r. 14
1987. évi VI. tv. (15. §) (IX. 29.) 1, 4, 9, 9/a, 11, 14, 41
82/1987. (XII. 27.) MT sz. r. 14, 41
1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

52/1988. (VII. 1.) MT sz. r. 1, 14, 24
69/1988. (IX. 13.) MT sz. r. 14
116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28
117/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 14, 28, 41

56/1989. (VI. 15.) MT r. 1, 4, 13, 14, 41
6001/1989. (VII. 1.) MT eá. (minisztertanács elvi állásfoglalása) 14
110/1989. (XI. 3.) MT r. 1, 4, 14, 41
1989. évi XLVII. tv. (XII. 27.) 1, 2, 3, 4, 5 (*), 14 (*)
146/1989. (XII. 27.) MT r. (1.§ (4)) 1, 14, 41
147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32

19/1990. (I. 31.) MT r. 1, 4, 11, 13, 14, 22
40/1990. (III. 6.) MT r. 14, 11
41/1990. (III. 6.) MT r. 14., 11
43/1990. (III. 12.) MT r. 1, 4, 14
10/1990. (IV. 27.) AB hat. 14, 19, 44
19/1990. (VIII. 3.) Korm. r. 1, 4, 5, 14, 40, 41
81/1990. (XI. 8.) Korm. r. 14, 41
1990. évi XCVII. tv. (XII. 28.) 14, 19, 44
129/1990. (XII. 31.) Korm. r. 14, 21

1/1991. (I. 28.) OGY hat. 4, 5, 14, 28
18/1991. (I. 28.) Korm. r. 1, 4, 5, 13, 14, 41
51/1991. (III. 31.) Korm. r. 14, 32
99/1991. (VII. 25.) Korm. r. 14
100/1991. (VII. 25.) Korm. r. 1, 14, 28
134/1991. (X. 22.) Korm. r. 1, 14
164/1991. (XII. 21.) Korm. r. 1, 13, 14
1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.
57/1992. (III. 25.) Korm. r. 1, 14, 32
1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44
1993. évi VIII. tv. (II. 27.) (9. §, 18. §, 39. § (1)) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a
7/1993. (II. 27.) OGY hat. 4, 14
41/1993. (II. 27.) Korm. r. 1, 4, 14
154/1993. (X. 28.) Korm. r. 1, 14

1994. évi VI tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32
5/1994. (II. 23.) OGY hat. 14
23/1994. (II. 23.) Korm. r. 1, 4, 14
1994. évi LIII. tv. (IV. 6.) (67–74. §, 180. §) 1, 5, 10, 14, 22, 24, 39
1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, 29, 30/a, 33/b, 33/e, 44
38/1994. (VII. 18.) OGY hat. 14
110/1994. (VIII. 6.) Korm. r. 1, 14
111/1994. (VIII. 6.) Korm. r. 4, 14
50/1994. (X. 14.) OGY hat. 14
134/1994. (X. 22.) Korm. r. 4, 14
1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41
183/1994. (XII. 29.) Korm. r. 14
185/1994. (XII. 29.) Korm. r. 13, 14, 15

52/1995. (V. 10.) Korm. r. 14
1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
88/1995. (VII. 14.) Korm. r. 1, 14
91/1995. (VIII. 4.) Korm. r. 14
1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41
174/1995. (XII. 27.) Korm. r. 2, 3/a, 14, 25
175/1995. (XII. 27.) Korm. r. 14

23/1996. (II. 9.) Korm. r. 14
81/1996. (VI. 7.) Korm. r. 1, 14
1996. évi LIX. tv. (VII. 10.) 14, 17, 19, 32, 44
1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c
174/1996. (XI. 29.) Korm. r. 1, 14
182/1996. (XII. 6.) Korm. r. 14
203/1996. (XII. 23.) Korm. r. (5. §) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 30/a, 32

1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32
1997. évi LXXXI. tv. (53.§) (VII. 25.) 14, 44
1997. évi LXXXIV. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30, 30/a
168/1997. (X. 6.) Korm. r. (60–63. §) 5, 14, 28, 44
187/1997. (X. 31.) Korm. r. 1, 14
195/1997. (XI. 5.) Korm. r. 2, 4, 13, 14, 30, 30/a, 32
287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44

5/1998. (III. 1.) AB hat. 14
7/1998. (III. 18.) AB hat. 14, 44
64/1998. (III. 31.) Korm. r. 14
126/1998. (VII. 1.) Korm. r. 1, 14
130/1998. (VII. 22.) Korm. r. 14
192/1998. (XII. 2.) Korm. r. 14
1998. évi LXXXVII. tv. (XII. 19.) 14, 28
222/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 14

A Legfelsőbb Bíróság Közigazgatási Kollégiuma (KK) 23. állásfoglalása

15. Apa

A gyermekgondozási juttatások rendszerével kapcsolatos jogszabályok végig úgy tekintik az anyát, mint aki a gyermekek gondozásának fő felelőse. Az már újdonság, hogy előbb a GYES-nél, majd a 2/1986. (II. 27.) ME sz. rendelettel a GYED esetében is a gyermek egyéves korától az apa is otthon maradhat vele gyermekgondozási szabadságon. Ez lényegében csak jelképes lehetőség maradt, ami nem is csoda, hiszen még Svédországban is, ahol pedig a férjek alighanem Európában a legnagyobb mértékben maradnak otthon a feleségük helyett gyermekgondozási segélyen, még ott is csak a gyermekgondozási segély kerek 10%-át használják fel az apák országos átlagban.

A 15-ös témához kapcsolódó művek a 9-es témánál (gyermekvédelem) találhatóak.

JOGSZABÁLYOK

1952. évi IV. tv.

7/1974. (VI. 27.) IM r. (13–15. §)

1979. évi 13. tvr. (37–42, 45. §)

1/1980. (I. 30.) SZOT sz. szabályzat 1, 15, 21

4/1980. (VI. 6.) IM sz. r. 22, 15

10/1982. (IV. 16.) MT sz. r. 4, 15

2/1982. (VIII. 14.) MTTH sz. rendelkezés (56. § (1)) 10, 15

5/1983. (V. 18.) IM sz. r. 22, 15

4/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 15, 21

2/1986. (II. 27.) ME sz. r. 5, 15

6/1986. (VI. 26.) IM r. (2. §) 10, 15

1986. évi IV. tv. (XI. 16.) 10, 9, 15, 22, 44

1987. évi III. tv. (VII. 26.) (39. § (3), 42. §) 9, 10, 15, 22, 44
87/1987. (XII. 30.) MT r. 3/a, 4, 5, 15, 17, 21

57/1991. (XI. 9.) AB hat. 10, 15

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44

32/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 11, 15, 17, 32, 44

1993. évi CX. tv. (XII. 27.) (103., 106. §.) 15, 21, 44

178/1993. (XII. 27.) Korm. r. (86. §) 15, 44

185/1994. (XII. 29.) Korm. r. 13, 14, 15

17/1995. (VIII. 25.) IM r. 10, 15

75/1995. (XII. 21.) AB hat. 10, 15

1996. évi CXXII. tv. (3. §) (XII. 21.) 10, 15

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35,
44, ab.

149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b

16. Alkohol, drog, szenvedélybetegség

Az alkoholizmus igen súlyos és elterjedt, a magyar családok életét megkeserítő, sőt, gyakran romba döntő probléma volt az elmúlt évtizedekben. Az alkoholisták arányának növekedése az 1960-as években kezdődött. Szakértők már az 1980-as években is “nyugtalanítóan magasnak” ítélték meg az alkoholizmus gyakoriságát. Azóta az alkoholisták akkoriban körülbelül félmillióra becsült száma mintegy 1,5–2-szeresére nőtt, tehát megközelítette vagy elérte az egymilliót, a lakosság 10%-át. Mivel az alkoholisták leggyakrabban a 40 éven felüli férfiak közül kerülnek ki, ebben a csoportban az alkoholisták aránya még jóval nagyobb lehet. Ugyanakkor az 1980–90-es évekre a nők között is az alkoholizmus elég magas és növekvő szintje alakult ki, noha még jóval elmarad a férfiakétól (a női alkoholizmus talán még a férfiakénál is problematikusabb lehet, ugyanis egyes pszichológusi vélemények szerint az anyák alkoholizmusa még rosszabb hatású a gyermekeikre, mint az apáké).

Magyarországon 1980–86-ig a szülők alkoholizmusa miatt veszélyeztettként nyilvántartott gyermekek száma 16.684-ről 26.103-ra nőtt, az alkoholizmus miatti védő- és óvintézkedések száma pedig 3172-ről 4394-re. (A növekedés mindkét adat esetében meredek és folyamatos már a '70-es években is.) 1986–95-ig viszont a szülők alkoholizmusa miatt veszélyeztettként nyilvántartott gyermekek száma 28 905-re nőtt, a szülők alkoholizmusa miatti védő- és óvintézkedések száma viszont 327-re (tehát kevesebb, mint tizedére) csökkent. Mindehhez azt kell mindenekelőtt hozzátenni, hogy valószínűnek tűnik, hogy a szülők alkoholizmusa miatt veszélyeztetett gyermekek száma valójában talán meredekebben nöhetett, mint ahogy az az idézett adatokból látszik, hiszen az alkoholistáknak (a májzsugorban elhunytak száma alapján számított) száma éppen 1985–95-ig nőtt meg igen nagy mértékben Magyarországon. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy ez a növekedés nem az aktuálisan figyelembe vehető új alkoholisták számát mutatja, hanem az 5–10 évvel korábbi helyzetet, vagyis azoknak a számát, akik már néhány éve alkoholisták (*Andorka, 1994*). Így az új alkoholisták számának a növekedése az eddigi adatok alapján csak a '70–80-as évekre nézve tekinthető bizonyosnak. Mindenesetre akár reálisan mutatják az adatok a szülők alkoholizmusának növekedését, akár alulbecsülik azt, a szülők alkoholizmusa miatt veszélyeztetett gyermekek számának a növekedése közben az emiatti védő- és óvintézkedések számának drámai visszaesése mutatja, hogy a problémát tovább súlyosbítja a rá irányuló figyelemnek (és vélhetőleg enyhítése lehetőségének) a rendkívül nagyfokú hiánya. A '90-es évek elején egy fölmérés (*Gayerné, 1991*) kimutatta, hogy a családsegítő szolgálatok ügyfelei problémáinak háttérében az esetek 30–50%-ában alapvető tényező volt a család valamelyik tagjának mér-

téktelen alkoholfogyasztása, és ez nem volt rétegspecifikus jelenség. A CSSK-k gyakorlatilag mégsem tudtak megfelelő egészségügyi partnereket találni e problémák megoldásához.

Az 1980-as években az alkoholizmus terjedése mellett a neurózisok és mentális zavarok növekvő trendje is érzékelhető volt. Ekkor a különböző szakértők a neurotikusok arányát az összlakosság 25–50%-ára (!) becsülték. Az egészségügyi rendszer mentálhigiénés szektorának adatai szerint az 1990-es években főleg a depresszióban, neurózisban és neurotikus depresszióban szenvedők aránya nőtt meg a kezelték között. Elképzelhető, hogy az alkoholizmus és a mentális zavarok trendjei között valamilyen kapcsolat van. Egyes elméletek szerint ugyanis az alkoholizmus közvetlen pszichológiai előzményállapota a depresszió.

Az 1980-as években történtek bizonyos kormányzati lépések az alkoholizmus ellen (lásd, pl. az 1064/1986. (X. 30.) minisztertanácsi határozatot), de ezek nem hoztak átütő sikert. Feltehetőleg több és erőteljesebb ellenlépésre és komplexebb programra lett volna szükség²². Ám az 1990-es évek elmélyülő társadalmi válsága valószínűleg még egy ilyen program sikerét is erősen veszélyeztette volna és az alkoholizmus gyakoriságának további növekedése irányába hatott volna. Az 1990-es évek demokratikus kormányai pedig gyakorlatilag semmi érdemlegeset nem tettek az alkoholizmus mérséklése érdekében²³.

Dr. Rupp Ágnes számítása szerint (lásd Role of the principal addictions...) az alkoholizmus a '90-es évek közepén évi 70 milliárd forint költséget jelentett a magyar államnak. Az alkoholizmus 10%-os áremelése egészségügyi adó formájában némileg csökkenthetné az alkoholfogyasztást²⁴ és mintegy 3 milliárd forint megtakarítást jelentene. Ha az ebből az adóból befolyó pénzt kizárólag az alkoholizmus gyógyítására és megelőzésére használnák fel, az jelentősen javítana a helyzeten. (Ezek az összegek persze ma már jóval nagyobbak lennének, hiszen az elmúlt fél évtizedben magas volt az infláció szintje.)

A fentihez hasonló szempont miatt vettem be az alkoholizmussal kapcsolatos jogszabályok közé olyanokat is, amelyek az alkoholtermékek adójával kapcsolatosak. Szerepelnek magával

---

²² Tény ugyan, hogy a '90-es évek közepére megállni látszott az alkoholisták becsült számának növekedése – 1 millió körüli szinten –, és lehet, hogy ez azt mutatja, hogy a '80-as évek második felének intézkedései hatására megállt az új alkoholisták számának növekedése. Ez azonban bizonytalan, kérdéses. Az Országos Alkohológiai Intézet 1994-es jelentése a helyzet további romlásáról számol be – orvosi tapasztalatok alapján – a '90-es évek első felét illetően.

²³ Andorka Rudolf (1994) megjegyzése szerint kínálatkorlátozó intézkedésekre azért nem kerülhetett sor a '90-es évek első felében, mert a pénzügyminisztérium erősebbnek bizonyult a népjóléti minisztériumnál a kormány politikájának befolyásolásában – ami nem új dolog, hiszen már a '70-es, '80-as években is ugyanez a gazdasági érdek dominált ebben a kérdésben az emberek egészségével szemben. Úgy tűnik tehát, hogy a pénzügyminisztérium évtizedeken át olyan politika folytatására ösztönözte – hatékonyan – a magyar kormányt, amely elősegítette az alkoholizmus növekedését, és ez különösen igaz volt a '90-es években.

²⁴ Amint Andorka Rudolf (1994) a '80-as évek végének magyar tapasztalata alapján megállapítja, igazolódtott az a vélemény, hogy „az égetett szeszes italok és kisebb mértékben a sör fogyasztása meglehetősen rugalmasan reagál az árak változására”, más szóval az alkoholtermékek árának jelentős emelése számottevően visszaveti a fogyasztást.

az alkoholnak, mint anyagnak a kezelésével kapcsolatos rendelkezések is, ugyanúgy, mint ahogyan a különböző drogoknak a kezelésével kapcsolatosak (hiszen az alkohol is egy a kábító hatású drogok közül). Csak esetlegesen jelenik meg az általam gyűjtött jogszabályok körében a dohányzás témája. Ugyanis bár súlyosabb esetekben a cigarettázás is egyfajta szenvedélybetegségnek tekinthető, a nikotin nem olyan tudatállapot-módosító drog, mint az alkohol. A nikotin is súlyosan károsíthatja az egészséget és növeli a mortalitást, ugyanúgy, mint az alkohol és a kábítószerek. De nem vezet olyan viselkedésváltozáshoz és az egyén olyan pszichés lepusztulásához, mint ezek. Ez utóbbiaknak ilyenfajta káros hatásai általában igen súlyosan megterhelik vagy szétrombolják a családi, emberi kapcsolatokat és súlyos pszichés károkat okoznak a szenvedélybeteg családtagjainak, ami a cigarettázásról nem mondható el. Magyarországon a '90-es években a házastárs alkoholizmusa lett a két leggyakoribb válóok egyikévé (a másik a hűtlenség). (Vannak bizonyos kutatási eredmények, amelyek alapján lehetségesnek látszik, hogy a házasságoknál jóval labilisabb élettársi kapcsolatoknak egyre gyakoribbá válása is bizonyos összefüggésben állhat az alkoholizmussal²⁵.) Az alkoholizmus mellett főleg a fiatalok körében gyorsan terjed a drogozás, a különböző kábítószerek fogyasztása is. Ez a szintén igen negatív jelenség az alkoholizmusnál jóval nagyobb figyelmet kap, noha egyelőre még jóval kevesebb embert érint. (Lényegében ennek köszönhető a 16-os témakörbe tartozó jogszabályok megszorodása 1997–98-ban.) A drogfogyasztás mellett említést érdemelnek még más olyan szenvedélybetegségek is, melyek a házasságok, családok bomlásához vezethetnek. Ilyen mindenekelőtt a játékszenvedély, de néhány olyan kevésbé ismert vagy csak újabban jelentkező betegség is, mint a számítógép- vagy internet-függőség, a szex- vagy pornófüggőség, vagy egyes esetekben a „munkamániá” ('workaholism').

Rupp Ágnes munkáján kívül az alkoholizmus csökkentésére vonatkozó javaslatok találhatóak Edwards Griffith és társai cikkében illetve könyvében és a Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon című kötetben is.

---

²⁵ Így például Horwitz tanulmányából (1998) kiderül, hogy az élettársi kapcsolatban élőknel jóval több alkoholproblémát tapasztaltak egy vizsgálatban, mint a házasoknál. Andorka Rudolf kimutatta (*Fekete, 1982*), hogy az alkoholistákra jellemző az intergenerációs lefelé mobilitás, míg magam egy 1993-as vizsgálatban az élettársi kapcsolatban élőknel tapasztaltam az átlagosnál gyakoribb lefelé mobilitást.

IRODALOM

- A budapesti alkoholisták és leszármazottaik vizsgálata. (A Népeségtudományi Kutató Intézet Közleményei 39.) 1974. Budapest: Statisztikai Kiadó Vállalat.
- Alkohol. Termelés, fogyasztás, következmények. 1988. Budapest: KSH.
- Andorka Rudolf – Cseh-Szombathy László – Vukovich György (1968) Alkoholizmus. (KSH NKI Közleményei 24.) Budapest: KSH NKI.
- Andorka Rudolf és tsai (1972) Az alkoholizmus kifejlődésének tényezői. Budapest: KSH.
- Andorka Rudolf: Befolyásolják-e az áremelések a szeszesital-fogyasztást? in: Alkoholológia 1986/2.
- Andorka Rudolf és tsai (1986) Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon. Budapest: Kossuth.
- Andorka Rudolf és tsai (1988) Tanulmányok a társadalmi beilleszkedési zavarokról. Budapest: Kossuth.
- Andorka Rudolf: Alkoholizmus és alkoholpolitika. in: Münnich Iván – Moksony Ferenc (1994) Devianciák Magyarországon. Budapest: Közélet Kiadó.
- Az Országos Alkoholológiai Intézet beszámolója az 1994. évről. Szenvedélybetegségek – Addictologia Hungarica 1995/3.
- Családpolitikai kiegészítő. 2000. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium.
- Fekete János (szerk.) (1982) Alkoholizmus. Budapest: Kossuth.
- Gayer Gyuláné (1991) Alkoholmal kapcsolatos problémák a családsegítő központok látószögéből nézve. Kézirat. (idézi: Role of the principal addictions...)
- Griffith, Edwards et al. (1994) Alcohol Policy and the Public Good. Oxford: Oxford University Press.
- Griffith, Edwards és tsai: Alkoholpolitikai következtetések és javaslatok. in: Szenvedélybetegségek – Addictologia Hungarica 1996/2.
- Horwitz, A. V. – White, H. R.: The Relationship of Cohabitation and Mental Health: A Study of a Young Adult Cohort. in: Journal of Marriage and the Family, 1998/2.
- Münnich Iván – Moksony Ferenc (1994) Devianciák Magyarországon. Budapest: Közélet Kiadó.
- Role of the principal addictions (alcoholism, smoking, drug abuse) in morbidity-mortality and in the decrease of population in Hungary – according to statistical measures. A főbb addikciók (alkoholizmus, dohányzás, drogabúzus) szerepe Magyarországon a morbiditásban-mortalitásban és a népesség fogyatkozásában – statisztikai elemzés az Országgyűlés tájékoztatására. (A Kiáltás c. folyóirat Józan Nép című melléklete 1992-es különszáma kiadásának negyedik átdolgozott és kiegészített változata.) 1997. Budapest: Mentálhigiénés Programiroda – Józan Élet Szövetség.
- Sipos Kornél (szerk.) (1995) Drogmegelőzés az iskolában. Budapest: Magyar Testnevelési Egyetem Továbbképző Központja.
- Tárkányi Ákos (1996) Nemzetközi tendenciák a népesedés és az egészségügy területén. Budapest: Aktív Társadalom Alapítvány.
- Tárkányi Ákos (1996) Az életmód és a környezeti tényezők kapcsolata az egészséggel. Budapest: Aktív Társadalom Alapítvány.
- Tárkányi Ákos: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. in: Demográfia 1998/2–3.

JOGSZABÁLYOK

1965. évi 4. tvr. drog

8/1968. (II. 9.) Korm. r. drog

15/1968. (IV. 14.) Korm.r. (20. §)

1/1968. (V. 12.) Bm – EüM. e. r. drog

1972. évi II. tv. *drog*

1/1975. (II. 5) KPM – BM e. r.

7/1975. *Legfőbb Ügyész utasítása*

1978. évi I. tv. (12., 20. 34–35. §)

1978. évi IV. tv. (75–76., 173., 193–194, 283/a, 286/a. §) *alk., drog*

1979. évi 5. Tvr. (23. §) *drog*

1979. évi 11. tvr. (85. §)

107/1979. *IM utasítás* (77–78. §)

4/1980. (VI. 24.) EüM-BM e. r. 16

35/1980. (XI. 5.) PM. sz. r. 16

15/1981. (XII. 8.) EüM r. 16

16/1981. (XII. 8.) EüM r. 16

64/1981. (XII. 29.) EüM. r. 16

13/1982. (XI. 26.) EüM. r. 16

71/1982. (XII. 10.) MT r. 16

92/1982. (XII. 15.) PM sz. r. 16

1982. évi 41. sz. tvr. (XII. 13.) 16

1016/1983. (VI. 1.) sz. MT hat. (*) 16

19/1983. (VI. 15.) MT sz. r. 16

9/1984. (VIII. 22.) EüM sz. r. 16, 31/a

11/1984. (XI. 16.) EüM sz. r. 16

12/1984. (XI. 16.) EüM sz. r. 16

10/1985. (X. 10.) EüM r. 16

1012/1986. (III. 13.) MT hat. 16

15/1986. (VI. 26.) PM r. 16

11/1986. (X. 2.) EüM r. 16

45/1986. (X. 30.) MT r. 16

1064/1986. (X. 30.) MT hat. (*) 16

12/1986. (XII. 10.) BKM sz. r. 16

16/1986. (XII. 17.) EüM sz. r. 16

1014/1987. (II. 17.) MT hat. 16
9/1987. (VIII. 19.) EüM. r. 16
44/1987. (IX. 30.) PM r. 16
15/1987. (X. 15.) EüM r. 16
1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44
1065/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 16

19/1988. (V. 31.) PM r. 16
12/1988. (X. 14.) SZEM r. 16
13/1988. (X. 14.) SZEM r. 16
1089/1988. (XI. 3.) MT hat. (*) 16

20/1989. (VII. 13.) SZEM r. 16
25/1989. (VIII. 5.) SZEM r. 16

1990. évi XIV. tv. (II. 25.) 16
6/1990. (IV. 5.) KeM r. (7. §, 8. §) 6, 7, 9, 16, 44
17/1990. (VIII. 23.) PM r. 16

1991. évi XI. tv. (IV. 9.) 7, 16, 31, 33/b, 33/c
3/1991. (IV. 17.) NM r. 16
9/1991. (IV. 26.) IKM r. (7–9. §) 6, 7, 9, 16, 44
11/1991. (V. 14.) NM r. 16
21/1991. (XI. 5.) NM r. 16
28/1991. (XI. 8.) PM r. 16
1991. évi LXXVIII. tv. (XII. 23.) (1. Mell.) 16

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41
2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39,
44, ab.
7/1992. (IV. 14.) NM-BM e. r. 16
107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.
1992. évi LXXIX. tv. (*) (XII. 23.) (pl. 17. § (2)) 1, 7, 16, 33/b, 39, 44, ab.

1993. évi XVII. tv. (III. 26.) (39., 42–44., 46–49., 59., 63., 69–70., 86. §) 9, 10, 16, 27, 32, 44
1993. évi XXV. tv. (IV. 1.) (*) 16, 18, 27
1993. évi LVIII. tv. (VI. 16.) 16

1994. évi I. tv. (2. §, 6. CÍM, 88., 93., 96. Cikk) (I. 4.) 16, 27, 32, 44
4/1994. (I. 14.) IKM r. 6, 7, 9, 16
11/1994. (VI. 8.) MKM r. (5–6. §) 6, 7, 9, 16, 17
1994. évi XXXIV. tv. (44. §) (IV. 20.) 16

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.
1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32
120/1995. (X. 4.) Korm. r. 16
1098/1995. (X. 6.) Korm. hat. 16
130/1995. (X. 26.) Korm r. (*) 7, 16, 44 (NAT)
1995. évi CXVI. tv. (XII. 22.) (1. Mell., 16.) 16

1996. évi I. tv. (13–14. §) (I. 15.) (*) 7, 16, 44 reklám
1031/1996. (IV. 10.) Korm. hat. 7, 16, 18, 44
100/1996. (VII. 12.) Korm. r. (4–10. §, 1–2. Mell.) 16 drog
1996. évi LXXXIV. tv. (18. §) (XI. 16.) 16
111/1996. (XII. 19.) OGY hat. 16 drog

4/1997. (I. 22.) Korm. r. (14–16., 27. §) 16, 44
4/1997. (II. 12.) OGY hat. 16
14/1997. (II. 18.) MKM r. 16, 31/a
1997. évi VI. tv. (III. 12.) 1, 16
1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.
91/1997. (VI. 4.) Korm. r. 16
94/1997. (VI. 5.) Korm. r. 16
15/1997. (VI. 20.) NM r. (19. §) 16
1997. évi LVIII. tv. (VI. 30.) (5., 12. §) (*) 16, 44 reklám
24/1997. (VIII. 14.) NM r. (3. §) 16
151/1997. (IX. 16.) Korm. r. 16
152/1997. (IX. 16.) Korm. r. 16
27/1997. (IX. 19.) NM-BM e. r. 16
165/1997. (X. 3.) Korm. r. 16
181/1997. (X. 17.) Korm. r. 16
1997. évi CIII. tv. (XI. 14.) (42–60., 68–72. §) 16
1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

10/1998. (I. 28.) Korm. r. 16
6/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 16, 31, 31/a, 33
9/1998. (III. 25.) MKM r. 7, 16, 31/a
1039/1998. (III. 31.) Korm. hat. 16
1998. évi XXV. tv. (14. §) (IV. 1.) 16 drog
73/1998. (IV. 22.) Korm. r. 16
74/1998. (IV. 22.) Korm. r. 16
88/1998. (V. 8.) Korm. r. 16
17/1998. (V. 13.) AB hat. 7, 9, 16, 44
25/1998. (VI. 11.) AB hat. 16
10/1998. (VII. 7.) FVM – EüM e. r. 16 drog
39/1998. (IX. 23.) AB hat. 16
1119/1998. (IX. 30.) Korm. hat. 16, 18, 20
1130/1998. (X. 6.) Korm. hat. 16, 18, 26, 27, 29, 30
172/1998. (X. 21.) Korm. r. 16
1998. évi XLIX. tv. (2. §, III. Fej., 15. Cikk) (XI. 4.) 16, 18, 44
179/1998. (XI. 6.) Korm. r. drog 16, 19, 44
1998. évi L. tv. (XI. 6.) 16 drog
1998. évi LIX. tv. (20–28. §) (XI. 14.) 16

17. Fogyatékos gyermek a családban

Amint a családi pótlék témájánál már felhívtam rá a figyelmet, az, ahogyan a családi pótlék rendszer figyelembe veszi a gyermek fogyatékoságát, általában csak a családi pótlékkal kapcsolatos jogszabályokban szerepel, itt külön nem jelenik meg. Tehát a fogyatékoság témájához a családi pótlékkal kapcsolatos jogszabályokat is tanulmányozni kell. Ugyanígy a GYES is magasabb összegben járt súlyosan fogyatékos gyermek esetén.

JOGSZABÁLYOK

5/1981. (VIII. 28.) MüM-MM-EüM sz. e. r. 17

12/1983. (XI. 20.) EüM sz. r. 17, 32

3/1984. (I. 23.) EüM sz. r. 17, 30

3/1984. (I. 23.) MM sz. r. 13, 17

1985. évi 1. tvr. (I. 17.) 2, 3, 5, 17

6/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 4, 17, 21

1/1985. (I. 17.) MÉM sz. r. 3, 4, 5, 17, 28, 33

7/1985. (X. 1.) EüM r. 17

34/1986. (VIII. 26.) MT r. 6, 7, 9, 17

17/1987. (V. 4.) PM r. 6, 7, 9, 17

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

87/1987. (XII. 30.) MT r. 3/a, 4, 5, 15, 17, 21

101/1987. (XII. 31.) PM r. 6, 7, 9, 17, 30

15/1988. (VIII. 1.) MM sz. r. 6, 7, 8, 17, 31, 33

1099/1988. (XI. 22.) MT hat. 17, 21

1/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 17
2/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 17, 30, 33/e
13/1989. (IV. 26.) SZEM r. 1, 9, 13, 17, 21, 41
113/1989. (XI. 15.) MT r. 17, 30, 31

15/1990. (IV. 23.) SZEM r. 17

24/1991. (II. 9.) Korm. r. 6, 7, 17
1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44
1991. évi XCII. tv. (3. §) (1992. I. 1.) 17

1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21, 25, 30, 44
16/1992. (VI. 10.) NM r. 17
107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.
122/1992. (VIII. 11.) Korm. r. 17
21/1992. (VIII. 11.) NM r. 17

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 32, 44
32/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 11, 15, 17, 32
1993. évi LXXIX. tv. (VIII. 3.) 6, 7, 8, 17, 44
179/1993. (XII. 29.) Korm. r. 17

1994. évi VI. tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32
2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
10/1994. (I. 30.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
12/1994. (I. 30.) Korm. r. 4/a, 17, 32
11/1994. (VI. 8.) MKM r. (5–6. §) 6, 7, 9, 16, 17
14/1994. (VI. 24.) MKM r. (22–23. §, Melléklet) 6, 7, 8, 17
1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) **1, 4, 5**, 6, 12, 17, **29**

27/1995. (III. 24.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
14/1995. (III. 31.) NM r. 17, 18
1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39
68/1995. (VI. 17.) Korm. r. 1, 4, 17, 22, 44
72/1995. (VI. 17.) Korm. r. 9, 13, 17, 24, 32, 44
164/1995. (XII. 27.) Korm. r. 13, 17

1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)
 1996. évi LIX. tv. (VII. 10.) 14, 17, 19, 32, 44
 1996. évi LXII. tv. (VII. 23.) (*) 6, 7, 9, 17, 31/a, 44
 161/1996. (XI. 7.) Korm. r. 17, 30, 31
 1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41

 1997. évi XXI tv. (14. §) (IV. 25.) 17, 21, 30
 23/1997. (VI. 4.) MKM r. 6, 7, 17
 1997. évi XLV. tv. (VI. 5.) 6, 7, 17, 30, 31, 31/a, 33
 1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32
 1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.
 164/1997. (IX. 30.) Korm. r. (Mell.) 7, 17 (*)
 1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184.,
 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44,
 ab.
 287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44

 1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e
 7/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 17
 8/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 17
 10/1998. (III. 25.) MKM r. 7, 17
 1998. évi XXVI. tv. (IV. 1.) 1, 6, 7, 17 (*), 31/a
 1061/1998. (V. 15.) Korm. hat. 17
 171/1998. (X. 15.) Korm. r. 9, 13, 17, 19, 29, 32, 44
 1998. évi LXV. tv. (12. §, 1. Mell.) (XI. 14.) 1, 9/a, 12 (*), 13, 17, 32, 41
 1998. évi LXVIII. tv. (1., 10., 12. §) (XI. 14.) 2, 4, 4/a, 17, 33, 33/b

18. Gyermek és ifjúság

JOGSZABÁLYOK

1044/1980. (XI. 18.) MT-SZOT-KISZ KB e. hat. 7, 18

38/1980. (XI. 22.) PM sz. r. (15. § (7) b), 19. § (3), 21. §, 22. § (4)) 6, 7, 10, 18, 24

1982. évi 10. sz. tvr. (V. 30.) 19, 9, 10, 18, 44

6/1982. (VI. 12.) EüM sz. r. 25, 18, 19

1041/1986. (VII. 1.) MT hat. 9, 18, 27, 33

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

72/1988. (X. 1.) MT r. 7, 18

73/1988. (X. 18.) MT r. 18

1073/1990. (IV. 27.) MT hat. 18

81/1990. (IV. 27.) MT r. (Mell.) 18

49/1990. (IX. 15.) Korm. r. 9, 11, 18, 32, 44

51/1990. (IX. 15.) Korm. r. 18, 26

64/1991. (V. 7.) Korm. r. 18

12/1991. (V. 18.) NM. r. 7, 18

34/1991. (VI. 10.) OGY hat. 18, 20, 44

46/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 44

47/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 20, 44

1991. évi LXIV. tv. (XI. 22.) 9, 10, 18, **44** (*)

119/1992. (VII. 29.) Korm. r. 18

55/1992. (X. 1.) OGY hat. 18, 44

1993. évi XXV. tv. (IV. 1.) (*) 16, 18, 27

22/1993. (XI. 23.) NM r. 18

1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44
1109/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) 18, **20**, 44

1027/1995. (III. 24.) Korm. hat. 18 NGYIK
14/1995. (III. 31.) NM r. 17, 18
1995. évi LXIV. tv. (VI. 30.) 18
1073/1995. (VIII. 4.) Korm. h. 18
93/1995. (VIII. 8.) Korm. r. 18
106/1995. (XI. 1.) OGY hat. (*) 18, 20, 44
2349/1995. (XI. 16.) Korm. hat. 18

10/1996. (I. 24.) Korm. r. 18
1008/1996. (II. 7.) Korm. hat. 18
21/1996. (II. 7.) Korm. r. 18
37/1996. (III. 5.) Korm. r. 18
2/1996. (III. 20.) ME r. 18
1031/1996. (IV. 10.) Korm. hat. 7, 16, 18, 44
1032/1996. (IV. 13.) Korm. hat. 18
1996. évi LXIV. tv. (33. § (2) a) (VII. 23.) 18
1091/1996. (VIII. 28.) Korm. hat. 18

37/1997. (II. 28.) Korm. r. 18 (NGYIK)

Pályázat a helyi önkormányzatok gyermek és ifjúsági feladatainak hatékonyabb ellátásának támogatására
(III. 5.) (M. Közl., 20. sz., 1443–44. o.) 18

63/1997. (IV. 18.) Korm. r. 18

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) (*) **9**, **31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44,
ab.

149/1997. (VIII. 29.) Korm. r. 7, 18

54/1997. (XII. 20.) NM r. 18, 19, 25

1119/1998. (IX. 30.) Korm. hat. 16, 18, 20

1130/1998. (X. 6.) Korm. hat. 16, 18, 26, 27, 29, 30

1998. évi XLIX. tv. (2. §, III. Fej., 15. Cikk) (XI. 4.) 16, 18, 44

19. Nő

Vannak jogszabályok, amelyek nem a társadalmi-demográfiai funkció vagy szerveződés – a családi életben elfoglalt hely – szempontját figyelembe véve foglalkoznak a társadalommal, hanem egyszerű biológiai paraméterek – nem, életkor – mentén. Ilyenek a 18. és 19. témakörben szereplő jogszabályok. Ezek is szorosan kapcsolódhatnak a család témájához, hiszen a nő biológiai nő volta miatt jelenhet meg anyaként és feleségként a családban – tehát itt az alapvető biológiai sajátosság jelenti a társadalmi-demográfiai funkció, a családi életben elfoglalt hely alapját –, és így a rá vonatkozó jogszabályok (ha nem is mindig, de a legtöbbször) anyákra és feleségekre vonatkoznak. A gyermekek és fiatalok pedig családjuk védelemre, gondoskodásra és nevelésre szoruló tagjai. Ezek a jogszabályok azért is figyelmet érdemelnek, mert nem mindegy, hogy a „biológiai paraméterek mentén született” jogszabályok hogyan veszik vagy nem veszik figyelembe a családi életet, és milyen közvetlen vagy közvetett, szándékos vagy előre nem látott hatással vannak rá.

A 19-es témához lásd még a 6-os, 32-es és 34-es témáknál szereplő szövegeket is.

JOGSZABÁLYOK

1982. évi 10. sz. tvr. (V. 30.) 19, 9, 10, 18, 44
6/1982. (VI. 12.) EüM sz. r. 25, 18, 19

10/1990. (IV. 27.) AB hat. 14, 19, 44
1990. évi XCVII. tv. (XII. 28.) 14, 19, 44

1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5. , 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21,
25, 30, 44

1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44

1005/1995. (I. 26.) Korm. hat. 19, 27

1996. évi LIX. tv. (VII. 10.) 14, 17, 19, 32, 44

54/1997. (XII. 20.) NM r. 18, 19, 25

171/1998. (X. 15.) Korm. r. 9, 13, 17, 19, 29, 32, 44

179/1998. (XI. 6.) Korm. r. 16, 19, 44

20. Kormányzati stratégia, koordináció

Az 1960–1985-ig tartó időszakban, a család- és népesedéspolitikai “fénykorában” ez a terület a hosszú távú központi tervezés része lett. Az 1960-as évek elején az MTA Demográfiai Tervezési Bizottsága és az Országos Tervhivatal (OT) Távlati Tervezési Főosztály Munkaerő Tervezési Osztálya, majd 1967-től a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottsága és a Munkaerő és Életszínvonal Távlati Tervezési Bizottság (MÉB) Népesedés és Foglalkoztatás Tervezési Munkacsoportja foglalkozott ezzel a területtel. A MÉB Titkárságát az OT Távlati Tervezési Főosztályának Munkaerő és Életszínvonal Osztálya adta. A MÉB Munkacsoportja felhasználta a KSH és a KSH Népeségtudományi Kutató Intézet kutatási eredményeit. 1972–82-ig az OT Népesedéspolitikai Munkacsoportja lett a fő felelős, munkáját az OT Távlati Tervezési Főosztálya támogatta. (A Munkacsoport kétszer újjáalakult.) Az utóbbi munkacsoport fő feladata a demográfiai tudományos kutatás irányítása és eredményeinek a népesedéspolitikai döntések előkészítésénél való felhasználása volt. A népesedéspolitikai kapcsán foglalkozott a foglalkoztatás-, a lakás-, az egészség-, a szociál-, és a jövedelem- és életszínvonal politikával is. Végül 1983–84-ben két egymást követő ad hoc Népesedéspolitikai Bizottság készítette elő az 1984-es (a GYED bevezetéséről és több más, kisebb jelentőségű intézkedésről rendelkező) népesedéspolitikai határozatot (*Monigl, 1988*). Ezt követően csak az addigi bázisintézmények, a KSH, a KSH Népeségtudományi Kutató Intézete és az MTA Demográfiai Bizottsága álltak a politikai döntéshozók rendelkezésére.

A magyar családpolitika népesedéspolitikai szempontból viszonylag sikeres volt. Ugyanakkor már az 1980-as években is problematikusnak látszott, hogy a családpolitika egyoldalúan a termékenység befolyásolására koncentrál (a gyermekes családok anyagi helyzetének, életkörülményeinek javításával) és nem törődik például a családok stabilitásának a növelésével (*Monigl, 1990*). Tény az, hogy nem alakult ki olyan stratégia, amely a családokat sújtó főbb társadalmi problémák kellőképpen elmélyült és komplex empirikus kutatását hatékonyan támogatja és koordinálja, majd az eredmények alapján összehangolt cselekvési tervet dolgoz ki és hajt végre²⁶. A munkaerő-politika és a népesedéspolitikai volt az a két szempont, amelyek felől a családok prob-

---

²⁶ Egy ilyen stratégia talán kialakulóban volt ugyan, hiszen a Társadalmi Beilleszkedési Zavarok nevű nagyszabású kutatási program tíz éven át, 1981–90-ig futott. A rendszerváltozás utáni zavaros helyzetben a váratlan és komoly új társadalmi problémák (pl. munkanélküliség, hajléktalanság) elterelték a figyelmet az addigi kedvezőtlen társadalmi folyamatokról, és a tudományos kutatás irányítási és finanszírozási rendszerének megváltozása (valamint bizonyára a GDP csökkenése és az állam költségvetési problémái) miatt is félbeszakadt ez a program (*Andorka, 1994*).

lémáit elsősorban szemlélték. Pozitívumnak tekinthető, hogy az 1960–70-es években az iskolai nevelési tanácsadók, majd az 1980–90-es években a szociális munka központjait jelentő családsegítő központok és más szociális szolgáltató intézmények (köztük legújabban, 1997-től a gyermekjóléti szolgálatok) hálózata kiépült. De ezek a hálózatok nem képeznek eléggé sűrű és hatékonyan működő hálót, és inkább csak a válságkezelés, a “tűzoltás” tartozik a kompetenciájukba, semmint a megelőzés. A családi életre, párkapcsolatra való felkészítéssel vagy párkapcsolati tanácsadással foglalkozó szociális szolgáltatások Magyarországon egyelőre nem terjedtek el (igaz, az ilyenek még az Európai Unióban sem jellemzőek minden országra). Ugyanígy alig kiépített az alkoholisták gondozásának vagy a mentálhigiénének az intézményrendszere. Az államnak nincs semmilyen, az alkoholizmus vagy az abortusz²⁷ arányának csökkentését célzó politikája.

A hosszú távú központi tervezés intézményi keretei az OT megszűnésével végképp megszűntek, a hosszú távú központi tervezés jelentősége bizonytalanabbá vált, elhalványult. Ugyanakkor az 1990-es évek végére kialakult a társadalom és benne a családok mély válsága, ami szükségessé teszi egy stratégiai jellegű társadalom- és családpolitikai szemlélet kialakítását, egy olyan szemléletét, amely az 1990-es évekre nem vagy nem eléggé volt jellemző.

Az e témakörben szereplő jogszabályok közül fontosabb a 34/1991. (VI. 10.) OGY hat., amely elrendelte évente egy politikai vitanap tartását az ifjúság helyzetéről. Az 1109/1994. (XII. 2.) Korm. hat. egy Gyermek és Ifjúsági Koordinációs Tanács nevű tárcaközi bizottságot állított fel az ifjúságpolitikai feladatok koordinálására. Ezt a Tanácsot az 1119/1998. (IX. 30.) Korm. hat. megszüntette, és feladatait az Ifjúsági és Sportminisztérium létrehozásáig a Miniszterelnöki Hivatalhoz rendelte. A 106/1995. (XI. 1.) OGY hat., mely lényegében a 34/1991. (VI. 10.) OGY hat. folytatásának tekinthető, kötelezte a kormányt, hogy minden évben terjesszen elő jelentést az ifjúság helyzetéről, amit különböző parlamenti bizottságoknak kell megvitatniuk, és az e területtel foglalkozó társadalmi szervezeteknek is lehetőséget kell adni ekkor véleményük, javaslataik kifejtésére.

Különösen kiemelendő, hogy 1998-ban Magyarország történetében először Szociális és Családügyi Minisztériumot hozott létre az új kormány. (A korábbi Népjóléti Minisztériumot választotta ketté Egészségügyi Minisztériumra és Szociális és Családügyi Minisztériumra. Utóbbiba olvadt bele a megszüntetett Munkaügyi Minisztérium is.) Az új minisztérium 1999-ben egy Nemzeti Családpolitikai Koncepciónak nevezett komplex tervezetet dolgozott ki a családok segítésére.

Ehhez a témához további információk találhatóak a 20-assal rokon 27-es és 29-es témaköröknel.

---

²⁷ A Családvédelmi Tanácsadók 1992-től kiépített hálózata az egyetlen említésre méltó intézkedés e téren, de a hálózat működésének hatása csekélynek tűnik.

IRODALOM

- Andorka Rudolf* és *tsai* (1986) Társadalmi beilleszkedési zavarok Magyarországon. Budapest: Kossuth.
- Andorka Rudolf* és *tsai* (1988) Tanulmányok a társadalmi beilleszkedési zavarokról. Budapest: Kossuth.
- Andorka Rudolf*: Alkoholizmus és alkoholpolitika. in: *Münnich Iván – Moksony Ferenc* (1994) Devianciák Magyarországon. Budapest: Közélet Kiadó.
- Monigl István* (szerk.) (1988) A távlati tervezés keretében született népesedéspolitikai koncepciók. (Demográfiai Tájékoztató Füzetek 3. KSH NKI Kutatási Jelentései) Budapest: KSH NKI.
- Monigl István* (szerk.) (1990) Az 1984-es népesedéspolitikai kormány-program alapidokumentumai 1981–1986. (Demográfiai Tájékoztató Füzetek 8. KSH NKI Kutatási Jelentései). Budapest: KSH Népeség tudományi Kutató Intézet.
- Tárkányi Ákos* (1998) Az Európai Unió országainak családpolitikája. (Európai Tükör sorozat 43.) Budapest: Integrációs Stratégiai Munkacsoport.
- Tárkányi Ákos*: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. in: *Demográfia* 1998/2–3.

JOGSZABÁLYOK

- 14/1989. (VII. 13.) OGY hat. 20, 44
- 41/1990. (V. 18.) OGY hat. 20, 44
- 1060/1990. (XII. 20.) Korm. hat. 20, 44
- 34/1991. (VI. 10.) OGY hat. 18, 20, 44 (*)
- 47/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 20, 44
- 1109/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) 18, **20**, 44
- 106/1995. (XI. 1.) OGY hat. (*) 18, 20, 44
1998. évi XXXVI. tv. (VII. 1.) 20, 44
- 91/1998. (VII. 8.) KE hat. (köztársasági elnöki) 20, 44
- 1119/1998. (IX. 30.) Korm. hat. 16, 18, 20

21. Beteg gyermek a családban

Amint a családi pótlék témájánál már felhívtam rá a figyelmet, az, ahogyan a családi pótlék rendszer figyelembe veszi a gyermek tartós betegségét, általában csak a családi pótlékkal kapcsolatos jogszabályokban szerepel, itt külön nem jelenik meg (a fogyatékoság témájához hasonlóan). Tehát a gyermekek tartós betegségének a témájához a családi pótlékkal kapcsolatos jogszabályokat is tanulmányozni kell. A GYES is magasabb összegben járt tartósan beteg gyermek esetén.

JOGSZABÁLYOK

1/1980. (I. 30.) SZOT sz. szabályzat 1, 15, 21

3/1982. (V. 28.) SZOT sz. szabályzat 1, 4, 3, 14, 21

1/1984. (I. 23.) PM-MM-EüM e. r. 6, 7, 21

1/1985. (I. 17.) ÁBMH sz. rendelkezés 3, 21

4/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 15, 21

6/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 4, 17, 21

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

87/1987. (XII. 30.) MT r. 3/a, 4, 5, 15, 17, 21

1099/1988. (XI. 22.) MT hat. 17, 21

13/1989. (IV. 26.) SZEM r. 1, 9, 13, 17, 21, 41

147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32

31/1990. (VIII. 21.) Korm. r. (3. §) 21

129/1990. (XII. 31.) Korm. r. 14, 21

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41

48/1992. (III. 13.) Korm. r. 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44

1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21, 25, 30, 44

1993. évi CX. tv. (XII. 27.) (103., 106. §.) 15, 21, 44

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

38/1995. (X. 7.) NM r. (Mell.) 21, 30, 33

1996. évi CVII. tv. (XI. 29.) (14–16. §) 2, 4, 4/a, 5, 21, 32

1997. évi XXI. tv. (14. §) (IV. 25.) 17, 21, 30

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, **21** (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.

1997. évi CXX. tv. (40–41. §) (XI. 29.) 3/a, 21, 32

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

4/1998. (II. 13.) MKM r. 6, 7, 21

22. Tartásdíj, (el)tartási kötelezettség

A 22-es témával kapcsolatos művek a 9-es témánál (gyermekvédelem) levő bibliográfiában találhatóak.

JOGSZABÁLYOK

1952. évi IV. tv.

1959. évi IV. tv. (590. §)

27/1972. (X. 31.) MÉM r.

12/1974. (V. 14.) MT sz. r.

7/1974. (VI. 27.) IM sz. r.

8/1974. (VI. 27.) IM sz. r.

1979. évi 13. tvr.

5/1983. (V. 18.) IM sz. r. 22, 15

1986. évi IV. tv. (XI. 16.) 10, 9, 15, 22, 44

17/1986. (XII. 28.) EüM r. 22

1987. évi III. tv. (VII. 26.) (39. § (3), 42. §) 9, 10, 15, 22, 44

19/1990. (I. 31.) MT r. 1, 4, 11, 13, 14, 22

45/1990. (III. 13.) MT r. 22, 30

1990. évi XCII. tv. (XII. 18.) (33. §) 22

1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44

1991. évi XXVI. tv. (VII. 11.) (12., 15. §) 10, 22

170/1991. (XII. 27.) Korm. r. 1, 22, 30, 44

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44

1993. évi LXXVIII. tv. (21–22., 30. (3), 31. (2), 34., 66., 74. §) (VII. 30.) 11, 22

1994. évi VI tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32

1994. évi LIII. tv. (IV. 6.) (67–74., 108. §) 1, 5, 10, 14, 22, 24, 39

68/1995. (VI. 17.) Korm. r. 1, 4, 17, 22, 44

60/1995. (X. 6.) AB hat. 1, 2, 3, 4, 22, 39, 44

63/1995. (X. 27.) AB hat. 22

1995. évi CXVII. tv. (XII. 22.) (37–38., 64/a §, 1. Mell.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 13, 14, 22, 32, 39, 41

41/1996. (X. 4.) AB hat. 11, 22

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

1997. évi LXXIII. tv. (19–22., 25–26., 75., 103. §) (VII. 23.) 9, 10, 22, 44

149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b

29/1997. (XII. 12.) IM r. 10, 22

23. Kedvezmény házasoknak

JOGSZABÁLYOK

43/1980. (XII. 10.) PM sz. r. 11, 23

44/1980. (XII. 10.) PM sz. r. (2. §) 11, 23

52/1980. (XII. 10.) MT sz. r. 11, 23

68/1983. (XII. 30.) PM sz. r. 11, 23

21/1984. (VI. 29.) PM sz. r. 23, 44

51/1984. (XI. 28.) PM sz. r. 11, 23

44/1985. (XII. 27.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23

48/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11, 23

61/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 11, 23

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

105/1987. (XII. 31.) PM-KeM e. r. 11, 23

32/1988. (VII. 15.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23

77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23

10/1989. (III. 12.) PM-KeM. e. r. 23

16/1990. (I. 31.) TT r. 11, 23

136/1993. (X. 7.) Korm. r. 11, 23

36/1993. (XII. 29.) PM-BM e. r. 11, 23

45/1995. (IV. 24.) Korm. r. 11, 23

9/1995- (IV. 28.) PM-BM e. r. 11, 23

1074/1996- (VII. 10.) Korm. hat. 11, 13, 23, 26

134/1997. (VII. 29.) Korm. r. 11, 23

3/1998. (I. 12.) Korm. r. 11, 23

202/1998. (XII. 19.) Korm. r. 11, 23

24. Nevelőszülő, helyettes szülő

A 24-es témához kapcsolódó művek a 9-es témakörnél találhatóak.

JOGSZABÁLYOK

38/1980. (XI. 22.) PM sz. r. (15. § (7) b), 19. § (3), 21. §, 22. § (4)) 6, 7, 10, 18, 24

1046/1986. (VII. 16.) sz. MT hat. 24

28/1986. (VIII. 31.) MM r. 24

12/1986. (VIII. 31.) ÁBMH sz. rendelkezés 24

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

14/1989. (IV. 26.) SZEM r. 24

89/1990. (V. 1.) MT r. 2, 5, 9, 10, 24

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44

1994. évi LIII. tv. (67–74. §, 108. §) 1, 5, 10, 14, 22, 24 39

72/1995. (VI. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 13, 17, 24, 44

1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41

38/1996. (XI. 15.) NM r. (Mell.) 24, 30, 31

150/1997. (IX. 10.) Korm. r. 9, 24

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) (*) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44

279/1997. (XII. 23.) Korm. r. 1, 4, 5, 24, 44

15/1998. (IV. 30.) NM r. (94–108. §) 24

25. Munkaügy, egészségügy és család

A gyermekek, fiatalok és kismamák munkavégzésével, munkaegészségügyi védelmével kapcsolatos jogszabályok találhatók ebben a témakörben.

JOGSZABÁLYOK

6/1982. (VI. 12.) EüM sz. r. 25, 18, 19

24/1982. (XII. 10.) MÉM sz. r. (8–9. §) 28, 25, 3, 4

56/1991. (IV. 13.) Korm. r. 25

8/1991. (IV. 30.) NM-FM-IKM r. 25

187/1991. (XII. 31.) Korm. r. 25

48/1992. (III. 13.) Korm. r. 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44

1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21, 25, 30, 44

24/1994. (II. 25.) Korm. r. (25. § (2) b)) 25

4/1994. (VI. 30.) MüM r. 25, 32

1995. évi LV. tv. (VI. 23.) (24., 28. §) 3, 25, 30, 44

174/1995. (XII. 27.) Korm. r. 2, 3/a, 14, 25

1997. évi LI. tv. (8. §) (VI. 20.) 7, 25

1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32

54/1997. (XII. 20.) NM r. 18, 19, 25

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

1998. évi XXIII. tv. (III. 25.) 25

26. Cigányság

Mint a Bevezetésben említettem, a cigányság azért került a családdal kapcsolatos témák közé, mert a gyermekek között e csoport a teljes népességbeli arányán felül reprezentált, és a gyermekek szegénysége közöttük különösen súlyos. Ugyanakkor lényegében téves az a Magyarországon viszonylag népszerű és elterjedt felfogás, mely szerint az alacsony iskolai végzettségű sokgyermekes szegény szinte biztosan a cigány etnikumhoz tartozik, és amely a lehető legszorosabb összefüggést tételezi fel a gyermeket nevelő családok nagyfokú szegénysége és a különlegesen rossz szociális helyzetű cigányok magyarországi jelenléte között. Tény, hogy a cigányság szegénysége valamennyi társadalmi csoporté közül a legnagyobb, és az is igaz, hogy a cigányság átlagos gyermekszáma nagyobb az országos átlagnál. A cigányság aránya viszont csak körülbelül 5% Magyarországon. A legalsó jövedelmi kvintilisben élők között ugyan több mint háromszor ekkora, 17,4% (1993-ban), de még így is az a helyzet, hogy a társadalom legszegényebb kvintilisének a nagy többsége nem cigány. A legalsó kvintilisben élők között 37,3%-ot tesznek ki a (0–19 éves) gyermekek és további 4,6%-ot a gyermekgondozási segélyben vagy díjban részesülők (1993-ban). Ez a két adat élesen rávilágít a gyermekek szegénységére, egyben arra is, hogy a gyermekek szegénységének problémája logikailag messze túlnő a cigányság szegénységének problémáján²⁸ (Andorka – Spéder, 1993).

A cigányság kirívóan rossz helyzetének dacára feltűnően kevés jogszabály született e társadalmi csoport támogatására. 1997-ben végre elkészült egy középtávú cselekvési program (lásd az 1107/1997. (X. 17.) kormányhatározatot) a cigányság helyzetének a javítására.

---

²⁸ Ugyanakkor az 1990-es évek második felében egyre gyakoribb az az érvelés, hogy az alacsony iskolai végzettségűek – vagy ezen belül kifejezetten a cigányok - magas termékenységet fenntartja vagy növeli a családi pótlék és a GYES, ezáltal felelőtlen gyermekvállalásra ösztönzi őket. Ugyanakkor egyetlen olyan alapos országos reprezentatív szociológiai felmérés sem készült, amely kellő gondossággal megvizsgálta volna ezt a kérdést, és igazolta volna az említett érvelést. Talán elképzelhető, hogy az 1990-es évek gazdasági válsága a magasabb iskolai végzettségűeket a gyermekvállalás későbbre halasztására, az alacsony iskolai végzettségűeket viszont ennek az előbbre hozására készíteti (tehát, hogy a gyermek után járó juttatások esetleg valóban valamiféle menedéket jelentenek egyesek számára). De ha még így is lenne, az már akkor is kétséges, hogy az 1990-es években gyermekvállalási korban levő alacsony iskolai végzettségűek végső, befejezett gyermekszáma lényegesen nagyobb lesz, mint a gazdasági válság hatása nélkül lett volna.

IRODALOM

- Andorka Rudolf – Spéder Zsolt: Szegénység.* in: Sik Endre – Tóth István György (szerk.) (1993) Egy év után ... Jelentés a Magyar Háztartás Panel II. hullámának eredményeiről. (Magyar Háztartás Panel Műhelytanulmányok 3. sz.) Budapest: BKE – TÁRKI.
- Cigányok és iskola. (Educatio Füzetek 3.) (1996) Budapest: Oktatókutató Intézet.
- Glatz Ferenc* (szerk.) (1999) A cigányok Magyarországon. Budapest: MTA.
- Horváth Ágota és tsai* (szerk.) (2000) Cigánynak születni. Budapest: Aktív Társadalom Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó.
- Kemény István* (1976) Beszámoló a magyarországi cigányok helyzetével foglalkozó 1971-ben végzett kutatásról. Budapest: MTA Szociológiai Kutató Intézete.
- Kemény István – Havas Gábor: Cigánynak lenni.* in: Andorka Rudolf és tsai (szerk.) (1996) Társadalmi Riórt 1996. Budapest: TÁRKI.
- Kertesi Gábor – Kézdi Gábor* (1998) A cigány népesség Magyarországon. Budapest: socio-typo.
- Mezey Barna* (szerk.) (1986) A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422–1985. Budapest: Kossuth.
- Vajda Imre* (szerk.) Periférián. Budapest: Ariadne Kulturális Alapítvány.

JOGSZABÁLYOK

- 5/1980. (I. 19.) ÉVM-PM e. r. 26
- 27/1982. (X. 7.) ÉVM-PM e. r. 26
- 21/1985. (XII. 27.) ÉVM-PM e. r. 26
- 34/1990. (VIII. 30.) Korm. r. 26
- 51/1990. (IX. 15.) Korm. r. 18, 26
1993. évi LXXVII. tv. (VII. 22.) 26
1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41
- 1125/1995. (XII. 12.) Korm. h. 26
1996. évi XLI. tv. (VI. 4.) 26
- 1074/1996. (VII. 10.) Korm. hat. 11, 13, 23, 26
- 1107/1997. (X. 11.) Korm. hat. (*) 26
- 1130/1998. (X. 6.) Korm. hat. 16, 18, 26, 27, 29, 30

27. Statisztikai adatok, társadalomtudományi kutatás

A 20-as témakörnél már részletesen leírtam a család- és népesedéspolitika irányításának rendszerét a '70-es, '80-as években. E rendszer mellett létezett még a Tudománypolitikai Bizottság²⁹ (lásd, pl. az 1025/1980. (VII. 15.) számú minisztertanácsi határozatot) a tudományos – többek között a társadalomtudományi – kutatás irányítására. E Tudománypolitikai Bizottság albizottsága volt a Társadalomtudományi Koordinációs Bizottság. Az 1110/1988. (XII. 20.) MT hat. az addigi Tudománypolitikai Bizottság feladatait egy társadalompolitikai államminiszternek adta át. A 2/1989. (I. 1.) MT r. pedig Gazdaságirányítási Konzultatív Bizottságot állított fel. A '80-as évek végéről említést érdemel még az 1082/1988. (X. 1.) MT hat. az ifjúságpolitikai feladattervről, mely a statisztika területén „az ifjúság helyzetének reális elemzése érdekében” ifjúsági fogyasztói kosár kialakítását vette tervbe, „elsősorban a fiatal családokra koncentrálva”.

A '90-es években gyakoribbá válnak a statisztikai adatokkal kapcsolatos jogszabályok. A statisztikáról szóló 1993. évi XLVI. törvény 10–11. paragrafusai például a KSH által gyűjtött népmozgalmi adatokat sorolja fel és szól az Országos Statisztikai Adatgyűjtési Programról (OSAP) is. 28. paragrafusában található az 1. melléklet a 170/1993. (XII. 3.) kormányrendelet-hez, mely részletesen bemutatja az élvészületési lap adattartalmát (tehát hogy milyen, a termékenységgel kapcsolatos adatok állnak a KSH rendelkezésére). A társadalomtudományi kutatással kapcsolatban említést érdemel az Országos Kiemelésű Társadalomtudományi Kutatások (OKTK) rendszerének létrehozásáról rendelkező 63/1992 (IV. 4.) Korm. r.³⁰, és az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) rendszerét létrehozó 1993. évi XXII. törvény. E két jogszabállyal létrejött a társadalomtudományi kutatás finanszírozásának új rendszere. Rajtuk kívül említést érdemel még az 1995. évi CXIX. törvény, mely az adatok kezelését és védelmét szabályozza, többek között a társadalomtudományi kutatás terén.

---

²⁹ E Bizottság megbízása alapján működött a Társadalmi Beilleszkedési Zavarok nevű nagyszabású társadalomkutatási program, melyről a 20-as témakörnél írok.

³⁰ 4. paragrafusai szerint felügyeletét a Tudománypolitikai Bizottság elnöke látja el.

JOGSZABÁLYOK

1025/1980. (VII. 15.) sz. MT hat. 27

1045/1982. (XI. 26.) sz. MT hat. 27

1023/1983. (VII. 6.) sz. MT hat. 27

1034/1984. (VII. 8.) sz. MT hat. 27

1070/1985. (XII. 28.) sz. MT hat. 27

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

1/1986. (V. 27.) KSH sz. rendelkezés 27

1041/1986. (VII. 1.) MT hat. 9, 18, 27, 33

25/1986. (VII. 8.) MT r. 27

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44

17/1988. (III. 29.) MT r. 9, 27, 29, 31, 32

1063/1988. (VII. 22.) MT hat. 27

60/1988. (VII. 22.) MT r. 27

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

1110/1988. (XII. 20.) MT hat (*) 27

2/1989. (I. 1.) MT r. 27

78/1990. (IV. 25.) MT r. 27

19/1991. (I. 29.) Korm. r. 27

86/1991. (VI. 29.) Korm. r. 27

163/1991. (XII. 20.) Korm. r. 27

63/1992. (IV. 4.) Korm. r. 27 OKTK
1992. évi LXIII. tv. (XI. 17.) 27
152/1992. (XI. 20.) Korm. r. 27
1992. évi LXVI. tv. (XI. 30.) 27

1993. évi XVII. tv. (III. 26.) (39., 42–44., 46–49., 59., 63., 69–70., 86. §) 9, 10, 16, 27, 32, 44
1993. évi XXII. tv. (III. 31.) (*) 27 OTKA
1993. évi XXV. tv. (IV. 1.) (*) 16, 18, 27
1993. évi XLVI. tv. (V. 12.) (28. §, 1. Mell.) (*) 27
146/1993. (X. 26.) Korm. r. (20. §) 27
162/1993. (XI. 26.) Korm. r. 27
170/1993. (XII. 3.) Korm. r. 27

1994. évi I. tv. (2. §, 6. CÍM, 88., 93., 96. Cikk) (I. 4.) 16, 27, 32, 44
157/1994. (XI. 17.) Korm. r. 27

1005/1995. (I. 26.) Korm. hat. 19, 27
79/1995. (VI. 30.) Korm. r. 27
1995. évi LXXXVI. tv. (XI. 1.) 27 Mikroczensus
42/1995. (XI. 14.) NM r. 27
138/1995. (XI. 22.) Korm. r. 27
1995. évi CXIX. tv. (XII. 27.) (*) 27 adatkezelés

47/1996. (III. 28.) Korm. r. 27
70/1996. (V. 15.) Korm. r. 27
1996. évi LXVI. tv. (11. § (3) b), 21. §, 37. §) (VII. 23.) 27
1996. évi LXVII. tv. (14. §) (VII. 23.) 27
120/1996. (VII. 24.) Korm. r. 27
173/1996. (XI. 29.) Korm. r. 27

56/1997. (IV. 4.) Korm. r. 27
1997. évi XLVII. tv. (4. § (2) b) c) d)) (VI. 5.) 27
194/1997. (XI. 4.) Korm. r. 27
1997. évi CXXXVI. tv. (XII. 15.) 27 OTKA

1998. évi VI. tv. (II. 27.) 27
123/1998. (VI. 17.) Korm. r. 27
1130/1998. (X. 6.) Korm. hat. 16, 18, 26, 27, 29, 30

28. Mezőgazdasági termelőszövetkezetek és a család

E témakörbe néhány olyan jogszabályt gyűjtöttem össze, amelyek figyelembe veszik a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben élő és dolgozó családtagok sajátos körülményeit. A 24/1982. (XII. 10.) MÉM sz. r. például figyelembe veszi a mezőgazdasági munka speciális körülményeit a kismamáknál és kisgyermekes anyáknál. A 116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. szerint a Tsz-ben dolgozó anyáknak szülési segély jár terhességi-gyermekágyi segély helyett. Az 1991. évi XX. törvény szól a Tsz-tagok özvegyi járadékáról is.

JOGSZABÁLYOK

24/1982. (XII. 10.) MÉM sz. r. (8–9. §) 28, 25, 3, 4

5/1985. (I. 17.) MT sz. r. 28, 3, 5

1/1985. (I. 17.) MÉM sz. r. 3, 4, 5, 17, 28, 33

1/1986. (II. 27.) EüM sz. r. 4, 5, 28

116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28

117/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 14, 28, 41

147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32

1991. évi II. tv. (I. 28.) (10. § (1)) 2, 5, 28

1/1991. (I. 28.) OGY hat. 4, 5, 14, 28

17/1991. (I. 28.) Korm. r. (9. § (2)) 2, 3, 5, 28

1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44

48/1992. (III. 13.) Korm. r. 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44

168/1997. (X. 6.) Korm. r. (60–63. §) 5, 14, 28, 44

1998. évi LXXXVII. tv. (XII. 19.) 14, 28

29. A kormány családpolitikai irányvonala

A kormány családpolitikáját leginkább kifejező '80-as évekbeli rendelkezések között szerepelnek a GYED bevezetése, a GYES GYED-del való felváltásának, a családi pótlék alanyi jogosultságúvá tételének és az inflációhoz indexálásának tervei. Fontos a családsegítő központok kiépítésének, a mentálhigiénés ellátás javításának és az iskolai családi életre nevelés bevezetésének a szándéka is. A jogszabályok közül főként a hetedik ötéves terv – 1985. évi VII. tv. – és az ifjúságpolitikai feladatterv³¹ – 1082/1988. (X. 1.) MT hat. – emelendők ki. Meg kell jegyezni, hogy a GYED bevezetéséről rendelkező jogszabály – a 3/1985. (I. 17.) MT sz. r. – az itteni felsorolásban nem szerepel, hanem csak a GYED-ről szólónál. Ez főként azért van, mert e témakörbe, ha csak lehetett, nem a konkrét nagy jelentőségű intézkedésekről rendelkező, hanem a róluk szóló terveket deklaráló jogszabályokat vettem be. A Bokros-csomag esetében erre nem volt lehetőség, ezért ott elkerülhetetlen a konkrétumokról rendelkező jogszabályok szerepeltetése.

A tervekből a GYED kiterjesztésének terve részben megvalósult, a családi pótlék alanyi jogosultságúvá tételére teljesen, az indexálására viszont egyáltalán nem. Ugyanakkor a családi pótlék reálértékének 1988–89-es igen jelentős emelése is a családpolitikai irányvonal különleges megmutatkozásának tekinthető. Ezt érdemes megjegyezni, noha az erről az emelésről rendelkező jogszabályok (az 52/1988. (VII. 1.) MT r., a 116/1988. (XII. 31.) MT r., az 56/1989. (VI. 15.) MT r. és a 146/1989. (XII. 27.) MT r.) az itteni listában nem szerepelnek, hanem csak az 1-es témánál. A családsegítő központok hálózata csak részben épült ki az anyagi nehézségek miatt, de a létrejött hálózat jelentette a szociális munka alapját a nagy szegénységet, munkanélküliséget és alkoholizmust hozó '90-es években.

A '90-es években az 1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. a távlati népesedéspolitikai alapelveiről az első olyan stratégiai szemléletű dokumentum, amelyben a kormány deklarálja hosszú távú céljait, alapvető szemléletét, hozzáállását a családok problémáival, társadalomban betöltött szerepével kapcsolatban. Ez a kormányhatározat demográfiai oldalról, a népesedés felől közelíti meg a családok ügyét. A termékenység növelését és a halandóság csökkentését tűzi ki célul. Az általa külön említett fejlesztendő területek a családokkal és a gyermekvállalással kapcsolatban a lakás-

---

³¹ Valószínűnek tűnik, hogy az e tervben szereplő elképzelések némelyikére – különösen ami a mentálhigiénés intézményrendszer fejlesztését és a családsegítő hálózatok rendszerének kiépítését (és talán az iskolai családi életre nevelést) illeti –, hatással lehettek a 20-as és 27-es témáknál említett Társadalmi Beilleszkedési Zavarok nevű nagyszabású kutatási program eredményei.

politika, a részmunkaidős munkavállalás lehetősége, a családi adókedvezmény, a GYET és az ápolási díj.

Ez a határozat azonban egy kormányzati ciklus végén született, és az új kormánynak egészen másféle szemlélete volt. Ezt fejezi ki az 1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat., mely nem a népességfogyás, hanem a szegénység mérséklését és egyszersmind a szociálpolitikai kiadásokkal való takarékoskodást helyezte előtérbe. A benne szereplő célok a GYES és a GYET igénybevétele lehetőségének bővítése, a GYED összegének csökkentése („az ellátási összegeket közelíteni kell”), a családi adókedvezmény megszüntetése, a családi pótlék megadóztatása. Célok még a fogyatékosokkal való fokozott törődés, a rokkantak munkaerőpiacra való visszatérésének elősegítése és az ezirányú szakképzés javításával a szociális munka hatékonyságának növelése. Cél volt a gyermekvédelem reformja is.

A terv megvalósulása, mint „a Bokros-csomag” ismert. A GYED ennek keretében megszűnt, teljesen felváltotta a GYES (pontosan ellentétesen a tíz évvel korábbi hetedik ötéves terv törekvésével). A GYES ugyanakkor jövedelemteszteltté vált, de megszűnt jogosultságának előzetes munkaviszonyhoz kötése. Összegét növelték, és az öregségi nyugdíj minimálösszegéhez indexálták. A családi adókedvezmény megszűnt, a családi pótlék jövedelemteszteltté vált, akárcsak a GYES, és a magas infláció hatására reálértéke meredeken csökkent. Viszont a gyermekvédelem reformja során létrehoztak egy fontos új intézményt, a gyermekjóléti szolgálatot és egy fontos új juttatást, a rendszeres gyermekvédelmi támogatást.

A Bokros-csomag nagy ellenérzést váltott ki a társadalomban. Kemény és radikális voltát szemlélteti, ha szemügyre vesszük néhány hasonlóan nehéz költségvetési helyzetű fejlett európai ország adatait ugyanebből az időszakból, és összevetjük őket Magyarországéval. 1993-ban több fejlett európai országban az állami költségvetésnek hasonló arányú hiánya alakult ki (a GDP százalékában), mint Magyarországon 1994-ben. Így Belgiumban, az Egyesült Királyságban és Portugáliában 6,6–7,8%-os hiány alakult ki, és az a következő években fokozatosan csökkent; 1994-re, egy év alatt 15–20%-kal csökkent. Magyarországon 1994-ben 7,4%-os volt a hiány, és ez egy év alatt 61%-kal csökkent (2,9%-ra). Ha viszont a privatizációs bevételek nélkül nézzük a két adatot, akkor 8,1-ről 5,6%-ra csökkent a magyar hiány, ami már „csak” 31%-os csökkenést jelent. Igaz, hogy ez még mindig meredek az említett EU tagállamok 15–20%-os egy év alatti hiánycsökkentéséhez képest. Azt se veszítjük szem elől, hogy ezeket a bevételeket vissza lehetett volna forgatni a humán szférába, a gyermekek, a szegények helyzetének, az egészségi állapotnak vagy az oktatás minőségének a javítására fordítva azt. Tehát így, különösen az ország rossz társadalmi helyzetének tükrében a privatizációs bevételek más célú felhasználása komoly és fájó hiányt jelentett a társadalom számára. Vagyis ez hasonló jellegű és a társadalomra nézve hasonló közvetlen eredményű döntés volt, mint a Bokros csomagnak a szociális szférát sértő intézkedései.

Máig is viták tárgyát képezi, hogy – az adott nehéz gazdasági helyzetet figyelembe véve is – ennyire sietős és radikális takarékosági intézkedésekre volt-e szükség, hogy ezeknek okvetlenül szükséges volt-e olyan mértékben sújtaniuk a jóléti állapotot, ahogy sújtották³², és hogy az intézkedéseknek valóban ilyen puccsszerű, váratlan módon³³ kellett-e történnie. Az is vitatott, hogy a csomag két évvel késleltette, visszavetette a gazdaságnak már 1994-ben megindult konjunktúráját, vagy pedig csak leállított egy „hamis növekedést” és megalapozott egy „valódit”. Mindenesetre 1998-ban a választáson hatalomra került új kormány megszüntette a családi pótlék és a GYES jövedelemtesztjét és döntött a családi adókedvezmény visszaállításáról. (Később visszaállította GYED-et is, és a családi pótlék értékének a növelése helyett a családi adókedvezmény fejlesztését preferálta. Az ezzel kapcsolatos jogszabályok azonban már 1998 után keletkeztek, így itt nem szerepelnek.)

A gyermekek szegénysége jelentősen nőtt Magyarországon 1992–97-ig. A nemzetközi LIS kutatás részét képező Magyar Háztartás Panel (MHP) adatai szerint míg az átlagos ekvivalens jövedelem³⁴ 50%-a alatt a 0–2 évesek 15%-a élt 1992-ben, addig e határ alatt 1997-ben már a 35%-uk. Hasonlóan a 3–6 éveseknek 14, a 7–14 éveseknek 12%-a élt e határ alatt 1992-ben, viszont 1997-ben már a 28 és 25%-uk. A teljes népességnek viszont 1992-ben csak 10, 1997-ben 14%-a élt az említett határ alatt. A nyugdíj előtt állók helyzete romlott a legkevesebbet, az öregségi nyugdíjasok átlagos helyzete pedig még relatíve javult is (utóbbiaknak 1992-ben 7–11, 1997-ben 5–9%-a élt az ekvivalens jövedelem fele alatt). Vagyis az általános gazdasági válság az öregségi nyugdíjasokat sújtotta a legkevésbé, míg a gyermekeket és az őket nevelőket a leginkább (*Spéder, 1998*). Véleményem szerint főként a családi pótlék reálérték-vesztése és a GYED megszüntetése növelhette a gyermekek szegénységét, bár az átlagos reálbér csökkenése és a munkanélküliség magas szintje is fontosak ebből a szempontból.

A 29-es témakörhöz az itt szereplőn kívül különösen fontosak még az 1-től 5-ig terjedő témákhoz tartozó és a 16-os, 20-as és 27-es témákhoz tartozó szövegek. (Természetesen végső

---

³² Egy 1999-es interjúban (Magyar Hírlap, 1999. II. 6.) az MSZP elnöke, Kovács László maga is úgy fogalmazott, hogy „az volt a probléma, hogy a megszorító intézkedések jellegükénél fogva jobban sújtották az alacsonyabb jövedelmű rétegeket. Így utólag belátom: az előző kormány körülményektől lehetett volna a negatív hatások mérséklésében anélkül, hogy magát a stabilizációt veszélyeztette volna.”

³³ Az Alkotmánybíróság 43/1995. (VI. 30.) AB hat. döntése értelmében a tervezett, a családpolitikai rendszert megnyesítő intézkedéseket egy évvel el kellett halasztani, hogy azok ne érijék váratlanul a családokat a gyermekek vállalásának tervezését illetően.

³⁴ Az ekvivalens jövedelem azt jelenti, hogy itt nem egy főre, hanem egy fogyasztási egységre jutó jövedelemről van szó. Az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem számításakor abból a feltételezésből indulunk ki, hogy egy többszemélyes háztartásban egy főre kevesebb kiadás jut, mintha ugyanazok a személyek külön-külön egyszemélyes háztartásban élnének (ugyanolyan életszínvonal esetén). (Más szóval az utóbbi esetben az adott személyek összes kiadása nagyobb lenne, mint az előbbiben.) Így az egy fogyasztási egységre jutó jövedelem számításánál a háztartás összjövedelmét nem a háztartás tagjainak számával osztjuk, hanem egy ennél kisebb számmal. A fenti példában az ekvivalens jövedelmet az OECD-nél használt módszerrel számolták ki, mely a háztartásfőt 1,0-nek veszi, a háztartás második tagját 0,7-nek és minden további tagot 0,5-nek.

soron valamennyi téma fontos.) A különböző jóléti kiadások alakulását a 11-es téma hosszú láb-jegyzetében szereplő szöveg (Lelkes Orsolya tanulmánya alapján) mutatja be.

IRODALOM

- Ditch, John et al.* (European Observatory on National Family Policies) (1995) *A Synthesis of National Family Policies 1994*. York: University of York, Social Policy Research Unit.
- Doron, Abraham*: *Alternative futures for social security*. in: Adler, M. et al. (1991) *The Sociology of Social Security*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Gauthier, Anne Hélele* (1996) *The State and the Family. A Comparative Analysis of Family Policies in Industrialized Countries*. Oxford: Clarendon Press.
- Hablicsek László és tsai*: *A távlati szociálpolitikai koncepció demográfiai megalapozása: népességi változások, a családok és háztartások helyzete, vélemények népesedési kérdésekről. Zárótanulmány. Készült a Népjóléti Minisztérium számára. Aktív Társadalom Alapítvány. Budapest, 1997.*
- Hablicsek László*: *Öregedés és népességcsökkenés. Demográfiai forgatókönyvek, 1997–2050*. in: *Demográfia 1998/4*.
- Dr. Kincses Gyula*: *A demográfiai mutatók nemzetstratégiai konzekvenciái*. in: *Demográfia 1998/4*.
- Lelkes Orsolya*: *Az állam szociális kiadásai Magyarországon 1988–1996 között. (Háttér tanulmányok a középtávú szociálpolitikai koncepcióhoz 3.)* Budapest: TÁRKI.
- Monigl István* (szerk.) (1988) *A távlati tervezés keretében született népesedéspolitikai koncepciók. (Demográfiai Tájékoztató Füzetek 3. KSH NKI Kutatási Jelentései)* Budapest: KSH NKI.
- Monigl István* (szerk.) (1990) *Az 1984-es népesedéspolitikai kormány-program alapidokumentumai 1981–1986. (Demográfiai Tájékoztató Füzetek 8. KSH NKI Kutatási Jelentései)*. Budapest: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet.
- OECD Social Policy Studies No. 6. *The Future of Social Protection*. OECD, 1988.
- Spéder Zsolt*: *Szegénység*. in: *Sik Endre – Tóth István György* (1998) *Zárótanulmány. Jelentés a Magyar Háztartás Panel 6. hullámának eredményeiről*. Budapest: BKE Szociológia Tanszék – TÁRKI.
- Tárkányi Ákos* (1998) *Az Európai Unió országainak családpolitikája. (Európai Tükör sorozat 43.)* Budapest: Integrációs Stratégiai Munkacsoport.
- Tárkányi Ákos*: *Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története*. in: *Demográfia 1998/2–3*.
- Wennemo, Irene* (1994) *Sharing the Costs of Children. Studies on the Development of Family Support in the OECD Countries*. Stockholm: Stockholm University – Swedish Institute for Social Research.

JOGSZABÁLYOK

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

85/1987. (XII. 28.) MT sz. r. 1(*), 6, 7, 11, 29(*)

17/1988. (III. 29.) MT r. 9, 27, 29, 31, 32

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44

1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) **1, 4, 5, 6, 12, 17, 29**

1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39

1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)

43/1998. (VII. 10.) OGY hat. 1, 4, **12**, 29, 44

1130/1998. (X. 6.) Korm. hat. 16, 18, 26, 27, 29, 30

171/1998. (X. 15.) Korm. r. 9, 13, 17, 19, 29, 32, 44

30. Idősgondozás

Magyarországon a túl alacsony gyermekszám miatt a jövőben nagy valószínűséggel várható az idősek arányának jelentős mértékű növekedése (*Hablicsek, 1998*). Ennek fontos következményei vannak nemcsak a jóléti állam, hanem a családok szempontjából is. Komoly kérdés, hogy az idősek mennyire számíthatnak családjuk gondoskodására. Az ápolási díjjal és az örökléssel kapcsolatos jogszabályok is az idősek arányának jelenleg is tartó és a jövőben is várható növekedése miatt kerültek ide. Bizonyos nemzetközi tapasztalatok és kutatási eredmények alapján világosabban láthatjuk, hogy mivel kell számolnunk Magyarországon.

A fejlett társadalmak elöregedésének közgazdasági szempontú megítélése ellentmondásos (*Hablicsek és tsai, 1997*). Egyesek azt hangsúlyozzák, hogy ez magasabb felhalmozási rátát eredményez, ami ösztönzi a befektetéseket, és hogy egy megfelelő nyugdíjbiztosítási rendszer biztosíthatja az idősebb korosztályok jelentős jövedelemszintjét, ami előnyös a fogyasztásra nézve. Mások attól tartanak, hogy a jelenlegi öregedési trendek mellett rövid időn belül az állami öregségi biztosítás finanszírozásához a nyugdíjalapok egyre inkább csak részleges fedezetül fognak szolgálni, vagyis a nyugdíjalapoknak magasabb hozamok után kell nézni. Ezzel azonban az alapokat és így a biztosítottakat is konjunkturális bizonytalanságoknak, veszteségi kockázatoknak teszik ki. Olyan kételyek is fölmerülnek, hogy vajon a népesség demográfiai struktúrájának nagyfokú torzulása nem válhat-e közvetlenül is a gazdasági fejlődés gátjává.

Adatfelvételek alapján, kivetítéssel lehet vizsgálni az elöregedés várható társadalmi hatásait. Egy már elvégzett ilyen (holland) vizsgálat eredményei úgy összegezhetők, hogy a jövőben várható az egyszemélyes háztartások számának növekedése, a szerényebb lakáskörülmények közé költözők számának emelkedése, a gyógyszerert szedők, a létbizonytalanság érzésével küzdők, az életükkel elégedetlenek és az öngyilkosok számának növekedése. Több lesz a keringési rendszer betegségeiben és a rákos megbetegedések következtében elhalálozók száma. A klasszikus zenei koncertek látogatásának kivételével csökkenni fog a sport- és kulturális tevékenységekben résztvevők aránya, ugyanakkor nőni fog az önkéntes munkát vállalók és a társadalmi és politikai szervezetben tevékenykedők aránya. Így az ezredforduló utáni társadalmi helyzetben a társadalom egészségi és lelkiállapota és anyagi helyzete romlani fog, ami elgondolkodtató kell legyen a döntéshozók számára, különösen a hosszú távú társadalompolitikai döntések meghozatalakor.

Az elöregedő népességben az egészségügyi ellátás költségei jelentősen emelkednek. Ezek elméleti közgazdaságtani szempontból nem megtérülő befektetések, de ha erre hivatkozva egy kormányzat megnyirbálná az orvosi és egészségügyi ellátás kiadásait, sok szavazatot veszítene,

annál is inkább, mert az idősök száma a népességben belül és így a választópolgárok között is emelkedik. Az 1970-es években az OECD országokban erőteljesen növekedtek az orvosi ellátás költségei. Általában azonban a politikusok ellenálltak a nyomásnak, hogy a szolgáltatások költségeinek nagyobb részét áthárítsák a lakosságra, ehelyett a biztosítási eszközök megerősítésével, valamint az ellátást nyújtók központi ellenőrzésével sikerült a növekedés ütemét csökkenteni. Napjainkban is fölmerülnek olyan javaslatok, hogy az egészségügyben kapjon nagyobb szerepet a piaci szemlélet, illetve, hogy az idős betegek kezelési költségeit részben magukra a betegekre vagy hozzátartozóikra kéne áthárítani. Egy közelmúltban készült OECD tanulmány mindenesetre olyan irányelveket fogalmaz meg, hogy mindenki számára egyformán elérhető legyen a megfelelő egészségügyi ellátás, jövedelemarányos hozzájárulás mellett, és hogy az egészségügyi rendszer működjön takarékosan és hatékonyan.

A korstruktúra megváltozásával a közkiadásoknak az idősekre jutó hányada növekszik, a fiatalokra jutó része csökken. Ez a két tendencia azonban nem ellensúlyozza egymást, mivel az idősök arányának növekedése nagyobb mértékben növeli az egészségügyi és nyugdíjkiadásokat, mint amennyire a gyermekek és fiatalok arányának csökkenése a közoktatással és a családi juttatásokkal kapcsolatos költségeket csökkenti. Egy előrebecslés szerint 1980–2040-ig az OECD országaiban a várható demográfiai változásoknak köszönhetően 40%-kal fog növekedni az egészségügyi kiadások és közel 80%-kal a nyugdíjkiadások szintje. A közoktatással kapcsolatos költségek közel 20%-kal, a családok támogatásával kapcsolatos költségek mintegy 15%-kal csökkennek. Az összes közkiadások arányának növekedése mindebből adódóan 30%-os lesz (OECD, 1988). Hozzá kell ehhez tenni, hogy egy ilyen előrebecslés mindig a teljes termékenységi arányszám aktuálisan tapasztalható szintjét veszi alapul, ám ez a szint az 1980-as évekről az 1990-es évekre a fejlett országok zömében tovább csökkent. Ha egy előrebecslés ma ezt a szintet venné alapul, akkor nyilván a közkiadásoknak a még nagyobb fokú növekedését vetítené előre. A teljes termékenységi arányszám csökkenése pedig lelassult ugyan az utóbbi 20 évben, de nem állt meg (kivéve – talán – a skandináv országokat), és semmi garancia nincs rá, hogy a csökkenés nem folytatódik a jövőben. A jelen tendenciái tehát a közkiadások még nagyobb arányú növekedését valószínűsítik, mint ami az OECD előrebecslésében szerepel. Németországban a befejezett termékenység hosszú időszakon át a legalacsonyabb volt az európai fejlett országok között, és így a népesség elöregedésének fenyegetése itt érzékelhető elsőként és a legnagyobb mértékben. Így nem csoda, hogy néhány éve a világon elsőként Németországban vezettek be egy új társadalombiztosítási járulékot a (gyakran súlyosan beteg vagy részben, vagy egészen magatehetetlen) legidősebbek úgynevezett hosszú távú gondozása költségeinek a fedezésére. A járulék összege 1996-ban a személyes jövedelem 1,7%-át tette ki (Pollard, 1995). E járulék létrehozása miatt a hosszú távú szociális gondozásnak a társadalom elöregedése miatt egyre jobban megnövekvő költségei nem terhelik túl az egészségügyet.

IRODALOM

- Családpolitikai kisszótár. 2000. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium.
- Doron, Abraham*: Alternative futures for social security. in: Adler, M. et al. (1991) *The Sociology of Social Security*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Fekete Rita – Tárkányi Ákos* (1996) *Az egészségi állapot változása nem és kor szerint*. Budapest: Aktív Társadalom Alapítvány.
- Hablicsek László és tsai*: A távlati szociálpolitikai koncepció demográfiai megalapozása: népességi változások, a családok és háztartások helyzete, vélemények népesedési kérdésekről. Zárótanulmány. Készült a Népjóléti Minisztérium számára. Aktív Társadalom Alapítvány. Budapest, 1997.
- Hablicsek László*: Öregedés és népességcsökkenés. Demográfiai forgatókönyvek, 1997–2050. in: *Demográfia* 1998/4.
- Dr. Kincses Gyula*: A demográfiai mutatók nemzetstratégiai konzekvenciái. in: *Demográfia* 1998/4. OECD Social Policy Studies No. 6. *The Future of Social Protection*. OECD, 1988.
- Pollard, John H.*: Hosszú távú gondozás: demográfiai és biztosítási kilátások. in: *Demográfia* 1995/2–3.

JOGSZABÁLYOK

3/1980. (III. 8.) EüM r. 30

13/1981. (X. 16.) EüM. r. 30

5/1982. (V. 28.) EüM sz. r. 30

10/1982. (IX. 7.) EüM sz. r. 30

3/1984. (I. 23.) EüM sz. r. 17, 30

4/1985. (I. 19.) PM sz. r. 6, 7, 30

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

10/1986. (XI. 24.) EüM r. 30

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44
19/1987. (XII. 24.) EüM r. 30
1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41
101/1987. (XII. 31.) PM r. 6, 7, 9, 17, 30

2/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 17, 30, 33/e
113/1989. (XI. 15.) MT r. 17, 30, 31
1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41

3/1990. (I. 29.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 30, 33/e
1990. évi XXIV. tv. (III. 13.) 6, 7, 9, 30, 40, 44

1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31,
44
170/1991. (XII. 27.) Korm. r. 1, 22, 30, 44
25/1991. (XII. 27.) NM r. 30
1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39,
44, ab.
48/1992. (III. 13.) Korm. r. (pl. 18., 71. §) 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44
1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21,
25, 30, 44
1992. évi LXXXIX. tv. (XII. 31.) (6. §, 2–3. Mell.) (*) 7, 30, 32

29/1993. (II. 17.) Korm. r. (9–11., 16–30. §) 30
32/1993. (II. 17.) Korm. r. (13–20. §, 4. Mell.) 30
1993. évi III. tv. (4., 114–119. §) (I. 27.) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44

2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
10/1994. (I. 30.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
14/1994. (IX. 15.) NM r. 30

1/1995. (I. 18.) NM r. 9, 30, 31
1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32
27/1995. (III. 24.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
1995. évi LV. tv. (VI. 23.) (24., 28. §) 3, 25, 30, 44
38/1995. (X. 7.) NM r. (Mell.) 21, 30, 33
71/1995. (XII. 12.) AB hat. 30

52/1996. (IV. 10.) Korm. r. 1, 30
1996. évi XXXVII. tv. (20. §) (V. 15.) 30, 44
20/1996. (VII. 26.) NM r. 30
38/1996. (XI. 5.) NM r. (Mell.) 24, 30, 31
161/1996. (XI. 7.) Korm. r. 17, 30, 31
1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41
227/1996. (XII. 26.) Korm. r. 30

15/1997. (II. 28.) AB hat. 30
1997. évi XXI. tv. (14. §) (IV. 25.) 17, 21, 30
1997. évi XLV. tv. (VI. 5.) 6, 7, 17, 30, 31, 31/a, 33
1997. évi LXXXIV. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30, 30/a
133/1997. (VII. 29.) Korm. r. 30
195/1997. (XI. 5.) Korm. r. 2, 4, 13, 14, 30, 30/a, 32
208/1997. (XI. 26.) Korm. r. 30
287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44

1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e
1130/1998. (X. 6.) Korm. hat. 16, 18, 26, 27, 29, 30
7/1998. (XII. 2.) EüM r. 30, 31/a

30/a Ápolási díj

JOGSZABÁLYOK

33/1990. (II. 25.) MT r. 30/a (*)

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.

48/1992. (III. 13.) Korm. r. (pl. 18., 71. §) 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44
71/1992. (IV. 21.) Korm. r. 30/a

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44

30/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 30/a, 32

31/1993. (II. 17.) Korm. r. 9/a, 17, 30/a, 32

1993. évi VIII. tv. (II. 27.) (9. §, 18. §, 39. § (1)) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a

1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44

1994. évi CV. tv. (XII. 31.) 2, 3, 4, 4/a, 5, 30/a, 32

1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41

1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c

203/1996. (XII. 23.) Korm. r. (5. §) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 30/a, 32

1996. évi CXXXVIII. tv. (XII. 26.) (2., 4., 7., 8. §) 4/a, 11, 13, 30/a, 31, 32

1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32

1997. évi LXXXIV. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30, 30/a

195/1997. (XI. 5.) Korm. r. 2, 4, 13, 14, 30, 30/a, 32

1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44

223/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 9, 30/a, 44

30/b Öröklés

JOGSZABÁLYOK

1949. évi XX. tv. (14. §)

1959. évi IV. tv. (600–605., 611–614., 637., 668., 674–675. §)

1960. évi 11. tvr.

1978. évi 2. tvr. (8., 16–17. §)

1979. évi 13. tvr. (36. §)

1986. évi I. tv. (7–9. §) (IV. 11.) 30/b
9/1986. (IV. 11.) PM sz. r. (2–4., 6–10., 16–17. §) 30/b

1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41

1990. évi XCIII. tv. (7–10., 12–16., 33. §) (XII. 24.) 6, 7, 9, 10, 30/b, 44

1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41

16/1993. (VI. 15.) PM r. (1–3. §) 30/b

35/1994. (VI. 24.) AB hat. 30/b

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a,
5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41

1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41

1997. évi CXLIV. tv. (XII. 18.) (146. §) 30/b

31. Családgondozás, családsegítő központok, ifjúsági szociális munka, védőnő

Az 1960–70-es években kiépült az iskolai nevelési tanácsadók, majd az 1980–90-es években a szociális munka központjait jelentő családsegítő központok és más szociális szolgáltató intézmények, köztük legújabban, 1997-től (a gyermekvédelem reformjának részeként) a gyermekjóléti szolgálatok hálózata. De ezek a hálózatok nem képeznek eléggé sűrű és hatékonyan működő hálót, és inkább csak a válságkezelés, a “tűzoltás” tartozik a kompetenciájukba, semmint a megelőzés. A családi életre, párkapcsolatra való felkészítéssel vagy párkapcsolati tanácsadással foglalkozó szociális szolgáltatások Magyarországon egyelőre nem terjedtek el (igaz, az ilyenek még az Európai Unióban sem jellemzőek minden országra). Magyarországon a mentálhigiéné intézményrendszere is gyengén kiépített a szükségletekhez képest.

A védőnőkkel kapcsolatos jogszabályok azért kerültek ide, mert véleményem szerint gyakran az ő tevékenységüknek is lehetnek olyan elemei, amelyek a családgondozás részének tekinthetők.

A családsegítő szociális munka és a mentálhigiéné fejlesztésének szándéka főként a '80-as évek második felében került előtérbe, ami valószínűleg összefüggésben állt a '80-as években folyó Társadalmi Beilleszkedési Zavarok nevű nagyszabású kutatási programmal. E programról a 20-as, 27-es és 29-es témáknál írok.

A 31-es, 31/a és 31/b témákkal kapcsolatban lásd még a 8-as, 10-es, 13-as, 16-os, 20-as és 29-es témáknál szereplő szövegeket is.

JOGSZABÁLYOK

17/1983. (XII. 29.) EüM r. 31

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44

17/1988. (III. 29.) MT r. 9, 27, 29, 31, 32

15/1988. (VIII. 1.) MM sz. r. 6, 7, 8, 17, 31, 33

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

113/1989. (XI. 15.) MT r. 17, 30, 31

1991. évi XI. tv. (IV. 9.) 7, 16, 31, 33/b, 33/c

1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44

1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

18/1992. (VII. 14.) NM r. 31, 33/c

32/1992. (XII. 23.) NM r. 31, 33/c, 44, ab.

33/1992. (XII. 23.) NM r. 9, 31, 33/b, 33/c

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44

2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32

1/1995. (I. 18.) NM r. 9, 30, 31

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.

6/1996. (I. 18.) Korm. r. 31

38/1996. (XI. 5.) NM r. (Mell.) 24, 30, 31

161/1996. (XI. 7.) Korm. r. 17, 30, 31

1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41

1996. évi LXXXVI. tv. (5. §) (XI. 16.) 31, 33/c

1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c

1996. évi CXXVIII. tv. (2., 4., 7., 8. §) (XII. 26.) 4/a, 11, 13, 30/a, 31, 32

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) (*) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

1997. évi XLV. tv. (VI. 5.) 6, 7, 17, 30, 31, 31/a, 33

12/1997. (VI. 5.) NM r. (7. A) §) 31, 33/c

1997. évi LXXVII. tv. (VII. 24.) 9/a, 31, 40

1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

6/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 16, 31, 31/a, 33
11/1998. (III. 25.) MKM r. 31
13/1998. (III. 25.) MKM r. 31, 31/a
15/1998. (IV. 30.) NM r. (35–45. 84. §) 6, 9, 31, 31/b, 31/c, 44, ab.

31/a Mentálhigiéné

JOGSZABÁLYOK

10/1981. (VIII. 6.) MM-Eüm e. r. 31/a
14/1981. (XI. 4.) Eüm r. 31/a

9/1984. (VIII. 22.) Eüm sz. r. 16, 31/a

5/1985. (VIII. 15.) Eüm r. 31/a

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

30/1989. (XI. 15.) SZEM r. 31/a

4/1990. (XI. 28.) NM r. 31/a

1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31,
44
1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41

2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
1994. évi LXXXVII. tv. (XII. 26.) 31/a

1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32

1996. évi LXII. tv. (VII. 23.) (*) 6, 7, 9, 17, 31/a, 44

9/1997. (II. 18.) MKM r. 31/a

14/1997. (II. 18.) MKM r. 16, 31/a

1997. évi XLV. tv. (VI. 5.) 6, 7, 17, 30, 31, 31/a, 33

160/1997. (IX. 26.) Korm. r. 7, 31/a, 33

1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e

6/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 16, 31, 31/a, 33

9/1998. (III. 25.) MKM r. 7, 16, 31/a

13/1998. (III. 25.) MKM r. 31, 31/a

1998. évi XXVI. tv. (IV. 1.) 1, 6, 7, 17 (*), 31/a

7/1998. (XII. 2.) EüM r. 30, 31/a

31/b Gyermekjóléti szolgálatok

JOGSZABÁLYOK

1997. évi XXXI. tv. (IV. 22.) (*) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b

235/1997. (XII. 17.) Korm. r. 9, 31/b

15/1998. (IV. 30.) NM r. (35–45. 84. §) 6, 9, 31, 31/b, 33/c, 44, ab.

32. Munkanélküliség

A munkanélküliség anyagi szempontból is és pszichésen is igen rossz hatással lehet a családtagokra, ezért került be a gyűjteményembe. A munkanélküliséggel kapcsolatos jogszabályok közé bevettem a rokkantak munkaerőpiacra való visszasegítésével kapcsolatosakat is (ezért vannak itt jogszabályok már a '80-as évekből is, amikor még gyakorlatilag nem volt munkanélküliség). Most röviden bemutatom a munkanélküliséggel kapcsolatos helyzetet háztartásstatisztikai adatok alapján.

A női munkanélküliség szintje ugyan alacsonyabb, mint a férfié, de 1989–96-ig a női munkaerőpiaci aktivitás nagyobb arányban esett vissza a férfiakénál. A férfiak aktivitása csak 4–8%-kal esett vissza, míg az egy- vagy kétgyermekes nőké 15–16, a három és több gyermekeseké 26%-kal. Az egygyermekeseknél a női aktivitás 1989-ben a férfiakénak 96%-át jelentette, 1996-ban csak a 89%-át. A kétgyermekeseknél 87-ről 77%-ra, a három és több gyermekeseknél 63-ról 42%-ra esett vissza ez az arány. A nők egy része tehát mintegy kivonult, visszafordult a munkaerőpiacról. A súlyos gazdasági válság és a vele járó rossz illetve nehezen elérhető munkavállalási lehetőségek miatt egyesek talán a gyermekgondozási segély és a gyermeknevelési támogatás lehetőségét igyekeztek a korábbinál nagyobb mértékben kihasználni, és bizonyos fókig visszatértek a hagyományos női szerepekhez. Látható, hogy a női aktivitás terén a legnagyobb csökkenés 1991 és 1994 között, a munkanélküliség robbanásszerű növekedésének idején történt. A változás valószínűleg főként a viszonylag alacsonyabb iskolai végzettségű nőket érintette. Ugyanis egyrészt az alacsonyabb iskolai végzettségűek jóval nagyobb arányban veszítették el a munkahelyüket. Másrészt egy 1980-as háztartás-statisztikai felmérésből – ahol külön vizsgálták a munkásokat és a szellemi dolgozókat – láthatjuk, hogy a munkásság háztartásaiban a női aktivitás 1980-ban (amikor úgyszólván teljes foglalkoztatottság volt Magyarországon) jóval alacsonyabb volt, mint a férfi, főként a magasabb gyermekszámú háztartásokban. A szellemi dolgozóknál viszont alig volt különbség a férfi és női aktivitási arány között. Mindez valószínűsíti, hogy az 1990-es években a hagyományos nemi szereposztás mintája a munkások családjaiban éledhetett újjá elsősorban, mert ezek a minták itt éltek erősebben.

A főállásból származó jövedelem aránya az összes bruttó bevételen belül az egygyermekeseknél mintegy 60–70, a kétgyermekeseknél 60–65% volt, a három és több gyermekeseknél pedig 50% körül volt 1989–96-ig. A családi pótlék főként a nagycsaládos háztartásokban vele összemérhetően fontos juttatás. Ez különösen 1991-ben volt igaz, amikor a három és több gyermekes aktív háztartásaiban a családi pótlék átlagosan 38%-a volt a főállásból származó bruttó

jövedelemnek. A többi szociális és családi juttatás közül egy sem közelítette meg a családi pótlék jelentőségét. A családi pótlék reálértékének meredek csökkenése jól látszik az adatokból. Ez a csökkenés, csakúgy, mint a férfi munkanélküliség gyors növekedése és a női munkavállalás meredek csökkenése főként a három és több gyermekes háztartások jövedelmi viszonyain látszik meg. Míg 1989-ben közel 60, 1996-ban már csak alig több mint 50%-a volt e háztartásokban az egy főre jutó nettó jövedelem a gyermektelen (illetve 1996-ban az egynél több tagból álló gyermektelen) aktív háztartásokénak. Mind e téren, mind a családi pótléknak a szegénységet enyhítő hatását tekintve 1991-ben volt a legjobb a helyzet, majd 1996-ig gyorsuló ütemben romlott.

JOGSZABÁLYOK

1981. évi 17. sz. tvr. (XI. 9.) 1, 3, 14, 32

8/1983. (VI. 29.) EüM-PM sz. e. r. 32

12/1983. (XI. 20.) EüM sz. r. 17, 32

12/1985. (XII. 28.) EüM-PM e. r. 32

11/1986. (VIII. 21.) ÁBMH sz. rendelkezés 32

59/1986. (XII. 10.) MT r. 32

14/1986. (XII. 10.) EüM-PM e. r. 32

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

2/1987. (XII. 30.) SZEM-PM e. r. 32

1/1988. (II. 2.) SZEM-PM e. r. 32

17/1988. (III. 29.) MT r. 9, 27, 29, 31, 32

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

114/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 32

9/1989. (IV. 1.) SZEM-PM e. r. 32

147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32

2/1990. (I. 11.) ÁBMH sz. r. 32
5/1990. (I. 18.) MT r. 32
6/1990. (I. 18.) MT r. 32
7/1990. (I. 29.) MT r. 5, 32
16/1990. (V. 2.) SZEM-PM e. r. 32
49/1990. (IX. 15.) Korm. r. 9, 11, 18, 32, 44
125/1990. (XII. 30.) Korm. r. 32

16/1991. (I. 23.) Korm. r. 32
1991. évi IV. tv. (II. 23.) (19/a §) 5, 32
34/1991. (II. 28.) Korm. r. 32
51/1991. (III. 31.) Korm. r. 14, 32
4/1991. (IV. 13.) MüM r. 32
10/1991. (V. 14.) NM-PM e. r. 32
13/1991. (V. 15.) NM-PM e. r. 32
11/1991. (XII. 29.) MüM r. 32

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41
42/1992. (III. 6.) Korm. r. 2, 4, 5, 13, 32
1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39,
44, ab.
43/1992. (III. 11.) Korm. r. 32
57/1992. (III. 25.) Korm. r. 1, 14, 32
23/1992. (VIII. 26.) NM-PM e. r. 32
1992. évi LXXXIX. tv. (XII. 31.) (6. §, 2–3. Mell.) (*) 7, 30, 32

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30/a, 31, 32, 44
30/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 30/a, 32
31/1993. (II. 17.) Korm. r. 9/a, 17, 30/a, 32
32/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 11, 15, 17, 32, 44
1993. évi XVII. tv. (III. 26.) (39., 42–44., 46–49., 59., 63., 69–70., 86. §) 9, 10, 16, 27, 32, 44
1993. évi XVIII. tv. (III. 26.) 32
91/1993. (VI. 9.) Korm. r. 1, 4, 11, 32, 39, 41
8/1993. (VI. 29.) EüM-PM e. r. 32
100/1993. (VII. 6.) Korm. r. 32
20/1993. (XI. 17.) NM-PM e. r. 32

1994. évi I. tv. (2. §, 6. CÍM, 88., 93., 96. Cikk) (I. 4.) 16, 27, 32, 44
 1/1994. (I. 11.) Korm. r. 32
 1994. évi VI tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32
 2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
 11/1994. (I. 30.) Korm. r. 4/a, 32
 12/1994. (I. 30.) Korm. r. 4/a, 17, 32
 1994. évi LIII. tv. (V. 11.) (72. §) 32
 4/1994. (VI. 30.) MüM r. 25, 32
 154/1994. (XI. 17.) Korm. r. 9, 32
 1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41
 184/1994. (XII. 29.) Korm. r. 2, 4, 5, 32, 44
 1994. évi CV. tv. (XII. 31.) 2, 3, 4, 4/a, 5, 30/a, 32

1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)
 1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32
 41/1995. (XI. 9.) NM r. 13, 32
 1117/1995. (XII. 1.) Korm. hat. 32
 1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41
 49/1995. (XII. 29.) NM-PM e. r. 32

1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)
 68/1996. (V. 15.) Korm. r. 32
 18/1996. (VII. 9.) NM-PM e. r. 32
 1996. évi LIX. tv. (VII. 10.) 14, 17, 19, 32, 44
 6/1996. (VII. 16.) MüM r. 32
 1996. évi LXIX. tv. (IX. 25.) 32 Bokros-csomag
 1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41
 1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c 1996.
 évi CVII. tv. (XI. 29.) (14–16. §) 2, 4, 4/a, 5, 21, 32 (*)
 181/1996. (XII. 6.) Korm. r. 32
 7/1996. (XII. 11.) MüM r. 32
 8/1996. (XII. 18.) MüM r. 32
 203/1996. (XII. 23.) Korm. r. (5. §) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 30/a, 32
 219/1996. (XII. 24.) Korm. r. 32
 1996. évi CXXVIII. tv. (2., 4., 7., 8. §) (XII. 26.) 4/a, 11, 13, 30/a, 31, 32
 49/1996. (XII. 27.) NM-PM e. r. 32

4/1997. (I. 28.) MüM r. 32
39/1997. (III. 5.) Korm. r. 32
51/1997. (III. 19.) Korm. r. 9/a, 11, 13, 32
1997. évi XVIII. tv. (III. 28.) 2, 4/a, 5, 32
8/1997. (IV. 28.) MüM r. 32
117/1997. (VII. 8.) Korm. r. 32
1997. évi LXXIV. tv. (VII. 24.) 32
1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32
12/1997. (VIII. 14.) MüM r. 32
14/1997. (VIII. 26.) MüM r. 32
145/1997. (IX. 5.) Korm. r. 32
175/1997. (X. 6.) Korm. r. 32
193/1997. (XI. 4.) Korm. r. 32
195/1997. (XI. 5.) Korm. r. 2, 4, 13, 14, 30, 30/a, 32
1997. évi CXX. tv. (40–41. §) (XI. 29.) 3/a, 21, 32
215/1997. (XII. 1.) Korm. r. 32
247/1997. (XII. 20.) Korm. r. 32
251/1997. (XII. 20.) Korm. r. 32
66/1997. (XII. 29.) NM-PM e. r. 32

1/1998. (I. 16.) MüM r. 32
6/1998. (III. 4.) MüM r. 32
39/1998. (III. 4.) Korm. r. (2., 4., 6., 7. §) 32
11/1998. (IV. 29.) MüM r. 32
133/1998. (VII. 29.) Korm. r. 32
171/1998. (X. 15.) Korm. r. 9, 13, 17, 19, 29, 32, 44
2/1998. (XI. 4.) SzCsM-PM e. r. 32
1998. évi LXV. tv. (12. §, 1. Mell.) (XI. 14.) 1, 9/a, 12 (*), 13, 17, 32, 41
1998. évi LXVII. tv. (XI. 14.) 32
1998. évi LXXXVI. tv. (XII. 24.) 32

33. Egészségügy és család, gyermekek egészsége

A 33-as témakörhöz nagyrészt gyermekorvosokról és iskolaegészségügyről rendelkező jogszabályok kerültek. Kivétel a 201/1996. (XII. 3.) Korm. r., mely az egészségügyi szolgáltatás igénybevételéhez szociálisan rászorultak részére kiadott igazolványról rendelkezik (tehát ez az egészségügyi szolgáltatás elérhetőségét jelenti olyan családok részére, ahol senkinek sincs egészségbiztosítása). A 160/1997. (IX. 26.) Korm. r. általános iskolai egészségtan tanárok képzéséről, a 6/1998. (III. 25.) MKM r. pedig egészségfejlesztő mentálhigiénikus szakképzettségről szól.

JOGSZABÁLYOK

1/1985. (I. 17.) MÉM sz. r. 3, 4, 5, 17, 28, 33

1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44

15/1988. (VIII. 1.) MM sz. r. 6, 7, 8, 17, 31, 33

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.

6/1992. (III. 31.) NM r. 33

69/1995. (VI. 17.) Korm. r. (1., 5. §) 5 (*), 33, 33/b, 33/d, 35, ab.

103/1995. (VIII. 25.) Korm. r. 7, 33

38/1995. (X. 7.) NM r. (Mell.) 21, 30, 33

2/1996. (I. 12.) NM r. (Mell.) 33

1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c
201/1996. (XII. 23.) Korm. r. 4/a, 13, 33

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.
1997. évi XLV. tv. (VI. 5.) 6, 7, 17, 30, 31, 31/a, 33
26/1997. (IX. 3.) NM r. 7, 33
160/1997. (IX. 26.) Korm. r. 7, 31/a, 33
29/1997. (X. 3.) NM r. 33
1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e
6/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 16, 31, 31/a, 33
24/1998. (IV. 29.) IKIM-NM e. r. (2. §, 2. Mell.) 33
1998. évi LXVIII. tv. (1., 10., 12. §) (XI. 14.) 2, 4, 4/a, 17, 33, 33/b
26/1998. (XII. 27.) EüM r. 33

33/a Tejütvény

JOGSZABÁLYOK

23/1983. (VI. 29.) MT sz. r. 33/a

56/1991. (IV. 13.) Korm. r. 9/a, 33/a
8/1991. (IV. 30.) NM-FM-IKM r. 9/a, 33/a
187/1991. (XII. 31.) Korm. r. 9/a, 33/a

11/1993. (I. 19.) Korm. r. 11, 33/a

33/b Várandós anyák gondozása

JOGSZABÁLYOK

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44

1991. évi XI. tv. (IV. 9.) 7, 16, 31, 33/b, 33/c

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.

1992. évi LXXIX. tv. (*) (XII. 23.) (pl. 17. § (2)) 1, 7, 16, 33/b, 39, 44, ab.

33/1992. (XII. 23.) NM r. 9, 33/b, 33/c

15/1993. (VII. 29.) NM r. 33/b

1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44

20/1994. (XI. 15.) NM r. 33/b, 33/e

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.

69/1995. (VI. 17.) Korm. r. (1., 5. §) 5 (*), 33, 33/b, 33/d, 35, ab.

1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

1998. évi LXVIII. tv. (1., 10., 12. §) (XI. 14.) 2, 4, 4/a, 17, 33, 33/b

33/c Védőnő

JOGSZABÁLYOK

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44

1991. évi XI. tv. (IV. 9.) 7, 16, 31, 33/b, 33/c

18/1992. (VII. 14.) NM r. 31, 33/c

32/1992. (XII. 23.) NM r. 31, 33/c, 44, ab.

33/1992. (XII. 23.) NM r. 9, 31, 33/b, 33/c

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.

1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

12/1997. (VI. 5.) NM r. (7. A) §) 31, 33/c

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

15/1998. (IV. 30.) NM r. (35–45. 84. §) 6, 9, 31, 31/b, 33/c, 44, ab.

33/d Anyatejellátás

JOGSZABÁLYOK

69/1995. (VI. 17.) Korm. r. (1., 5. §) 5 (*), 33, 33/b, 33/d, 35, ab.

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.

217/1997. (XII. 1.) Korm. r. (5. § (3)) 33/d

47/1997. (XII. 17.) NM r. 33/d

33/e Szülészet

JOGSZABÁLYOK

2/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 17, 30, 33/e

3/1990. (I. 29.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 30, 33/e

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.

1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44

20/1994. (XI. 15.) NM r. 33/b, 33/e

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.

1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e

8/1998. (XII. 2.) EüM r. 33/e

34. Művi vetélés

A szocializmus, azaz a kommunista diktatúra időszakában az abortuszt enyhe szociális indikációk esetén is engedélyezték (1956-tól). Ha formálisan nem is, gyakorlatilag az abortusz egyszerű ké-
résre történő engedélyezésének a rendszere volt ez. Ezzel kapcsolatban társadalmi vagy politikai vitának alig valamennyi, az abortusszal szembeni ellenpropagandának általában semennyi helye nem lehetett. A vitákban eleinte csak a népesedéspolitikai szempont került szembe a „női jog” koncepciójával (pl. 1974-ben részben demográfiai szempontra tekintettel is korlátozták az abortusz lehetőségét), a magzat ember voltának kérdése csak a '80-as évek végétől jelent meg. A szocialista országokban – köztük Magyarországon is – igen magas volt az abortusz aránya, sokszorosa a fejlett és demokratikus államokban tapasztalhatónak.

Nincsenek adataink arról, hogy mennyi, esetenként valószínűleg a családok életére is negatívan ható lelki terhet eredményezett az ún. poszt-abortusz szindróma, ami az abortuszt számos esetben követő érthető büntudatnak és más pszichés problémáknak a gyűjtőneve. Az abortusz ezen kívül nemegyszer nőgyógyászati problémákat, meddőséget, spontán vetélést, koraszülést és a későbbiekben születő csecsemők fejlődési rendellenességét okozza, az ezek miatt fellépő lelki zavarok, családi feszültségek mértékét sem ismerjük. Olyan tömegű abortuszt hajtottak végre Magyarországon az elmúlt évtizedekben, hogy az ezek következtében előálló negatív szomatikus, pszichés és szociálpszichológiai következmények már komoly méretű – bár teljes mértékben lá-
tens, fel nem tárt – társadalmi problémává állhattak össze. Az 1950-es évek óta végrehajtott több mint 5 millió abortusznak az ország lélekszámaához viszonyított aránya ebben a vonatkozásban a világ “élvonalába” emeli Magyarországot.

Az 1960-as évek végén volt a legtöbb abortusz Magyarországon, ekkor a teljes abortusz arányszám 2,7 volt, ami az 1980-as évekre 1,0-re csökkent, majd kissé nőtt. A szocialista országokban általában jóval magasabb volt az abortuszok aránya, mint a fejlett és demokratikus álla-
mokban, ami egyes szakembereknek is feltűnt. Mint Wrigley angol történeti demográfus meg-
jegyzi könyvében, “Kelet-Európában igen elterjedt a művi abortusz gyakorlata”. Ahogy pedig egy másik helyen becsületesen megállapítja “a vetélés előidézése és a gyermekgyilkosság együtt tárgyalható a házasság termékenység csökkentésének fő módszereivel, bár ezek tulajdonképpen a halandóság növelésének módszerei voltak”. Egy másik szerző megállapítása szerint az abortuszra és a spirálra mint népesedés-korlátozó eszközökre való támaszkodás tipikus a volt szocialista országokban, amelyek a szocialista időszakban rendszerint kevésbé preferálták a fogamzásgátlás “piacon kapható módját”, részben talán azért, mert nem nagyon érdekelte őket, hogy többféle

módszerre is lenne igény, részben pedig valószínűleg azért, mert máskülönben a lakosság magatartását kevésbé tudták volna a kontrolljuk alatt tartani. Magyarországon az 1970–80-as években az abortuszt részben helyettesíteni kezdték más módszerek, de az még így is igen elterjedt maradt. Ráadásul az abortusz mellett a két legelterjedtebb módszerré a spirál és a fogamzásgátló tabletta váltak. Ezek egészségügyi szempontból ugyan jobbak az abortusznál, de ezek is sok nőgyógyászati és más súlyos egészségügyi problémát okozhatnak, és fogamzásgátló hatásuk mellett ún. korai vetélést okozó, abortív hatásuk is van. A sem a születendő gyermek, sem az anya egészségét, életét nem veszélyeztető “szelíd” módszerek – a nem spermicid anyaggal kezelt óvszer és a természetes családtervezés – egyelőre csak kis- vagy közepes mértékben terjedtek el Magyarországon.

Az abortusszal kapcsolatban a vizsgált korszak legfontosabb rendelkezése az 1992. évi LXXIX. törvény, az ún. magzatvédelmi törvény, amely azonban nevével ellentétben nem adott érdemi védelmet a születendő gyermekek életének, és ezzel az akkori országgyűlés kinyilvánította, hogy nem tekinti őket embernek – amint azt az alkotmánybíróság megállapította 48/1998. (XI. 23.) AB hat számú határozatában. Az alkotmánybíróság utóbbi határozata alkotmányellenesnek nyilvánította a magzatvédelmi törvény legfontosabb, az abortuszt minden korlátozás nélkül megengedő részét. Az országgyűlést új törvény megalkotására kötelezte. (Az új törvény megalkotása 1998 után történt, ezért az már nem szerepel itt.) Az 1992-es törvénnyel az akkori kormányzat felállította a Családvédelmi Tanácsadók hálózatát, melynek célja az abortuszok számának csökkentése volt. Hatékonysága azonban olyan csekélynek bizonyult, hogy jelentős részben ez készítette az alkotmánybíróságot arra, hogy a magzatvédelmi törvényt alkotmányellenesnek nyilvánítsa. Az alkotmánybíróság 1998-as határozatában hangsúlyozta, hogy a magzat élete komoly védendő értéket képvisel, utalva rá, hogy ez az érték nagyobb, mint az állatok életének értéke.

Az abortusszal és az emberi élet kezdetével kapcsolatban mindmáig lezáratlan politikai vitában fontosak az etikai érvek. Az abortusz körüli mai vitákban elhangzó egyik fontos érv a magzat ember voltát azon az alapon vonja kétségbe, hogy nem „erkölcsi személy”, azaz nem képes a felnőtt emberekre jellemző racionális gondolkodásra. Ezen felfogás alapján azonban a csecsemők és gyermekek élete sem kaphatna jogi védelmet. Egy másik fontos érv az anya saját teste feletti rendelkezésének jogát hangsúlyozza. E szerint az anya nem kényszeríthető arra, hogy testét gyermeke rendelkezésére bocsássa, még akkor sem, ha a test rendelkezésre bocsátásának elutasítása egyet jelent a gyermek halálával (*Kovács, 1992*). Ezzel szemben viszont felvethető, hogy ha az anyának törvényes kötelessége gyermekét úgy gondozni, hogy ezzel biztosítsa annak életét és egészségét, akkor miért nem kötelezhető a gyermekének életét óvó magatartásra a születése előtt. (Vajon ha nem áll rendelkezésre tápszer, sem más, a csecsemő számára alkalmas étel, és a megfelelő táplálás hiánya a gyermek halálát okozná, akkor ne lenne az anyának törvényes köte-

lessége, hogy megszoftassa a gyermekét, noha ez a testének a gyermeke rendelkezésére bocsátását jelenti?)

A méhen kívül való életképesség, mint az ember mivolt kritériuma többek között azért nem jó, mert ez országonként és koronként változik az orvosi lehetőségek függvényében, tehát nem tekinthető az ember mivolt valamilyen abszolút filozófiai és erkölcsi igényű meghatározójának. Egyesek az érzőképeséget javasolják az emberlét alapvető meghatározójának (ez talán már a fogantatás utáni hetedik héten kialakul, de egyesek a 14., mások a 23. hétre teszik). Ez is vitatható, hiszen az állatok is érzékelnek, ennek alapján mégsem tekintjük őket embernek. Más javaslatok az agy különböző fejlődési fázisaihoz (fogantatás utáni tizedik vagy huszadik hét) kötnék az emberlét kezdetét. A legkövetkezetesebb, életpárti álláspont szerint a magzat fogantatásától kezdve ember, akinek az életét a fogantatástól teljes jogi védelem illeti meg.

A művi megtermékenyítés is rendszeresen abortusszal jár együtt, ezért szerepelnek az ottani jogszabályok itt is. A 35-ös és 38-as témák irodalma is itt szerepel.

IRODALOM

- Abortion Policies. A Global Review. I–II–III 1995 New York: United Nations.
- Bankole, A. et al.*: Reasons Why Women Have Induced Abortions: Evidence from 27 Countries. in: International Family Planning Perspectives, 1998/3.
- Bankole, A. et al.*: Characteristics of Women Who Obtain Induced Abortion: A Worldwide Review. in: International Family Planning Perspectives, 1999/2.
- David, Henry P.*: Abortion in Europe, 1920–91: A Public Health Perspective. in: Studies in Family Planning, 1992/1.
- Endreffy Zoltán*: Az abortuszról. In: BUKSZ, 1992., Tél.
- Dr. Gaizler Gyula* (1997) A bioetika alapkérdései. Budapest: Magyar Bioetikai Alapítvány.
- Dr. Gaizler Gyula* (1999) Bioetika. Budapest: Dr. Gaizler Gyula örökösei.
- Hámori Antal* (1997) A magzat életjoga. Budapest: Alfa Magzat-, Csecsemő-, Gyermekek- és Családvédelmi Szövetség.
- Henshaw, S. K. et al.*: The Incidence of Abortion Worldwide. in: International Family Planning Perspectives, Jan 1999.
- Dr. Jobbágyi Gábor* (1992) A méhmagzat életjoga. Budapest: Pacem in Utero Egyesület.
- Kamarás Ferenc* (2000) Terhességmegszakítások. Budapest: KSH.
- Kovács József*: A művi abortusz a bioetika szemszögéből. in: *Sándor Judit* (szerk.) (1992) Abortusz és... Budapest: Literatura Medica Kft.
- Tárkányi Ákos*: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. in: Demográfia 1998/2–3.
- Tárkányi Ákos*: Abortuszok a nemzetközi gyakorlatban. in: Kamarás Ferenc (2000) Terhességmegszakítások. Budapest: KSH.
- Wrigley, E. A.* (1973) Népesedés és történelem. Budapest: Kossuth.

JOGSZABÁLYOK

12/1981. (IX. 29.) EüM r. 10, 35, 44, ab.

3/1982. (IV. 16.) EüM sz. r. 44, ab.

14/1984. (XII. 24.) EüM sz. r. 44, ab.

3/1986. (VII. 23.) EüM sz. r. 44, ab.

76/1988. (XI. 3.) MT r. 44, ab.

15/1988. (XII. 15.) SZEM r. 44, ab.

7/1989. (III. 22.) SZEM r. 10, 35, 44, ab.

64/1991. (XII. 17.) AB hat. 44, ab.

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.

107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.

1992. évi LXXIX. tv. (*) (XII. 23.) (pl. 17. § (2)) 1, 7, 16, 33/b, 39, 44, ab.

32/1992. (XII. 23.) NM r. 31, 33/c, 44, ab.

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.

69/1995. (VI. 17.) Korm. r. (1., 5. §) 5 (*), 33, 33/b, 33/d, 35, ab.

39/1995. (XI. 3.) NM r. 44, ab.

1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.

46/1997. (XII. 17.) NM r. 36, 44, ab.

49/1997. (XII. 17.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

2/1998. (II. 6.) NM r. 44, ab.

15/1998. (IV. 30.) NM r. (35–45. 84. §) 6, 9, 31, 31/b, 33/c, 44, ab.

30/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.

31/1998. (VI. 24.) NM r. 38, 44, ab.

32/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 38, 44, ab.

48/1998. (XI. 23.) AB hat. (*) 44, ab.

35. Művi megtermékenyítés

A művi megtermékenyítés családjogi és etikai problémákkal (abortusz) is jár. A róla szóló irodalmat lásd a 34-es témánál.

JOGSZABÁLYOK

12/1981. (IX. 29.) EüM r. 10, 35, 44, ab.

7/1989. (III. 22.) SZEM r. 10, 35, 44, ab.

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.

107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.

69/1995. (VI. 17.) Korm. r. (1., 5. §) 5 (*), 33, 33/b, 33/d, 35, ab.

1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

30/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.

32/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 38, 44, ab.

36. Művi meddővétel

JOGSZABÁLYOK

12/1987. (VIII. 19.) EüM r. 36, 44

107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.

46/1997. (XII. 17.) NM r. 36, 44, ab.

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

25/1998. (VI. 17.) NM r. 36

37. Béranyaság

Megjegyzem, hogy a béranyaság közkeletű kifejezését nem használja az 1997. évi CLIV. törvény, hanem propagandisztikus célzattal az eufemisztikus 'dajkaanya' kifejezést. A béranyasággal kapcsolatos problémákat érinti a Családi élet: az értelmezés medrei című cikkem (Népszabadság, 1999. XI. 12., 10. oldal).

JOGSZABÁLYOK

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

49/1997. (XII. 17.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.

30/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.

32/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 38, 44, ab.

38. Egyéb bioetikai probléma a család témájával kapcsolatban (klónozás, embriókísérletek, génmanipulációk, a születendő gyermek nemének befolyásolása)

A 38-as témával kapcsolatos irodalom a 34-es témánál található.

JOGSZABÁLYOK

1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.

31/1998. (VI. 24.) NM r. 38, 44, ab.

32/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 38, 44, ab.

39. Várandóssági pótlék

Az 1990-es választáson hatalomra került első demokratikus (konzervatív-kereszténydemokrata) kormány két új anyasági támogatást vezetett be, a várandóssági pótléket és a gyermeknevelési támogatást (GYET). Előbbi célja a kismamák jobb táplálkozásának elősegítésével hozzájárulni magzatuk egészséges fejlődéséhez, és emellett talán az abortuszok megelőzését is célozta (az 1992. évi LXXIX. tv., a magzatvédelmi törvény vezette be). A várandóssági pótlék elődje a gyermek születésekor egy összegben fizetett anyasági segély volt. A várandóssági pótlék havonta fizetett juttatás, mely annak a hónapnak az első napjától jár, amelyben a 13. terhességi hét elkezdődik. A várandóssági pótlékon keresztül hat vagy hét hónapon át kifizetett összeg több mint kétszerese a korábbi anyasági segély összegének. A várandóssági pótlék, bár nem ez a hivatalos meghatározása, végső soron olyan családi pótléknak is tekinthető, amely a magzat után jár, ezért szerepeltetem a rá vonatkozó jogszabályokat a családi pótlék részben is.

A várandóssági pótléket 1995–96-ban a Bokros-csomag keretében megszüntette a (szocialista-liberális) kormány és helyette a korábbi anyasági segélyhez hasonló egyösszegű anyasági támogatást vezetett be, mely a szüléskor jár. Az anyasági támogatás összege kisebb, mint a várandóssági pótlékkal összesen kifizetett összeg volt. De ez a váltás nem tekinthető egyszerű takarékosági intézkedésnek. A várandóssági pótlék korábban részben a kismamák támogatását jelentette, részben pedig azt fejezte ki, hogy a magzatot legalább bizonyos fokig emberi lénynek tekintti az állam, akinek a fejlődéséért felelősséget érez. A várandóssági pótlék megszüntetése és a szüléskor egy összegben adható anyasági támogatás létrehozása másféle, a gyermekvárast és a korai stádiumban levő emberi életet kevésbé fontosnak tartó szemléletet fejez ki.

JOGSZABÁLYOK

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.

48/1992. (III. 13.) Korm. r. (pl. 18., 71. §) 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39

1992. évi LXXIX. tv. (*) (XII. 23.) (pl. 17. § (2)) 1, 7, 16, 33/b, 39, 44, ab.

171/1992. (XII. 23.) Korm. r. 1, 39, 44

91/1993. (VI. 9.) Korm. r. 1, 4, 11, 32, 39, 41

1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

60/1995. (X. 6.) AB hat. 1, 2, 3, 4, 22, 39, 44

2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39

1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41

49/1996. (IV. 10.) Korm. r. 1, 4, 39, 44

1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)

40. Költségvetés (társadalombiztosítás és civil szféra támogatása is)

JOGSZABÁLYOK

1980. évi II. tv. (X. 2.) 40

1980. évi IV. tv. (XII. 24.) 40

1981. évi II. tv. (VII. 10.) 40

1981. évi III. tv. (XII. 21.) 40

1982. évi I. tv. (VII. 5.) 40

1982. évi II. tv. (XII. 20.) 40

1983. évi I. tv. (VII. 6.) 40

1983. évi IV. tv. (XII. 27.) 40

1984. évi III. tv. (VII. 8.) 40

1984. évi V. tv. (XII. 28.) 40

1985. évi V. tv. (X. 23.) 40

1985. évi VIII. tv. (XII. 29.) 40

1986. évi III. tv. (VII. 8.) 40

1986. évi V. tv. (XII. 28.) 40

1987. évi II. tv. (VII. 10.) 40

1987. évi VIII. tv. (XII. 28.) 40

1988. évi V. tv. (VII. 12.) 40

1988. évi XVII. tv. (XII. 31.) 40

1988. évi XXI. tv. (XII. 31.) (*) 40

1989. évi XVIII. tv. (VI. 22.) 40
1989. évi XXIV. tv. (VII. 7.) 40
1989. évi XLVIII. tv. (XII. 27.) 40
1989. évi L. tv. (XII. 28.) 40
43/1989. (XII. 29.) OGY hat. 40

1990. évi XXIV. tv. (III. 13.) 6, 7, 9, 30, 40, 44
32/1990. (III. 27.) OGY hat. 40
1990. évi LII. tv. (VII. 24.) 40
1990. évi LX. tv. (VIII. 3.) 40
19/1990. (VIII. 3.) Korm. r. 1, 4, 5, 14, 40, 41
71/1990. (IX. 25.) OGY hat. 40
1990. évi LXXXVI. tv. (XI. 8.) 40
1990. évi LXXXVII. tv. (XI. 8.) 40
1990. évi CIV. tv. (1991. I. 1.) 40

1991. évi III. tv. (I. 28.) 40
18/1991. (III. 27.) OGY hat. 40
1991. évi XXXVI. tv. (IX. 24.) 40
1991. évi XLVII. tv. (X. 15.) 40
1991. évi LXXIV. tv. (XII. 28.) 40
1991. évi XCI. tv. (XII. 31.) 40

1992. évi X. tv. (III. 9.) 40
1992. évi XIV. tv. (III. 26.) 40
44/1992. (VI. 29.) OGY hat. 40
1992. évi LX. tv. (X. 13.) 40
1992. évi LXVII. tv. (XI. 30.) 40
1992. évi LXX. tv. (XII. 2.) 40
1992. évi LXXX. tv. (XII. 28.) 40
1992. évi LXXXIV. tv. (XII. 30.) 40
1992. évi LXXXVI. tv. (XII. 31.) 40

3/1993. (II. 12.) OGY hat. 40
58/1993. (VII. 9.) OGY hat. 40
1993. évi XCVIII. tv. (XII. 8.) 40
1993. évi CV. tv. (XII. 23.) 40
1993. évi CXI. tv. (XII. 28.) 40

31/1994. (IV. 13.) OGY hat. 40
1994. évi L. tv. (V. 7.) 40
1994. évi XCVI. tv. (XII. 12.) 40
1994. évi CIV. tv. (XII. 27.) 40

1995. évi VII. tv. (III. 22.) 40
52/1995. (V. 17.) OGY hat. 40
1995. évi LXXII. tv. (VII. 14.) 40
1995. évi LXXIII. tv. (VII. 14.) 40
1995. évi CIV. tv. (XII. 13.) 40
1995. évi CIX. tv. (XII. 13.) 40
1995. évi CXIII. tv. (XII. 22.) 40
1995. évi CXXI. tv. (XII. 28.) 40

1996. évi XIV. tv. (III. 29.) 40
1996. évi XL. tv. (V. 22.) 40
59/1996. (VII. 4.) OGY hat. 40
1996. évi LXXVIII. tv. (XI. 5.) 40
1996. évi CIX. tv. (XI. 30.) 40
1996. évi CX. tv. (XI. 30.) 40
1996. évi CXVII. tv. (XII. 18.) 40
1996. évi CXX. tv. (XII. 18.) 40
1996. évi CXXIV. tv. (XII. 24.) 40
1996. évi CXXV. tv. (XII. 25.) 40

62/1997. (VI. 13.) OGY hat. 40
1997. évi LXXVII. tv. (VII. 24.) 9/a, 31, 40
1997. évi CXI. tv. (XI. 20.) 40
1997. évi CXII. tv. (XI. 20.) 40
1997. évi CXLVI. tv. (XII. 19.) 40
1997. évi CL. tv. (XII. 19.) 40
1997. évi CLII. tv. (XII. 23.) 40
1997. évi CLIII. tv. (XII. 23.) 40

34/1998. (III. 18.) OGY hat. 40
1998. évi XLVIII. tv. (XI. 4.) 40
1998. évi LXX. tv. (XII. 16.) 40
1998. évi XC. tv. (XII. 29.) 40
1998. évi XCI. tv. (XII. 29.) 40

41. Egyéb családi juttatások (családi segély, gyermek után járó jövedelempótlék)

JOGSZABÁLYOK

4/1981. (XII. 12.) HM-EüM-PM sz. e. r. 14, 41

32/1982. (VIII. 14.) MT sz. r. 14, 41

5/1982. (XII. 13.) SZOT sz. szabályzat 1, 3, 4, 14, 41

5/1983. (V. 18.) EüM sz. r. 41

8/1984. (I. 23.) MT sz. r. 1, 14, 41

57/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 14, 41

4/1987. (VI. 30.) HM sz. r. 41

1987. évi VI. tv. (15. §) (IX. 29.) 1, 4, 9, 9/a, 11, 14, 41

82/1987. (XII. 27.) MT sz. r. 14, 41

1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41

117/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 14, 28, 41

13/1989. (IV. 26.) SZEM r. 1, 9, 13, 17, 21, 41

56/1989. (VI. 15.) MT r. 1, 4, 13, 14, 41

110/1989. (XI. 3.) MT r. 1, 4, 14, 41

1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41

146/1989. (XII. 27.) MT r. (1.§ (4)) 1, 14, 41

19/1990. (VIII. 3.) Korm. r. 1, 4, 5, 14, 40, 41

81/1990. (XI. 8.) Korm. r. 14, 41

18/1991. (I. 28.) Korm. r. 1, 4, 5, 13, 14, 41

1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41

22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41

1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41

91/1993. (VI. 9.) Korm. r. 1, 4, 11, 32, 39, 41

1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41

1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41

1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41

1998. évi LXV. tv. (12. §, 1. Mell.) (XI. 14.) 1, 9/a, 12 (*), 13, 17, 32, 41

44. Család és ideológia

Bármely jogszabály, így a családdal kapcsolatosak is kifejezhetnek, közvetíthetnek sajátos értékeket, érdekeket, ideológiai, politikai, kulturális, világnézeti törekvéseket. Vannak olyan ideológiailag kényes, esetleg etikai vagy politikai viták középpontjában álló területek, ahol ez különösen világos, de számos más területen is felfedezhetőek ilyen tartalmak.

IRODALOM

- Családpolitikai kisszótár. 2000. Budapest: Szociális és Családügyi Minisztérium.
- Doron, Abraham*: Alternative futures for social security. in: *Adler, M.* et al. (1991) *The Sociology of Social Security*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ferge Zsuzsa – Lévai Katalin* (szerk.): *A jóléti állam*. Budapest: ELTE Szociológiai Intézet Szociálpolitika Tanszéke – T-TWINS Kiadói és Tipográfiai Kft.
- Hablicsek László és tsai*: A távlati szociálpolitikai koncepció demográfiai megalapozása: népességi változások, a családok és háztartások helyzete, vélemények népesedési kérdésekről. Zárótanulmány. Készült a Népjóléti Minisztérium számára. Aktív Társadalom Alapítvány. Budapest, 1997.
- Hablicsek László*: Öregedés és népességcsökkenés. Demográfiai forgatókönyvek, 1997–2050. in: *Demográfia* 1998/4.
- Dr. Kincses Gyula*: A demográfiai mutatók nemzetstratégiai konzekvenciái. in: *Demográfia* 1998/4.
- Monigl István* (szerk.) (1988) A távlati tervezés keretében született népesedéspolitikai koncepciók. (Demográfiai Tájékoztató Füzetek 3. KSH NKI Kutatási Jelentései) Budapest: KSH NKI.
- Monigl István* (szerk.) (1990) Az 1984-es népesedéspolitikai kormány-program alapidokumentumai 1981–1986. (Demográfiai Tájékoztató Füzetek 8. KSH NKI Kutatási Jelentései.) Budapest: KSH Népeségtudományi Kutató Intézet.
- Monigl István* (szerk.) (1990) Népesedési viták Magyarországon 1960–1986. (KSH NKI Kutatási Jelentései 37.) Budapest: KSH NKI.
- OECD Social Policy Studies No. 6. *The Future of Social Protection*. OECD, 1988.
- S. Molnár Edit* (szerk.) (1986) A népesedési folyamatokat befolyásoló kulturális-tudati tényezők vizsgálatának lehetőségei. (KSH NKI Kutatási Jelentései 29.) Budapest: KSH NKI.
- S. Molnár Edit – Pongrácz Tiborné*: Az 1997. októberi, népesedési témákról készült közvélemény-kutatás főbb eredményei. in: *Demográfia* 1997/4.
- Tárkányi Ákos* (1998) Az Európai Unió országainak családpolitikája. (Európai Tükör sorozat 43.) Budapest: Integrációs Stratégiai Munkacsoport.
- Tárkányi Ákos*: Európai családpolitikák: a magyar családpolitika története. in: *Demográfia* 1998/2–3.
- Tárkányi Ákos*: Családi élet: az értelmezés medrei. in: *Népszabadság*, 1999. XI. 12., 10. o.
- Tárkányi Ákos*: A popperi elv. In: *Népszabadság Online, Fórum+*, 2000. III. 4. www.nepszabadsag.hu
- Zombori Gyula – Ferge Zsuzsa* (1994) *A szociálpolitika alapfogalmai*. Budapest: Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület.

JOGSZABÁLYOK

1949. évi XX. tv. (8., 14–17, 54., 66–67, 70/D, E, F, J §)

1976. évi 9. tvr.

1978. évi IV. tv. (173, 195. §)

28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 44

4/1981. (IX. 9.) IpM sz. r. 44

12/1981. (IX. 29.) EüM r. 10, 35, 44, ab.

1982. évi 10. sz. tvr. (V. 30.) 19, 9, 10, 18, 44

3/1982. (IV. 16.) EüM sz. r. 44, ab.

1982. évi 17. sz. tvr. (17. § (1)) (VIII. 14.) 10, 44

21/1984. (VI. 29.) PM sz. r. 23, 44

16/1986. (V. 16.) MT sz. r. 7, 44

3/1986. (VII. 23.) EüM sz. r. 44, ab.

1986. évi IV. tv. (XI. 16.) 10, 9, 15, 22, 44

1071/1986. (XI. 26.) sz. MT hat. 44

Az Elnöki Tanács 20/1986. sz. határozata (XII. 31.) 10, 44

1032/1987. (V. 13.) sz. MT hat. 44

4/1987. (VI. 14.) IM sz. r. 10, 22, 44

1987. évi III. tv. (VII. 26.) (39. § (3), 42. §) 9, 10, 15, 22, 44

26/1987. (VII. 30.) MT r. 44

12/1987. (VIII. 19.) EüM r. 36, 44

1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44

3/1988. (II. 12.) MM-BM-ÉVM sz. e. r. 44

1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)

76/1988. (XI. 3.) MT r. 44, ab.

15/1988. (XII. 15.) SZEM r. 44, ab.

1988. évi XX. tv. (XII. 31.) 1, 9, 44

7/1989. (III. 22.) SZEM r. 10, 35, 44, ab.

14/1989. (VII. 13.) OGY hat. 20, 44

1990. évi IV. tv. (II. 12.) (17. §) 7, 9, 44
4/1990. (III. 4.) AB hat. 10, 44 (*)
1990. évi XXIV. tv. (III. 13.) 6, 7, 9, 30, 40, 44
6/1990. (IV. 5.) KeM r. (7., 8. §) 6, 7, 9, 16, 44
10/1990. (IV. 27.) AB hat. 14, 19, 44
41/1990. (V. 18.) OGY hat. 20, 44
49/1990. (IX. 15.) Korm. r. 9, 11, 18, 32, 44
1060/1990. (XII. 20.) Korm. hat. 20, 44
1990. évi XCIII. tv. (7–10., 12–16., 33. §) (XII. 24.) 6, 7, 9, 10, 30/b, 44
1990. évi XCVII. tv. (XII. 28.) 14, 19, 44

9/1991. (IV. 26.) IKM r. (7–9. §) 6, 7, 9, 16, 44
34/1991. (VI. 10.) OGY hat. 18, 20, 44 (*)
1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31,
44
46/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 44
47/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 20, 44
1991. évi LXIV. tv. (XI. 22.) 9, 10, 18, 44 (*)
19/1991. (XI. 26.) MKM-BM e. r. 44
1991. évi LXXI. tv. (XII. 7.) 44
1991. évi LXXII. tv. (XII. 7.) 44
64/1991. (XII. 17.) AB hat. 44, ab.
170/1991. (XII. 27.) Korm. r. 1, 22, 30, 44

1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39,
44, ab.
48/1992. (III. 13.) Korm. r. (pl. 18., 71. §) 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44
22/1992. (IV. 10.) AB hat. 10, 44
1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21,
25, 30, 44
107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.
55/1992. (X. 1.) OGY hat. 18, 44
57/1992. (X. 15.) OGY hat. 44
1992. évi LXXIX. tv. (*) (XII. 23.) (pl. 17. § (2)) 1, 7, 16, 33/b, 39, 44, ab.
32/1992. (XII. 23.) NM r. 31, 33/c, 44, ab.
171/1992. (XII. 23.) Korm. r. 1, 39, 44

1993. évi III. tv. (I. 27.) (*) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44
32/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 11, 15, 17, 32, 44
1993. évi XVII. tv. (III. 26.) (39., 42–44., 46–49., 59., 63., 69–70., 86. §) 9, 10, 16, 27, 32, 44
1993. évi XXXI. tv. (IV. 7.) 44
23/1993. (IV. 15.) AB hat. 44
1993. évi LXXIX. tv. (VIII. 3.) 6, 7, 8, 17, 44
1993. évi CX. tv. (XII. 27.) (103., 106. §.) 15, 21, 44
178/1993. (XII. 27.) Korm. r. (86. §) 15, 44

1994. évi I. tv. (2. §, 6. CÍM, 88., 93., 96. Cikk) (I. 4.) 16, 27, 32, 44
31/1994. (III. 12.) Korm. r. 7, 44 (NAT)
1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, **29**, 30/a, 33/b, 33/e, 44
1109/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) 18, **20**, 44
59/1994. (XII. 20.) AB hat. 11, 44
1994. évi LXXXVI. tv. (XII. 26.) 44
184/1994. (XII. 29.) Korm. r. 2, 4, 5, 32, 44

5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.
14/1995. (III. 13.) AB hat. **10, 44**
32/1995. (III. 31.) Korm. r. (pl. 10. §) 2, 44
68/1995. (VI. 17.) Korm. r. 1, 4, 17, 22, 44
69/1995. (VI. 17.) Korm. r. 33, 33/b, 33/d, 44, ab.
72/1995. (VI. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 13, 17, 24, 44
1995. évi LV. tv. (VI. 23.) (24., 28. §) (1992. évi XXII. tv-ről) 3, 25, 30, 44
43/1995. (VI. 30.) AB hat. 1, 2, 4, 4/a, 5, 44 (*)
60/1995. (X. 6.) AB hat. 1, 2, 3, 4, 22, 39, 44
130/1995. (X. 26.) Korm. r. (*) 7, 16, 44
106/1995. (XI. 1.) OGY hat. (*) 18, 20, 44
71/1995. (XII. 12.) AB hat. 44
2405/1995. (XII. 20.) Korm. hat. 44

1996. évi I. tv. (13–14. §) (I. 15.) (*) 7, 16, 44 reklám
49/1996. (IV. 10.) Korm. r. 1, 4, 39, 44
1996. évi XXXVII. tv. (20. §) (V. 15.) 30, 44
21/1996. (V. 17.) AB hat. 44
25/1996. (VII. 3.) AB végzés 44
1996. évi LXII. tv. (VII. 23.) (*) 6, 7, 9, 17, 31/a, 44

4/1997. (I. 22.) Korm. r. (14–16., 27. §) 16, 44
1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) (*) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44,
ab.
32/1997. (V. 16.) AB hat. 44
1997. évi LVIII. tv. (VI. 30.) (*) (5., 12. §) 16, 44
1997. évi LXXIII. tv. (19–22., 25–26., 75., 103. §) (VII. 23.) 9, 10, 22, 44
1997. évi LXXXI. tv. (53. §) (VII. 25.) 14, 44
1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 7, 13, 15, 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.
168/1997. (X. 6.) Korm. r. (60–63. §) 5, 14, 28, 44
1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44
46/1997. (XII. 17.) NM r. 36, 44, ab.
49/1997. (XII. 17.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.
1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184.,
185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.) 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44,
ab.
287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44

2/1998. (II. 6.) NM r. 44, ab.
7/1998. (III. 18.) AB hat. 14, 44
15/1998. (IV. 30.) NM r. (35–45. 84. §) 6, 9, 31, 31/b, 33/c, 44, ab.
17/1998. (V. 13.) AB hat. 7, 9, 16, 44
30/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.
31/1998. (VI. 24.) NM r. 38, 44, ab.
32/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 38, 44, ab.
1998. évi XXXVI. tv. (VII. 1.) 20, 44
43/1998. (VII. 10.) OGY hat. 1, 4, **12**, 29, 44
1/1998. (IX. 23.) SZCSM r. 44
154/1998. (IX. 30.) Korm. r. 44
1998. évi XLII. tv. (X. 2.) 44
1998. évi XLIII. tv. (X. 2.) 44
58/1998. (X. 2.) OGY hat. 44
171/1998. (X. 15.) Korm. r. 9, 13, 17, 19, 29, 32, 44
1998. évi XLIX. tv. (2. §, III. Fej., 15. Cikk) (XI. 4.) 16, 18, 44
179/1998. (XI. 6.) Korm. r. 16, 19, 44
48/1998. (XI. 23.) AB hat. 44, ab.
1998. évi LXXXIV. tv. (XII. 24.) (*) 1, 3, 4, 4/a, 7, 9, 44
223/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 9, 30/a, 44

A JOGSZABÁLYOK KRONOLOGIKUS SORRENDJÉN

1980.

5/1980. (I. 19.) ÉVM-PM e. r. 26
1/1980. (I. 30.) SZOT sz. szabályzat 1, 15, 21
3/1980. (III. 8.) EüM r. 30
17/1980. (V. 23.) MT sz. r. 14
4/1980. (VI. 6.) IM sz. r. 22, 15
4/1980. (VI. 24.) EüM-BM e. r. 16
6/1980. (VI. 24.) OM sz. r. 9
11/1980. (VI. 25.) MüM-OM e. r. 7
24/1980. (VI. 27.) MT sz. r. 1
1025/1980. (VII. 15.) sz. MT hat. 27
17/1980. (VII. 23.) EüM sz. r. 1
1980. évi II. tv. (X. 2.) 40
35/1980. (XI. 5.) PM. sz. r. 16
1044/1980. (XI. 18.) MT-SZOT-KISZ KB e. hat. 7, 18
38/1980. (XI. 22.) PM sz. r. (15. § (7) b), 19. § (3), 21. §, 22. § (4)) 6, 7, 10, 18, 24
24/1980. (XII. 10.) ÉVM. sz. r. 11
43/1980. (XII. 10.) PM sz. r. 11, 23
44/1980. (XII. 10.) PM sz. r. (2. §) 11, 23
45/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
46/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
48/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
49/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM-MüM sz. e. r. 11
50/1980. (XII. 10.) PM-ÉVM-MüM sz. e. r. 11
50/1980. (XII. 10.) MT sz. r. 11
51/1980. (XII. 10.) MT sz. r. 11
52/1980. (XII. 10.) MT sz. r. 11, 23
1980. évi IV. tv. (XII. 24.) 40
58/1980. (XII. 27.) MT sz. r. 11

1981.

1981. évi II. tv. (VII. 10.) 40
10/1981. (VIII. 6.) MM-EüM e. r. 31/a
5/1981. (VIII. 28.) MüM-MM-EüM sz. e. r. 17
1981. évi 17. sz. tvr. (IX. 9.) 1, 3, 14, 32
4/1981. (IX. 9.) IpM sz. r. 44
28/1981. (IX. 9.) MT sz. r. 44
12/1981. (IX. 29.) EüM r. 10, 35, 44, ab.
13/1981. (X. 16.) EüM. r. 30
14/1981. (XI. 4.) EüM r. 31/a
15/1981. (XII. 8.) EüM r. 16
16/1981. (XII. 8.) EüM r. 16
4/1981. (XII. 12.) HM-EüM-PM sz. e. r. 14, 41
1981. évi III. tv. (XII. 21.) 40
64/1981. (XII. 29.) EüM. r. 16

1982.

2/1982. (I. 27.) MM sz. r. 9, 10
9/1982. (IV. 15.) MT sz. r. 14
3/1982. (IV. 16.) EüM sz. r. 44, ab.
4/1982. (IV. 16.) EüM sz. r. 4
10/1982. (IV. 16.) MT sz. r. 4
2/1982. (IV. 26.) SZOT sz. szabályzat 4
3/1982. (V. 28.) SZOT sz. szabályzat 1, 4, 3, 14, 21
5/1982. (V. 28.) EüM sz. r. 30
1982. évi 10. sz. tvr. (V. 30.) 19, 9, 10, 18, 44
6/1982. (VI. 12.) EüM sz. r. 25, 18, 19
9/1983. (VI. 22.) MM sz. r. 7
1982. évi I. tv. (VII. 5.) 40
32/1982. (VIII. 14.) MT sz. r. 14, 41
1982. évi 17. sz. tvr. (17. § (1)) (VIII. 14.) 10, 44
2/1982. (VIII. 14.) MTTH sz. rendelkezés (56. § (1)) 10, 15
39/1982. (IX. 1.) MT sz. r. 1, 24
10/1982. (IX. 7.) EüM sz. r. 30
1982. évi 21. sz. tvr. (IX. 9.) 1
27/1982. (X. 7.) ÉVM-PM e. r. 26
19/1982. (X. 7.) ÉVM r. 11
43/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
44/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
45/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
46/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11, 13
47/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
48/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
53/1982. (X. 7.) MT sz. r. 11
47/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
49/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
52/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 13
53/1982. (X. 7.) PM sz. r. 11
54/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 12
56/1982. (X. 7.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
1042/1982. (XI. 16.) MT hat. 4
67/1982. (XI. 26.) PM sz. r. 11
13/1982. (XI. 26.) EüM. r. 16
1045/1982. (XI. 26.) sz. MT hat. 27
1982. évi 29. sz. tvr. (XII. 4.) 1, 3
71/1982. (XII. 10.) MT r. 16
24/1982. (XII. 10.) MÉM sz. r. (8–9. §) 28, 25, 3, 4
96/1982. (XII. 10.) PM sz. r. 11
1982. évi 41. sz. tvr. (XII. 13.) 16
5/1982. (XII. 13.) SZOT sz. szabályzat 3, 14
89/1982. (XII. 15.) PM sz. r. 11
92/1982. (XII. 15.) PM sz. r. 16
1982. évi II. tv. (XII. 20.) 40
A Legfelsőbb Bíróság 17. sz. irányelve 10

1983.

1/1983. (II. 23.) MM sz. r. 9
3/1983. (III. 1.) EüM sz. r. 1
5/1983. (V. 18.) EüM sz. r. 41
5/1983. (V. 18.) IM sz. r. 22, 15
1016/1983. (VI. 1.) sz. MT hat. (*) 16
19/1983. (VI. 15.) MT sz. r. 16
8/1983. (VI. 29.) EüM-PM sz. e. r. 32
9/1983. (VI. 29.) EüM sz. r. 11, 13
23/1983. (VI. 29.) MT sz. r. 33/a
1023/1983. (VII. 6.) sz. MT hat. 27
1983. évi I. tv. (VII. 6.) 40
24/1983. (VII. 12.) MT sz. r. 1
1030/1983 (VII. 28.) sz. MT hat. 14
12/1983. (XI. 20.) EüM sz. r. 17, 32
47/1983. (XI. 20.) MT sz. r. 1, 2, 3
1983. évi IV. tv. (XII. 27.) 40
14/1983. (XII. 28.) EüM sz. r. 6
17/1983. (XII. 29.) EüM r. 31
60/1983. (XII. 29.) PM. sz. r. 11
68/1983. (XII. 30.) PM sz. r. 11, 23
70/1983. (XII. 30.) PM-ÉVM sz. e. r. 11

1984.

3/1984. (I. 23.) EüM sz. r. 17, 30
3/1984. (I. 23.) MM sz. r. 13, 17
1/1984. (I. 23.) PM-MM-EüM e. r. 6, 7, 21
5/1984. (I. 23.) PM sz. r. 11
8/1984. (I. 23.) MT sz. r. 1, 14, 41
9/1984. (I. 23.) MT sz. r. 11
21/1984. (VI. 29.) PM sz. r. 23, 44
1034/1984. (VII. 8.) sz. MT hat. 27
1984. évi III. tv. (VII. 8.) 40
9/1984. (VIII. 22.) EüM sz. r. 16, 31/a
11/1984. (XI. 16.) EüM sz. r. 16
12/1984. (XI. 16.) EüM sz. r. 16
19/1984. (XI. 16.) ÁBMH sz. rendelkezés 1
44/1984. (XI. 16.) PM sz. r. 6, 7
46/1984. (XI. 28.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
47/1984. (XI. 28.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
48/1984. (XI. 28.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
51/1984. (XI. 28.) PM sz. r. 11, 23
52/1984. (XI. 28.) PM sz. r. 11
52/1984. (XI. 28.) MT sz. r. 11
53/1984. (XI. 28.) MT sz. r. 11
54/1984. (XI. 28.) MT sz. r. 11
55/1984. (XI. 28.) MT sz. r. 11
14/1984. (XII. 24.) EüM sz. r. 44, ab.
1984. évi V. tv. (XII. 28.) 40

1985.

1985. évi I. tvr. (I. 17.) 2, 3, 5, 17
1/1985. (I. 17.) EüM r. 4, 5
1/1985. (I. 17.) ÁBMH sz. rendelkezés 3, 21
3/1985. (I. 17.) MT sz. r. 2, 4, 5 (*), 1, 14
4/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 15, 21
5/1985. (I. 17.) MT sz. r. 28, 3, 5
6/1985. (I. 17.) MT sz. r. 3, 4, 17, 21
1/1985. (I. 17.) MÉM sz. r. 3, 4, 5, 17, 28, 33
4/1985. (I. 19.) PM sz. r. 6, 7, 30
1985. évi I. tv. (V. 2.) 6, 7
5/1985. (VIII. 15.) EüM r. 31/a
7/1985. (X. 1.) EüM r. 17
41/1985. (X. 5.) MT sz. r. 6, 7
10/1985. (X. 10.) EüM r. 16
1985. évi V. tv. (X. 23.) 40
11/1985. (XII. 22.) EüM r. 4, 6
21/1985. (XII. 27.) ÉVM-PM e. r. 26
44/1985. (XII. 27.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23
45/1985. (XII. 27.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
48/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11, 23
49/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11
50/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11
51/1985. (XII. 27.) PM sz. r. 11
57/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 14, 41
58/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 11
59/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 11
61/1985. (XII. 27.) MT sz. r. 11, 23
1070/1985. (XII. 28.) sz. MT hat. 27
12/1985. (XII. 28.) EüM-PM e. r. 32
1985. évi VII. tv. (17. § (3), 60., 67., 69. §) (XII. 29.) (hetedik ötéves terv) 1 (*), 4 (*), 5 (*), 6, 7, 9, 11, 23, 27, 29, 30, 31 (*), 33
1985. évi VIII. tv. (XII. 29.) 40

1986.

2/1986. (II. 27.) ME r. 5, 15
1/1986. (II. 27.) EüM sz. r. 4, 5, 28
5/1986. (II. 27.) MT sz. r. 5
1012/1986. (III. 13.) MT hat. 16
1986. évi I. tv. (7–9. §) (IV. 11.) 30/b
9/1986. (IV. 11.) PM sz. r. (2–4., 6–10., 16–17. §) 30/b
16/1986. (V. 16.) MT sz. r. 7, 44
1/1986. (V. 27.) KSH sz. rendelkezés 27
6/1986. (VI. 26.) MM r. 6, 7, 8
6/1986. (VI. 26.) IM r. (2. §) 9, 10
15/1986. (VI. 26.) PM r. 16
1041/1986. (VII. 1.) MT hat. 9, 18, 27, 33
25/1986. (VII. 8.) MT r. 27

1986. évi III. tv. (VII. 8.) 40
1046/1986. (VII. 16.) sz. MT hat. 24
3/1986. (VII. 23.) EüM sz. r. 44, ab.
11/1986. (VII. 27.) MM r. 6, 7
12/1986. (VIII. 1.) MM sz. r. 6
13/1986. (VIII. 1.) MM sz. r. 7
14/1986. (VIII. 10.) MM r. 6, 7
15/1986. (VIII. 20.) MM r. 7
11/1986. (VIII. 21.) ÁBMH sz. rendelkezés 32
34/1986. (VIII. 26.) MT r. 6, 7, 9, 17
28/1986. (VIII. 31.) MM r. 24
12/1986. (VIII. 31.) ÁBMH sz. rendelkezés 24
1986. évi 14. sz. tvr. (IX. 11.) 10
11/1986. (X. 2.) EüM r. 16
45/1986. (X. 30.) MT r. 16
1064/1986. (X. 30.) MT hat. (*) 16
1986. évi IV. tv. (XI. 16.) 10, 9, 15, 22, 44
10/1986. (XI. 24.) EüM r. 30
51/1986. (XI. 26.) MT sz. r. 9, 9/a, 10, 13
1071/1986. (XI. 26.) sz. MT hat. 44
59/1986. (XII. 10.) MT r. 32
14/1986. (XII. 10.) EüM-PM e. r. 32
16/1986. (XII. 17.) EüM sz. r. 16
12/1986. (XII. 10.) BKM sz. r. 16
8/1986. (XII. 17.) ME sz. r. 1
63/1986. (XII. 17.) MT r. 4
64/1986. (XII. 28.) MT r. 14
1986. évi V. tv. (XII. 28.) 40
17/1986. (XII. 28.) EüM r. 22
Az Elnöki Tanács 20/1986. sz. határozata (XII. 31.) 10, 44

1987.

1/1987. (I. 15.) PM-ÉVM e. r. 11
2/1987. (I. 15.) PM-ÉVM e. r. 11
3/1987. (I. 15.) PM-ÉVM e. r. 11
4/1987. (I. 15.) PM-ÉVM e. r. 11
1014/1987. (II. 17.) MT hat. 16
2/1987. (II. 27.) SZEM-PM e. r. 32
12/1987. (IV. 13.) MT sz. r. 1, 14
17/1987. (V. 4.) PM r. 6, 7, 9, 17
18/1987. (V. 4.) PM-MM-EüM e. r. 6, 7
1032/1987. (V. 13.) sz. MT hat. 44
4/1987. (VI. 14.) IM sz. r. 10, 22, 44
12/1987. (VI. 29.) MM sz. r. 9, 10, 13
4/1987. (VI. 30.) HM sz. r. 41
1987. évi II. tv. (VII. 10.) 40
22/1987. (VII. 20.) MT sz. r. 1, 4, 14
1987. évi III. tv. (VII. 26.) (39. § (3), 42. §) 9, 10, 15, 22, 44
1987. évi IV. tv. (38. §) (VII. 26.) 10
26/1987. (VII. 30.) MT r. 44
9/1987. (VIII. 19.) EüM. r. 16

12/1987. (VIII. 19.) EüM r. 36, 44
20/1987. (IX. 8.) MM r. 8
1987. évi VI. tv. (15. §) (IX. 29.) 1, 4, 9, 9/a, 11, 14, 41
44/1987. (IX. 30.) PM r. 16
15/1987. (X. 15.) EüM r. 16
56/1987. (XI. 6.) MT sz. r. 3, 5
20/1987. (XI. 8.) MM sz. r. 8
22/1987. (XI. 21.) MM r. 7
1063/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 7, 9, 16 (*), 27 (*), 30, 31 (*), 31/a, 33, 33/b, 33/c, 44
1065/1987. (XII. 10.) sz. MT hat. 16
19/1987. (XII. 24.) EüM r. 30
5/1987. (XII. 24.) ME sz. r. 3, 2, 5
1/1987. (XII. 27.) SZEM sz. r. 4
82/1987. (XII. 27.) MT sz. r. 14, 41
84/1987. (XII. 27.) MT sz. r. 4
1987. évi VIII. tv. (XII. 28.) 40
1073/1987. (XII. 28.) MT hat. (*) 1, 4, 6, 11, 13, 14, 17, 21, 24, 29, 30, 32, 41
85/1987. (XII. 28.) MT sz. r. 29(*), 1(*), 6, 7, 11
89/1987. (XII. 29.) PM r. 11
90/1987. (XII. 29.) PM r. 11
91/1987. (XII. 29.) PM-ÉVM e. r. 11
93/1987. (XII. 29.) PM-ÉVM e. r. 11
95/1987. (XII. 30.) PM r. 3, 4, 5
87/1987. (XII. 30.) MT r. 3/a, 4, 5, 15, 17, 21
2/1987. (XII. 30.) SZEM-PM e. r. 32
101/1987. (XII. 31.) PM r. 6, 7, 9, 17, 30
105/1987. (XII. 31.) PM-KeM e. r. 11, 23
11/1987. Legfőbb Ügyészi utasítás 9

1988.

1/1988. (II. 2.) SZEM-PM e. r. 32
3/1988. (II. 12.) MM-BM-ÉVM sz. e. r. 44
17/1988. (III. 29.) MT r. 9, 27, 29, 31, 32
19/1988. (V. 31.) PM r. 16
52/1988. (VII. 1.) MT sz. r. 1, 14, 24
1988. évi V. tv. (VII. 12.) 40
32/1988. (VII. 15.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23
33/1988. (VII. 15.) PM-ÉVM sz. e. r. 11
1063/1988. (VII. 22.) MT hat. 27
60/1988. (VII. 22.) MT r. 27
7/1988. (VIII. 1.) IM sz. r. 10
15/1988. (VIII. 1.) MM sz. r. 6, 7, 8, 17, 31, 33
68/1988. (IX. 13.) MT sz. r. 2, 5
69/1988. (IX. 13.) MT sz. r. 14
1082/1988. (X. 1.) MT hat. 1(*), 3(*), 4(*), 7, 9, 11, 12(*), 18, 27, 29, 31, 31/a (*), 32, 44(*)
72/1988. (X. 1.) MT r. 7, 18
12/1988. (X. 14.) SZEM r. 16
13/1988. (X. 14.) SZEM r. 16
73/1988. (X. 18.) MT r. 18
76/1988. (XI. 3.) MT r. 44, ab.
1089/1988. (XI. 3.) MT hat. (*) 16

1099/1988. (XI. 22.) MT hat. 17, 21
15/1988. (XII. 15.) SZEM r. 44, ab.
1988. évi VIII. tv. (XII. 17.) 12
1110/1988. (XII. 20.) MT hat (*) 27
106/1988. (XII. 26.) MT sz. r. 11 (*)
77/1988. (XII. 27.) PM-ÉVM sz. e. r. 11, 23
114/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 32
116/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 2, 3, 4, 5, 9, 14, 22, 28
117/1988. (XII. 31.) MT sz. r. 1, 14, 28, 41
1988. évi XVII. tv. (XII. 31.) 40
1988. évi XX. tv. (XII. 31.) 1, 9, 44
1988. évi XXI. tv. (XII. 31.) (*) 40

1989.

2/1989. (I. 1.) MT r. 27
88/1989. (I. 17.) MT r. 4
1/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 17
2/1989. (I. 18.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 17, 30, 33/e
10/1989. (III. 12.) PM-KeM. e. r. 23
7/1989. (III. 22.) SZEM r. 10, 35, 44, ab.
9/1989. (IV. 1.) SZEM-PM e. r. 32
13/1989. (IV. 26.) SZEM r. 1, 9, 13, 17, 21, 41
14/1989. (IV. 26.) SZEM r. 24
35/1989. (IV. 30.) MT r. 11
56/1989. (VI. 15.) MT r. 1, 4, 13, 14, 41
1989. évi XVIII. tv. (VI. 22.) 40
6001/1989. (VII. 1.) MT eá. (minisztertanács elvi állásfoglalása) 14
1989. évi XXIV. tv. (VII. 7.) 40
14/1989. (VII. 13.) OGY hat. 20, 44
20/1989. (VII. 13.) SZEM r. 16
21/1989. (VII. 25.) SZEM r. 9
22/1989. (VII. 31.) SZEM r. 4, 5
88/1989. (VII. 31.) MT r. 4
25/1989. (VIII. 5.) SZEM r. 16
110/1989. (XI. 3.) MT r. (6. § (2)) 1, 4, 14, 41
30/1989. (XI. 15.) SZEM r. 31/a
113/1989. (XI. 15.) MT r. 17, 30, 31
1989. évi XLV. tv. (XII. 16.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 30, 30/b, 41
39/1989. (XII. 27.) OGY hat. 11
146/1989. (XII. 27.) MT r. (1.§ (4)) 1, 14, 41
147/1989. (XII. 27.) MT r. 2, 3, 4, 5, 14, 21, 28, 32
1989. évi XLVII. tv. (XII. 27.) 1, 2, 3, 4, 5 (*), 14 (*)
1989. évi XLVIII. tv. (XII. 27.) 40
1989. évi XLIX. tv. (XII. 27.) 11, 12
1989. évi L. tv. (XII. 28.) 40
43/1989. (XII. 29.) OGY hat. 40
157/1989. (XII. 30.) MT r. 1

1990.

2/1990. (I. 11.) ÁBMH sz. r. 32
5/1990. (I. 18.) MT r. 32
6/1990. (I. 18.) MT r. 32
7/1990. (I. 29.) MT r. 5, 32
3/1990. (I. 29.) SZEM-MM-PM e. r. 6, 7, 9, 30, 33/e
11/1990. (I. 31.) MT r. 11
13/1990. (I. 31.) MT r. 11
16/1990. (I. 31.) MT r. 11, 23
18/1990. (I. 31.) MT r. 11
19/1990. (I. 31.) MT r. 1, 4, 11, 13, 14, 22
5/1990. (II. 1.) BM r. 11
1990. évi IV. tv. (17. §) (II. 12.) 7, 9, 44
1990. évi XIV. tv. (II. 25.) 16
33/1990. (II. 25.) MT r. 30/a (*)
36/1990. (II. 28.) MT r. 7
4/1990. (III. 4.) AB hat. 10, 44
1990. évi XV. tv. (III. 6.) 9, 10, 44
40/1990. (III. 6.) MT r. 11, 44
41/1990. (III. 6.) MT r. 11
42/1992. (III. 12.) MT r. 3, 4
43/1990. (III. 12.) MT r. 1, 4, 14
45/1990. (III. 13.) MT r. 22, 30
1990. évi XXIV. tv. (III. 13.) 6, 7, 9, 30, 40, 44
1990. évi XXV. tv. (III. 13.) (*) 1, 4
51/1990. (III. 21.) MT r. 1
32/1990. (III. 27.) OGY hat. 40
6/1990. (IV. 5.) KeM r. (7. §, 8. §) 6, 7, 9, 16, 44
5/1990. (IV. 9.) AB hat. 11
15/1990. (IV. 23.) SZEM r. 17
78/1990. (IV. 25.) MT r. 27
10/1990. (IV. 27.) AB hat. 14, 19, 44
1073/1990. (IV. 27.) MT hat. 18
81/1990. (IV. 27.) MT r. (Mell.) 18
89/1990. (V. 1.) MT r. 2, 5, 9, 10, 24
16/1990. (V. 2.) SZEM-PM e. r. 32
17/1990. (V. 8.) SZEM r. (*) 1
19/1990. (V. 14.) SZEM r. 1, 6, 7, 8, 9, 10, 13
41/1990. (V. 18.) OGY hat. 20, 44
17/1990. (VII. 23.) PM r. 16
1990. évi LII. tv. (VII. 24.) 40
1990. évi LX. tv. (VIII. 3.) 40
1990. évi LXI. tv. (VIII. 3.) 1
19/1990. (VIII. 3.) Korm. r. 1, 4, 5, 14, 40, 41
31/1990. (VIII. 21.) Korm. r. (3. §) 21
17/1990. (VIII. 23.) PM r. 16
34/1990. (VIII. 30.) Korm. r. 26
49/1990. (IX. 15.) Korm. r. 9, 11, 18, 32, 44
51/1990. (IX. 15.) Korm. r. 18, 26
71/1990. (IX. 25.) OGY hat. 40
69/1990. (X. 17.) Korm. r. 11, 13

1990. évi LXXVI. tv. (XI. 8.) 40
1990. évi LXXVII. tv. (XI. 8.) 40
81/1990. (XI. 8.) Korm. r. 14, 41
4/1990. (XI. 28.) NM r. 31/a
31/1990. (XII. 18.) AB hat. 11
1990. évi XCII. tv. (XII. 18.) 1
109/1990. (XII. 20.) Korm. r. 11
1060/1990. (XII. 20.) Korm. hat. 20, 44
1990. évi XCIII. tv. (7–10., 12–16., 33. §) (XII. 24.) 6, 7, 9, 10, 30/b, 44
1990. évi XCVII. tv. (XII. 28.) 14, 19, 44
1990. évi CII. tv. (XII. 30.) 12
125/1990. (XII. 30.) Korm. r. 32
129/1990. (XII. 31.) Korm. r. 14, 21
1990. évi CIV. tv. (1991. I. 1.) 40

1991.

1991. évi I. tv. (I. 23.) 1
14/1991. (I. 23.) Korm. r. 1
16/1991. (I. 23.) Korm. r. 32
1991. évi II. tv. (I. 28.) (10. § (1)) 2, 5, 28
17/1991. (I. 28.) Korm. r. (9. § (2)) 2, 3, 5, 28
1/1991. (I. 28.) OGY hat. 4, 5, 14, 28
18/1991. (I. 28.) Korm. r. 1, 4, 5, 13, 14, 41
1991. évi III. tv. (I. 28.) 40
19/1991. (I. 29.) Korm. r. 27
1/1991. (I. 31.) NM r. 9
24/1991. (II. 9.) Korm. r. 6, 7, 17
5/1991. (II. 16.) AB hat. 11
1991. évi IV. tv. (II. 23.) (pl. 19/a §) 5, 32
34/1991. (II. 28.) Korm. r. 32
18/1991. (III. 27.) OGY hat. 40
51/1991. (III. 31.) Korm. r. 14, 32
1991. évi XI. tv. (IV. 9.) 7, 16, 31, 33/b, 33/c
56/1991. (IV. 13.) Korm. r. 9/a, 33/a
4/1991. (IV. 13.) MüM r. 32
3/1991. (IV. 17.) NM r. 16
9/1991. (IV. 26.) IKM r. (7–9. §) 6, 7, 9, 16, 44
8/1991. (IV. 30.) NM-FM-IKM r. 9/a, 33/a
64/1991. (V. 7.) Korm. r. 18
10/1991. (V. 14.) NM-PM e. r. 32
11/1991. (V. 14.) NM r. 16
13/1991. (V. 15.) NM-PM e. r. 32
12/1991. (V. 18.) NM. r. 7, 18
32/1991. (VI. 6.) AB hat. 11
34/1991. (VI. 10.) OGY hat. 18, 20, 44
1991. évi XX. tv. (VI. 23.) (46., 96–105. §, 129–135. §) 6, 7, 8, 9, 9/a, 11, 13, 17, 22, 28, 30, 31/a, 31, 44
86/1991. (VI. 29.) Korm. r. 27
1991. évi XXVI. tv. (VII. 11.) (12., 15. §) 10, 22
97/1991. (VII. 23.) Korm. r. 11, 13
99/1991. (VII. 25.) Korm. r. 14
100/1991. (VII. 25.) Korm. r. 1, 14, 28

1991. évi XXXIII. tv. (VIII. 2.) 11
113/1991. (IX. 4.) Korm. r. 6, 7
46/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 44
47/1991. (IX. 15.) OGY hat. 9, 10, 18, 20, 44
1991. évi XXXVI. tv. (IX. 24.) 40
15/1991. (X. 3.) MKM r. 6, 7, 8
1991. évi XLVII. tv. (X. 15.) 40
134/1991. (X. 22.) Korm. r. 1, 14
21/1991. (XI. 5.) NM r. 16
28/1991. (XI. 8.) PM r. 16
57/1991. (XI. 9.) AB hat. 10, 15
1991. évi LXIV. tv. (XI. 22.) 9, 10, 18, 44
19/1991. (XI. 26.) MKM-BM e. r. 44
1991. évi LXXI. tv. (XII. 7.) 44
1991. évi LXXII. tv. (XII. 7.) 44
64/1991. (XII. 17.) AB hat. (*) 44, ab.
163/1991. (XII. 20.) Korm. r. 27
164/1991. (XII. 21.) Korm. r. 1, 13, 14
1991. évi LXXVIII. tv. (XII. 23.) (1. Mell.) 16
169/1991. (XII. 26.) Korm. r. 7
170/1991. (XII. 27.) Korm. r. 1, 22, 30, 44
25/1991. (XII. 27.) NM r. 30
1991. évi LXXIV. tv. (XII. 28.) 40
11/1991. (XII. 29.) MüM r. 32
140/1991. (XII. 29.) Korm. r. 3, 4
1991. évi XC. tv. (XII. 29.) 1, 3, 4, 9, 9/a, 11, 12, 14, 30, 30/b, 31, 31/a, 41
1991. évi XCI. tv. (XII. 31.) 40
187/1991. (XII. 31.) Korm. r. 9/a, 33/a
1991. évi XCII. tv. (3. §) (1992. I. 1.) 17

1992.

1992. évi III. tv. (I. 28.) 1
22/1992. (I. 28.) Korm. r. (5–6., 8., 13. §) 6, 7, 9, 10, 13, 16, 21, 31/a, 32, 41
41/1992. (III. 6.) Korm. r. 1
42/1992. (III. 6.) Korm. r. 2, 4, 5, 13, 32
1992. évi IX. tv. (III. 9.) (5., 12., 20., 31. §) 1, 2, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 16, 30, 30/a, 32, 33, 33/b, 33/e, 35, 39, 44, ab.
1992. évi X. tv. (III. 9.) 40
43/1992. (III. 11.) Korm. r. 32
48/1992. (III. 13.) Korm. r. (pl. 18., 71. §) 1, 2, 4, 5, 21, 25, 28, 30, 30/a, 39, 44
57/1992. (III. 25.) Korm. r. 1, 14, 32
1992. évi XIV. tv. (III. 26.) 40
16/1992. (III. 30.) AB hat. 10
6/1992. (III. 31.) NM r. 33
63/1992. (IV. 4.) Korm. r. 27 OKTK
22/1992. (IV. 10.) AB hat. 10, 44
1992. évi XVI. tv. (IV. 10.) 9, 10
7/1992. (IV. 14.) NM-BM e. r. 16
71/1992. (IV. 21.) Korm. r. 30/a
11/1992. (IV. 30.) PM-BM e. r. 11
25/1992. (IV. 30.) AB hat. 11
76/1992. (IV. 30.) Korm. r. 11

1992. évi XXII. tv. (V. 4.) (5., 72., 75., 84–85., 90., 130. §, 132. (2) §, 138–139. §) 3, 3/a, 7, 17, 19, 21, 25, 30, 44
11/1992. (VI. 5.) NM r. 9, 44
16/1992. (VI. 10.) NM r. 17
107/1992. (VI. 26.) Korm. r. 1, 7, 16, 17, 35, 36, 44, ab.
44/1992. (VI. 29.) OGY hat. 40
17/1992. (VII. 10.) NM r. 9
18/1992. (VII. 14.) NM r. 31, 33/c
119/1992. (VII. 29.) Korm. r. 18
122/1992. (VIII. 11.) Korm. r. 17
21/1992. (VIII. 11.) NM r. 17
23/1992. (VIII. 26.) NM-PM e. r. 32
1992. évi LVI. tv. (IX. 10.) 1
55/1992. (X. 1.) OGY hat. 18, 44
1992. évi LX. tv. (X. 13.) 40
57/1992. (X. 15.) OGY hat. 44
1992. évi LXIII. tv. (XI. 17.) 27
152/1992. (XI. 20.) Korm. r. 27
22/1993. (XI. 23.) NM r. 18
1992. évi LXVI. tv. (XI. 30.) 27
1992. évi LXVII. tv. (XI. 30.) 40
1992. évi LXX. tv. (XII. 2.) 40
1992. évi LXXV. tv. (6., 14., 15. §) (XII. 20.) 1, 7, 9, 9/a, 11, 12 (*), 14, 30/b, 41
1992. évi LXXIX. tv. (*) (XII. 23.) (pl. 17. § (2)) 1, 7, 16, 33/b, 39, 44, ab.
32/1992. (XII. 23.) NM r. (*) 31, 33/c, 44, ab.
33/1992. (XII. 23.) NM r. 9, 33/b, 33/c
171/1992. (XII. 23.) Korm. r. (pl. 8. § (2)) 39, 44
1992. évi LXXX. tv. (XII. 28.) 40
1992. évi LXXXIV. tv. (XII. 30.) 40
1992. évi LXXXVI. tv. (XII. 31.) 40
1992. évi LXXXIX. tv. (XII. 31.) (6. §, 2–3. Mell.) (*) 7, 30, 32

1993.

11/1993. (I. 19.) Korm. r. 11, 33/a
1993. évi III. tv. (*) (I. 27.) 1, 4/a, 5, 7, 11, 13, 14, 15, 17, 22, 24, 30, 30/a, 31, 32, 44
1993. évi V. tv. (II. 12.) 1
3/1993. (II. 12.) OGY hat. 40
29/1993. (II. 17.) Korm. r. (9–11., 16–30. §) 30
30/1993. (II. 17.) Korm. r. 4/a, 30/a, 32
31/1993. (II. 17.) Korm. r. 9/a, 17, 30/a, 32
32/1993. (II. 17.) Korm. r. (11., 13., 15–20. §, 4. Mell.) 4/a, 9, 11, 15, 17, 32
1993. évi VIII. tv. (II. 27.) (9. §, 18. §, 39. § (1)) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a
7/1993. (II. 27.) OGY hat. 4, 14
39/1993. (II. 27.) Korm. r. (11–14. §) 2, 5
41/1993. (II. 27.) Korm. r. 1, 4, 14
1993. évi XVII. tv. (III. 26.) (39., 42–44., 46–49., 59., 63., 69–70., 86. §) 9, 10, 16, 27, 32, 44
1993. évi XVIII. tv. (III. 26.) 32
1993. évi XXII. tv. (III. 31.) (*) 27 OTKA
1993. évi XXV. tv. (IV. 1.) (*) 16, 18, 27
1993. évi XXXI. tv. (IV. 7.) 44
23/1993. (IV. 15.) AB hat. 44
1993. évi XLVI. tv. (V. 12.) (Mell.) (*) 27

1993. évi LI. tv. (VI. 9.) 7
91/1993. (VI. 9.) Korm. r. 1, 4, 11, 32, 39, 41
16/1993. (VI. 15.) PM r. (1–3. §) 30/b
1993. évi LVIII. tv. (VI. 16.) 16
8/1993. (VI. 29.) EüM-PM e. r. 32
100/1993. (VII. 6.) Korm. r. 32
58/1993. (VII. 9.) OGY hat. 40
1993. évi LXXVII. tv. (VII. 22.) 26
15/1993. (VII. 29.) NM r. 33/b
1993. évi LXXVIII. tv. (VII. 30.) (21–22., 30. (3), 31. (2), 34., 66., 74. §) 11, 22
1993. évi LXXIX. tv. (VIII. 3.) (*) 6, 7, 8, 17, 44
136/1993. (X. 7.) Korm. r. 11, 23
146/1993. (X. 26.) Korm. r. (20. §) 27
154/1993. (X. 28.) Korm. r. 1, 14
20/1993. (XI. 17.) NM-PM e. r. 32
162/1993. (XI. 26.) Korm. r. 27
170/1993. (XII. 3.) Korm. r. 27
1993. évi XCVIII. tv. (XII. 8.) 40
64/1993. (XII. 22.) AB hat. 11
1993. évi CV. tv. (XII. 23.) 40
1993. évi CX. tv. (XII. 27.) (103., 106. §.) 15, 21, 44
178/1993. (XII. 27.) Korm. r. (86. §) 15, 44
1993. évi CXI. tv. (XII. 28.) 40
179/1993. (XII. 29.) Korm. r. 17
1993. évi CXIII. tv. (XII. 29.) 11
36/1993. (XII. 29.) PM-BM r. 11, 23
180/1993. (XII. 29.) Korm. r. 11
183/1993. (XII. 31.) Korm. r. (1., 5. §) 2, 5

1994.

1994. évi I. tv. (2. §, 6. CÍM, 88., 93., 96. Cikk) (I. 4.) 16, 27, 32, 44
1/1994. (I. 11.) Korm. r. 32
4/1994. (I. 14.) IKM r. 6, 7, 9, 16
1994. évi VI. tv. (I. 24.) 1, 2, 4, 4/a, 5, 13, 14, 17, 22, 32
2/1994. (I. 30.) NM r. 6, 7, 9, 16, 17, 30, 31, 31/a, 32
10/1994. (I. 30.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
11/1994. (I. 30.) Korm. r. 4/a, 32
12/1994. (I. 30.) Korm. r. 4/a, 17, 32
3/1994. (II. 3.) BM r. 11
5/1994. (II. 23.) OGY hat. 14
23/1994. (II. 23.) Korm. r. 1, 4, 14
24/1994. (II. 25.) Korm. r. (25. § (2) b)) 25
25/1994. (II. 25.) Korm. r. 1
31/1994. (III. 12.) Korm. r. 7, 44 (NAT)
1994. évi XVII. tv. (III. 25.) 11
31/1994. (IV. 13.) OGY hat. 40
1994. évi XXXIV. tv. (44. §) (IV. 20.) 16
1031/1994. (IV. 30.) Korm. hat. (*) 4/a, 6, 7, 9, 11, 12, 14, 18, 19, 29, 30/a, 33/b, 33/e, 44
1994. évi L. tv. (V. 7.) 40
1994. évi LIII. tv. (V. 11.) (69., 70., 72., 74., 180. §) 32
10/1994. (V. 13.) MKM r. 6, 7

32/1994. (VI. 2.) AB hat. 11
11/1994. (VI. 8.) MKM r. (5–6. §) 6, 7, 9, 16, 17
35/1994. (VI. 24.) AB hat. 30/b
14/1994. (VI. 24.) MKM r. (22–23. §, Melléklet) 6, 7, 8, 17
4/1994. (VI. 30.) MüM r. 25, 32
16/1994. (VII. 8.) MKM r. (Mell.) 6
38/1994. (VII. 18.) OGY hat. 14
110/1994. (VIII. 6.) Korm. r. 1, 14
111/1994. (VIII. 6.) Korm. r. 4, 14
50/1994. (X. 14.) OGY hat. 14
134/1994. (X. 22.) Korm. r. 4, 14
141/1994. (XI. 2.) Korm. r. 11
20/1994. (XI. 15.) NM r. 33/b, 33/e
154/1994. (XI. 17.) Korm. r. 9, 32
157/1994. (XI. 17.) Korm. r. 27
158/1994. (XI. 17.) Korm. r. 6, 7
57/1994. (XI. 17.) AB hat. 11
1108/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) 1, 4, 5, 6, 12, 17, 29
1109/1994. (XII. 2.) Korm. hat. (*) 18, 20, 44
1994. évi XCVI. tv. (XII. 12.) 40
59/1994. (XII. 20.) AB hat. 11, 44
33/1994. (XII. 24.) KHVM r. (6. §, 3. Mell.) 7
1994. évi LXXXII. tv. (3., 17–18. §) (XII. 25.) 4, 7, 9, 9/a, 11, 14, 26, 32, 41
1994. évi LXXXVI. tv. (XII. 26.) 44
1994. évi LXXXVII. tv. (XII. 26.) 31/a
1994. évi CIV. tv. (XII. 27.) 40
183/1994. (XII. 29.) Korm. r. 14
184/1994. (XII. 29.) Korm. r. 2, 4, 5, 32, 44
185/1994. (XII. 29.) Korm. r. 13, 14, 15
1994. évi CV. tv. (XII. 31.) 2, 3, 4, 4/a, 5, 30/a, 32

1995.

1/1995. (I. 18.) NM r. 9, 30, 31
1005/1995. (I. 26.) Korm. hat. 19, 27
5/1995. (II. 8.) NM r. 6, 7, 16, 21, 31, 33/b, 33/c, 44, ab.
18/1995. (III. 1.) Korm. r. 1, 14
14/1995. (III. 3.) AB hat. 10, 44
1023/1995. (III. 22.) Korm. hat. 1, 3 (*), 4, 4/a, 5, 11, 29, 32 (*), 39 (*)
1995. évi VII. tv. (III. 22.) 40
1995. évi XII. tv. (15. §) (III. 24.) 2, 4, 4/a, 5, 13, 16, 30, 30/a, 31/a, 32
27/1995. (III. 24.) Korm. r. 6, 7, 9, 17, 30
1027/1995. (III. 24.) Korm. hat. 18 NGYIK
14/1995. (III. 31.) NM r. 17, 18
32/1995. (III. 31.) Korm. r. (pl. 10. §) 2, 44
2093/1995. (IV. 4.) Korm. hat. 11
45/1995. (IV. 24.) Korm. r. 11, 23
9/1995. (IV. 28.) PM-BM e. r. 11, 23
1995. évi XXXI. tv. (V. 5.) (*) 9, 10
52/1995. (V. 10.) Korm. r. 14
52/1995. (V. 17.) OGY hat. 40
1995. évi XLI. tv. (V. 26.) (8–9. §) 9, 10

63/1995. (VI. 8.) Korm. r. 11

1995. évi XLVIII. tv. (VI. 15.) (30–31., 59–79., 83., 92–93., 159. §) Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 9, 9/a, 10, 13, 14, 17, 21, 29, 30/a, 30/b, 39

68/1995. (VI. 17.) Korm. r. 1, 4, 17, 22, 44

69/1995. (VI. 17.) Korm. r. (1., 5. §) 5 (*), 33, 33/b, 33/d, 35, ab.

72/1995. (VI. 17.) Korm. r. 4/a, 9, 13, 17, 24, 44

12/1995. (VI. 22.) IM r. (*) 10

22/1995. (VI. 23.) NM r. 11

1995. évi LV. tv. (VI. 23.) (24., 28. §) (1992. évi XXII. tv-ről) 3, 25, 30, 44

1995. évi LXIV. tv. (VI. 30.) 18

43/1995. (VI. 30.) AB hat. 1, 2, 4, 4/a, 5, 44 (*)

79/1995. (VI. 30.) Korm. r. 27

1995. évi LXXII. tv. (VII. 14.) 40

1995. évi LXXIII. tv. (VII. 14.) 40

88/1995. (VII. 14.) Korm. r. 1, 14

51/1995. (VII. 21.) AB hat. 5

91/1995. (VIII. 4.) Korm. r. 14

1073/1995. (VIII. 4.) Korm. hat. 18

93/1995. (VIII. 8.) Korm. r. 18

103/1995. (VIII. 25.) Korm. r. 7, 33

1081/1995. (VIII. 31.) Korm. hat. 11

31/1995. (IX. 12.) NM r. 11

52/1995. (IX. 15.) AB hat. 1, 13

120/1995. (X. 4.) Korm. r. 16

60/1995. (X. 6.) AB hat. 1, 2, 3, 4, 22, 39, 44

1098/1995. (X. 6.) Korm. hat. 16

38/1995. (X. 7.) NM r. (Mell.) 21, 30, 33

126/1995. (X. 18.) Korm. r. 11

130/1995. (X. 26.) Korm. r. (*) 7, 16, 44

63/1995. (X. 27.) AB hat. 11

106/1995. (XI. 1.) OGY hat. (*) 18, 20, 44

1995. évi LXXXVI. tv. (XI. 1.) 27 Mikroczensus

39/1995. (XI. 3.) NM r. 44, ab.

41/1995. (XI. 9.) NM r. 13, 32

42/1995. (XI. 14.) NM r. 27

2349/1995. (XI. 16.) Korm. hat. 18

138/1995. (XI. 22.) Korm. r. 27

66/1995. (XI. 24.) AB hat. 11

1117/1995. (XII. 1.) Korm. hat. 32

71/1995. (XII. 12.) AB hat. 6, 7, 13

1125/1995. (XII. 12.) Korm. hat. 26

2401/1995. (XII. 12.) Korm. hat. Bokros-csomag (*) 1, 2, 3, 4, 4/a, 5, 29, 39

1995. évi CIV. tv. (XII. 13.) 40

1995. évi CIX. tv. (XII. 13.) 40

2405/1995. (XII. 20.) Korm. hat. 44

75/1995. (XII. 21.) AB hat. 10, 15

1995. évi CXIII. tv. (XII. 22.) 40

1995. évi CXVII. tv. (34., 37–38., 64/a, 1001. §) (XII. 22.) 1, 4, 4/a, 11, 13, 14, 24, 30/a, 30/b, 32, 39, 41

164/1995. (XII. 27.) Korm. r. 13, 17

172/1995. (XII. 27.) Korm. r. (pl. 9. § (4)) 1, 4, 4/a, 13

174/1995. (XII. 27.) Korm. r. 2, 3/a, 14, 25

175/1995. (XII. 27.) Korm. r. 14

1995. évi CXIX. tv. (XII. 27.) (*) 27 adatkezelés

1995. évi CXXI. tv. (XII. 28.) 40

1995. évi CXXII. tv. (XII. 28.) Bokros-csomag 1
49/1995. (XII. 29.) NM-PM e. r. 32
8/1995. Legfőbb Ügyész utasítása 9
8001/1995. IM tájékoztató 9, 10

1996.

2/1996. (I. 12.) NM r. (Mell.) 33
1996. évi I. tv. (13–14. §) (I. 15.) (*) 7, 16, 44 reklám
6/1996. (I. 18.) Korm. r. 31
10/1996. (I. 24.) Korm. r. 18
1008/1996. (II. 7.) Korm. hat. 18
21/1996. (II. 7.) Korm. r. 18
23/1996. (II. 9.) Korm. r. 14
4/1996. (II. 16.) NM-PM-BM-IKM e. r. 13
37/1996. (III. 5.) Korm. r. 18
2/1996. (III. 20.) ME r. 18
47/1996. (III. 28.) Korm. r. 27
1996. évi XIV. tv. (III. 29.) 40
1996. évi XXII. tv. (IV. 10.) Bokros-csomag 1, 2 (*), 3 (*), 4 (*), 4/a, 5 (*), 7, 17, 29, 32, 39 (*)
49/1996. (IV. 10.) Korm. r. 1, 4, 39, 44
50/1996. (IV. 10.) Korm. r. 4/a
52/1996. (IV. 10.) Korm. r. 1, 30
1031/1996. (IV. 10.) Korm. hat. 7, 16, 18, 44
1032/1996. (IV. 13.) Korm. hat. 18
12/1996. (IV. 13.) NM-PM-BM-IKM e. r. 11, 13
61/1996. (IV. 26.) Korm. r. (4. §) 5
20/1996. (V. 10.) AB hat. 11
1996. évi XXXVII. tv. (20. §) (V. 15.) 30, 44
68/1996. (V. 15.) Korm. r. 32
70/1996. (V. 15.) Korm. r. 27
21/1996. (V. 17.) AB hat. 44
1996. évi XL. tv. (V. 22.) 40
1996. évi XLI. tv. (VI. 4.) 26
81/1996. (VI. 7.) Korm. r. 1, 14
25/1996. (VII. 3.) AB végzés 44
59/1996. (VII. 4.) OGY hat. 40
18/1996. (VII. 9.) NM-PM e. r. 32
1996. évi LIX. tv. (VII. 10.) 14, 17, 19, 32, 44
1074/1996. (VII. 10.) Korm. hat. 11, 13, 23, 26
96/1996. (VII. 10.) Korm. r. 11
100/1996. (VII. 12.) Korm. r. (4–10. §, 1–2. Mell.) 16 drog
6/1996. (VII. 16.) MüM r. 32
1996. évi LXII. tv. (VII. 23.) (*) 6, 7, 9, 17, 31/a, 44
1996. évi LXIV. tv. (33. § (2) a) (VII. 23.) 18
1996. évi LXVI. tv. (11. § (3) b), 21., 37. §) (VII. 23.) 27
1996. évi LXVII. tv. (14. §) (VII. 23.) 27
120/1996. (VII. 24.) Korm. r. 27
20/1996. (VII. 26.) NM r. 30
1091/1996. (VIII. 28.) Korm. hat. 18
137/1996. (VIII. 28.) Korm. r. (Mell.) 6
1996. évi LXIX. tv. (IX. 25.) 32 Bokros-csomag

41/1996. (X. 4.) AB hat. 11, 22
47/1996 (X. 22.) AB hat. 11
38/1996. (XI. 5.) NM r. (Mell.) 24, 30, 31
1996. évi LXXVIII. tv. (XI. 5.) 40
161/1996. (XI. 7.) Korm. r. 17, 30, 31
1996. évi LXXXIII. tv. (21., 23–24., 49. §, 1. Mell.) (XI. 15.) 6, 7, 9/a, 11, 13, 17, 30, 30/b, 31, 32, 41
1996. évi LXXXIV. tv. (18. §) (XI. 16.) 16
1996. évi LXXXVII. tv. (5., 11., 14., 19. §) (XI. 16.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30/a, 31, 32, 33, 33/b, 33/c 39/1996. (XI. 19.) NM-PM-BM-IKM e. r. 11,
13
173/1996. (XI. 29.) Korm. r. 27
174/1996. (XI. 29.) Korm. r. 1, 14
1996. évi CVII. tv. (XI. 29.) (14–16. §) 2, 4, 4/a, 5, 21, 32 (*)
1996. évi CIX. tv. (XI. 30.) 40
1996. évi CX. tv. (XI. 30.) 40
181/1996. (XII. 6.) Korm. r. 32
182/1996. (XII. 6.) Korm. r. 14
7/1996. (XII. 11.) MüM r. 32
1996. évi CXIII. tv. (XII. 12.) 11
186/1996. (XII. 12.) Korm. r. 11
8/1996. (XII. 18.) MüM r. 32
1996. évi CXVII. tv. (XII. 18.) 40
1996. évi CXX. tv. (XII. 18.) 40
111/1996. (XII. 19.) OGY hat. 16 drog
1996. évi CXXII. tv. (XII. 21.) 10, 15
59/1996. (XII. 22.) AB hat. 11
201/1996. (XII. 23.) Korm. r. 4/a, 13, 33
203/1996. (XII. 23.) Korm. r. (5. §) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 30/a, 32
215/1996. (XII. 23.) Korm. r. 11
219/1996. (XII. 24.) Korm. r. 32
1996. évi CXXIV. tv. (XII. 24.) 40
1996. évi CXXV. tv. (XII. 25.) 40
1996. évi CXXVIII. tv. (2., 4., 7., 8. §) (XII. 26.) 4/a, 11, 13, 30/a, 31, 32
226/1996. (XII. 26.) Korm. r. 4/a, 13
227/1996. (XII. 26.) Korm. r. 30
49/1996. (XII. 27.) NM-PM e. r. 32

1997.

4/1997. (I. 22.) Korm. r. (14., 15–16. §, 27. §) 16
4/1997. (I. 28.) MüM r. 32
4/1997. (II. 12.) OGY hat. 16 drog
9/1997. (II. 18.) MKM r. 31/a
13/1997. (II. 18.) MKM r. 6
14/1997. (II. 18.) MKM r. 16, 31/a
36/1997. (II. 26.) Korm. r. (4. § (1), 5. § (2) b)) 1
37/1997. (II. 28.) Korm. r. 18
8/1997. (II. 28.) AB hat. 11
9/1997. (II. 28.) AB hat. 11
11/1997. (II. 28.) AB hat. 11
15/1997. (II. 28.) AB hat. 6
16/1997. (II. 28.) AB hat. 11
39/1997. (III. 5.) Korm. r. 32

1997. évi VI. tv. (III. 12.) 1, 16
47/1997. (III. 12.) Korm. r. 11
1032/1997. (III. 19.) Korm. hat. 11, 13
51/1997. (III. 19.) Korm. r. 9/a, 11, 13, 32
1997. évi XVIII. tv. (III. 28.) 2, 4/a, 5, 32
56/1997. (IV. 4.) Korm. r. 27
63/1997. (IV. 18.) Korm. r. 18
1997. évi XXI tv. (14. §) (IV. 25.) 17, 21, 30
8/1997. (IV. 28.) MüM r. 32
1997. évi XXXI. tv. (V. 8.) (*) **9, 31/b**, 6, 7, 8, 9/a, 10, 11, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 31, 33, 33/b, 33/c, 44, ab.
32/1997. (V. 16.) AB hat. 44
23/1997. (VI. 4.) MKM r. 6, 7, 17
91/1997. (VI. 4.) Korm. r. 16
94/1997. (VI. 5.) Korm. r. 16
12/1997. (VI. 5.) NM r. (7. A) §) 31, 33/c
1997. évi XLV. tv. (VI. 5.) 6, 7, 17, 30, 31, 31/a, 33
1997. évi XLVII. tv. (4. § (2) b) c) d)) (VI. 5.) 27
62/1997. (VI. 13.) OGY hat. 40
15/1997. (VI. 20.) NM r. (19. § (10)) 16
1997. évi LI. tv. (8. §) (VI. 20.) 7, 25
111/1997. (VI. 27.) Korm. r. 7
1997. évi LVII. tv. (VI. 30.) 11
1997. évi LVIII. tv. (5., 12. §) (VI. 30.) (*) 16, 44
14/1997. (VII. 8.) HM r. 1
117/1997. (VII. 8.) Korm. r. 32
1997. évi LXXIII. tv. (19–22., 25–26., 75., 103. §) (VII. 23.) 9, 10, 22, 44
1997. évi LXXIV. tv. (VII. 24.) 32
1997. évi LXXVII. tv. (VII. 24.) 9/a, 31, 40
1997. évi LXXX. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 17, 25, 30/a, 32
1997. évi LXXXI. tv. (53. §) (VII. 25.) 14, 44
1997. évi LXXXIII. tv. (VII. 25.) (pl. 40–42., 46. §) 2, 3/a, 4, 4/a, 7, 13, 15, 21 (*), 33/b, 33/d, 33/e, 35, 44, ab.
1997. évi LXXXIV. tv. (VII. 25.) 2, 4, 4/a, 5, 14, 30, 30/a
24/1997. (VII. 29.) PM r. 11
133/1997. (VII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9
134/1997. (VII. 29.) Korm. r. 11, 23
43/1997. (VIII. 1.) BM r. 10
24/1997. (VIII. 14.) NM r. (3. §) 16
12/1997. (VIII. 14.) MüM r. 32
14/1997. (VIII. 26.) MüM r. 32
149/1997. (VIII. 29.) Korm. r. 7, 18
26/1997. (IX. 3.) NM r. 7, 33
145/1997. (IX. 5.) Korm. r. 32
149/1997. (IX. 10.) Korm. r. 1, 6, 7, 8, 9, 9/a, 10, 11, 13, 15, 22, 31/b
150/1997. (IX. 10.) Korm. r. 9, 24
151/1997. (IX. 16.) Korm. r. 16
152/1997. (IX. 16.) Korm. r. 16
28/1997. (IX. 16.) MKM r. 6, 7
27/1997. (IX. 19.) NM-BM e. r. 16
160/1997. (IX. 26.) Korm. r. 7, 31/a, 33
164/1997. (IX. 30.) Korm. r. (Mell.) 7, 17
28/1997. (X. 3.) NM-BM-PM e. r. 9/a, 13
29/1997. (X. 3.) NM r. 33
1104/1997. (X. 3.) Korm. hat. 9/a
165/1997. (X. 3.) Korm. r. 16

168/1997. (X. 6.) Korm. r. (60–63. §) 5, 14, 28, 44
 175/1997. (X. 6.) Korm. r. 32
 1107/1997. (X. 11.) Korm. hat. 26
 30/1997. (X. 11.) NM r. (37–40. §) 9
 181/1997. (X. 17.) Korm. r. 16
 186/1997. (X. 31.) Korm. r. 4/a, 13
 187/1997. (X. 31.) Korm. r. 1, 14
 26/1997. (XI. 3.) NM r. 7, 33
 193/1997. (XI. 4.) Korm. r. 32
 194/1997. (XI. 4.) Korm. r. 27
 195/1997. (XI. 5.) Korm. r. 2, 4, 13, 14, 30, 30/a, 32
 1997. évi CIII. tv. (XI. 14.) (42–60., 68–72. §) 16
 1997. évi CV. tv. (10–12. §) (XI. 15.) 4, 4/a, 9, 24, 30/a, 31, 31/a, 44
 1997. évi CXI. tv. (XI. 20.) 40
 1997. évi CXII. tv. (XI. 20.) 40
 208/1997. (XI. 26.) Korm. r. 30
 1997. évi CXX. tv. (40–41. §) (XI. 29.) 3/a, 21, 32
 215/1997. (XII. 1.) Korm. r. 32
 217/1997. (XII. 1.) Korm. r. (5. § (3)) 33/d
 1997. évi CXXVIII. tv. (XII. 10.) 7
 1997. évi CXXXI. tv. (Mell.) (XII. 10.) 7
 29/1997. (XII. 12.) IM r. 10, 22
 1997. évi CXXXVI. tv. (XII. 15.) 27 OTKA
 45/1997. (XII. 17.) NM r. 9
 46/1997. (XII. 17.) NM r. 36, 44, ab.
 47/1997. (XII. 17.) NM r. 33/d
 49/1997. (XII. 17.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.
 235/1997. (XII. 17.) Korm. r. 9, 31/b
 1997. évi CXLIV. tv. (XII. 18.) (146. §) 30/b
 1997. évi CXLVI. tv. (XII. 19.) 40
 1997. évi CL. tv. (XII. 19.) 40
 247/1997. (XII. 20.) Korm. r. 32
 251/1997. (XII. 20.) Korm. r. 32
 1132/1997. (XII. 20.) Korm. hat. 9/a
 54/1997. (XII. 20.) NM r. 18, 19, 25
 65/1997. (XII. 21.) NM-BM-PM e. r. 9/a, 13
 277/1997. (XII. 22.) Korm. r. 6, 7
 279/1997. (XII. 23.) Korm. r. 1, 4, 5, 24, 44
 280/1997. (XII. 23.) Korm. r. 4/a, 13
 281/1997. (XII. 23.) Korm. r. 6, 7, 9
 282/1997. (XII. 23.) Korm. r. 9
 1997. évi CLII. tv. (XII. 23.) 40
 1997. évi CLIII. tv. (XII. 23.) 40
 1997. évi CLIV. tv. (37–43., 55., 86., 103., 152., 162., 165–177., 178., 178. (5), 179–182., 183–184., 185., 186., 187. §, 246. (2) §) (XII. 23.)
 7, 16, 17, 21, 25, 31, 31/a, 33, 33/b, 33/c, 35, 36, 37, 38, 44, ab.
 287/1997. (XII. 29.) Korm. r. 6, 7, 9, 10, 14, 17, 30, 44
 66/1997. (XII. 29.) NM-PM e. r. 32

Pályázat a helyi önkormányzatok gyermek és ifjúsági feladatainak hatékonyabb ellátásának támogatására (M. Közl., 20. sz., 1443–44. o.) 18
 A PK (1997.) 298. sz., 299. sz. állásfoglalása 10, 11

1998.

3/1998. (I. 12.) Korm. r. 11, 23
1/1998. (I. 16.) MüM r. 32
10/1998. (I. 28.) Korm. r. 16
15/1998. (I. 30.) Korm. r. 1, 4
17/1998. (I. 30.) Korm. r. 9
4/1998. (II. 3.) MKM r. (Mell.) 6, 7
1/1998. (II. 4.) AB hat. 11
2/1998. (II. 6.) NM r. 44, ab.
1015/1998. (II. 11.) Korm. hat. 11, 13
4/1998. (II. 13.) MKM r. 6, 7, 21
5/1998. (II. 18.) MKM r. (15–17. §) 7
1998. évi V. tv. (II. 27.) 6, 7, 9, 17, 30, 31/a, 33, 33/e
1998. évi VI. tv. (II. 27.) 27
5/1998. (III. 1.) AB hat. 14
1023/1998. (III. 4.) Korm. hat. 11, 13
39/1998. (III. 4.) Korm. r. (2., 4., 6., 7. §) 32
6/1998. (III. 4.) MüM r. 32
7/1998. (III. 11.) NM r. 9
34/1998. (III. 18.) OGY hat. 40
7/1998. (III. 18.) AB hat. 14, 44
6/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 16, 31, 31/a, 33
7/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 17
8/1998. (III. 25.) MKM r. 6, 7, 17
9/1998. (III. 25.) MKM r. 7, 16, 31/a
10/1998. (III. 25.) MKM r. 7, 17
11/1998. (III. 25.) MKM r. 31
13/1998. (III. 25.) MKM r. 31, 31/a
1998. évi XXIII. tv. (III. 25.) 25
9/1998. (III. 27.) AB hat. 11
64/1998. (III. 31.) Korm. r. 14
1039/1998. (III. 31.) Korm. hat. 16
1998. évi XXV. tv. (14. §) (IV. 1.) 16 drog
1998. évi XXVI. tv. (IV. 1.) 1, 6, 7, 17 (*), 31/a
14/1998. (IV. 17.) ME hat. 27
73/1998. (IV. 22.) Korm. r. 16
74/1998. (IV. 22.) Korm. r. 16
11/1998. (IV. 29.) MüM r. 32
24/1998. (IV. 29.) IKIM-NM e. r. (2. §, 2. Mell.) 33
15/1998. (IV. 30.) NM r. (6–33., 51–73., 94–108. §) 6, 9, 31/b, 33/c, 44, ab.
88/1998. (V. 8.) Korm. r. 16
96/1998. (V. 13.) Korm. r. (1–10. §) 9, 11, 13
17/1998. (V. 13.) AB hat. 7, 9, 16, 44
1061/1998. (V. 15.) Korm. hat. 17
22/1998. (VI. 9.) AB hat. 10
25/1998. (VI. 11.) AB hat. 16
123/1998. (VI. 17.) Korm. r. 27
25/1998. (VI. 17.) NM r. 36
30/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 44, ab.
31/1998. (VI. 24.) NM r. 38, 44, ab.
32/1998. (VI. 24.) NM r. 10, 35, 37, 38, 44, ab.

32/1998. (VI. 25.) AB hat. 13
1998. évi XXXVI. tv. (VII. 1.) 20, 44
126/1998. (VII. 1.) Korm. r. 1, 14
10/1998. (VII. 7.) FVM-EüM e. r. 16 drog
43/1998. (VII. 10.) OGY hat. 1, 4, 12, 29, 44
130/1998. (VII. 22.) Korm. r. 14
133/1998. (VII. 29.) Korm. r. 32
143/1998. (VIII. 25.) Korm. r. 11, 13
1/1998. (IX. 23.) SZCSM r. 44
37/1998. (IX. 23.) AB hat. 10, 11
39/1998. (IX. 23.) AB hat. 16
1119/1998. (IX. 30.) Korm. hat. 16, 18, 20
154/1998. (IX. 30.) Korm. r. 44
1998. évi XLII. tv. (X. 2.) 44
1998. évi XLIII. tv. (X. 2.) 44
58/1998. (X. 2.) OGY hat. 44
1130/1998. (X. 6.) Korm. hat. 16, 18, 26, 27, 29, 30
171/1998. (X. 15.) Korm. r. 9, 13, 17, 19, 29, 32, 44
172/1998. (X. 21.) Korm. r. 16
1143/1998. (XI. 3.) Korm. hat. 11, 13
2/1998. (XI. 4.) SzCsM-PM e. r. 32
1998. évi XLVIII. tv. (XI. 4.) 40
1998. évi XLIX. tv. (2. §, III. Fej., 15. Cikk) (XI. 4.) 16, 18, 44
1998. évi L. tv. (XI. 6.) 16 drog
179/1998. (XI. 6.) Korm. r. 16, 19, 44
1998. évi LIX. tv. (20–28. §) (XI. 14.) 16
1998. évi LXXV. tv. (12. §, 1. Mell.) (XI. 14.) 1, 9/a, 12 (*), 13, 17, 32, 41
1998. évi LXXVII. tv. (XI. 14.) 32
1998. évi LXXVIII. tv. (1., 10., 12. §) (XI. 14.) 2, 4, 4/a, 17, 33, 33/b
48/1998. (XI. 23.) AB hat. 44, ab.
192/1998. (XII. 2.) Korm. r. 14
7/1998. (XII. 2.) EüM r. 30, 31/a
8/1998. (XII. 2.) EüM r. 33/e
1998. évi LXX. tv. (XII. 16.) 40
1998. évi LXXVII. tv. (XII. 19.) 14, 28
202/1998. (XII. 19.) Korm. r. 11, 23
1998. évi LXXXIV. tv. (XII. 24.) (*) 1, 3, 4, 4/a, 7, 9, 44
1998. évi LXXXVI. tv. (XII. 24.) 32
26/1998. (XII. 27.) EüM r. 33
1998. évi XC. tv. (XII. 29.) 40
1998. évi XCI. tv. (XII. 29.) 40
222/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 14
223/1998. (XII. 30.) Korm. r. 1, 4, 4/a, 9, 44

ABSTRACT

LEGISLATION ON THE FAMILY IN HUNGARY 1980–1998

This compilation aims at providing an overview of legislation on the family, as well as highlighting changes and differences between the communist and post-communist era.

Acts and other regulations are enlisted according to subject matter in a strict chronological order. The same acts and regulations are simply given in a chronological order at the end of the work.

The compilation describes major benefits pertinent to the family – family allowance, pregnancy benefit, and other benefits devised to enable mothers to stay at home with their infants –, followed by a whole range of various areas also related to the family (although the relevance or otherwise of such topics can often be a matter open to discussion): education, guardianship and the protection of children, family law, housing, tax allowances, health care and family and ideology. It also describes unemployment, alcoholism, drug addiction, abortion – as factors jeopardising the family –, disposition of the property of former communist youth and children's organisations, care for the elderly, inheritance, and – childhood poverty being especially rampant in this population – gypsies. Preceding the list of laws and decrees one will find a short summary of that particular area or at least some important remark concerning most of the topics.

I drew upon printed material, a CD list of legislation in force in 1998 as well as JURIX, another CD collection containing legislation in force on March 31, 1993 or enacted later. However, the browsers of the electronic databases and the index of the printed one – especially the latter – proved to be poor and not useful enough.

I did not include a major act with regard to family policy – Act II of 1975 –, since it was enacted prior to 1980.

Therefore, the present compilation does not claim to be a fully comprehensive list. Nevertheless, it is hoped it fills a gap and will provide valuable aid to those wishing to do research in this field.